

КОНВЕНЦІЯ РАДИ ЄВРОПИ ПРО ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ЖІНОК І ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА БОРОТЬБУ З ЦИМИ ЯВИЩАМИ

ТА ПОЯСНЮВАЛЬНА ДОПОВІДЬ

СТАМБУЛ (ТУРЕЧЧИНА)

11.V.2011

Договір CETS No 210 та пояснювальна доповідь

КОНВЕНЦІЯ
Ради Європи про запобігання
насилъству стосовно жінок і
домашньому насилъству та
боротьбу із цими явищами

Відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина)
11 травня 2011 р.
та пояснювальна доповідь

Англійське видання:

Council of Europe Convention on Preventing and Combatting Violence
against Women and Domestic Violence

ISBN 978-92-871-7203-7

Французьке видання :

Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la
violence à l'égard des femmes et la violence domestique

ISBN 978-92-871-7202-0

Відтворення текстів у даній публікації дозволяється за умови згадування повної назви джерела, а саме Ради Європи. Якщо вони призначені для використання в комерційних цілях або повинні бути перекладені на одну з неофіційних мов Ради Європи, будь ласка, зв'яжіться за електронною адресою: publishing@coe.int.

Проект Ради Європи «Запобігання та боротьба з насильством щодо жінок та домашнім насильством в Україні» (фінансується урядом Швеції)

www.coe.int/web/stop-violence-against-women-ukraine

Дизайн і макет обкладинки: К.І.С.

Зміст

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами	9
Пreamбула	9
ГЛАВА I. Цілі, визначення, рівність і недискримінація, загальні зобов'язання	12
Стаття 1. Цілі Конвенції	12
Стаття 2. Сфера застосування Конвенції	13
Стаття 3. Визначення	13
Стаття 4. Основоположні права, рівність і недискримінація	14
Стаття 5. Зобов'язання та належна увага з боку держави	15
Стаття 6. Політика, яка враховує гендерні аспекти	15
ГЛАВА II. Комплексна політика та збір даних	16
Стаття 7. Усеосяжна та скоординована політика	16
Стаття 8. Фінансові ресурси	16
Стаття 9. Неурядові організації та громадянське суспільство	17
Стаття 10. Координуючий орган	17
Стаття 11. Збір даних і дослідження	17
ГЛАВА III. Недопущення	19
Стаття 12. Загальні зобов'язання	19
Стаття 13. Підвищення обізнаності	20
Стаття 14. Навчання	20
Стаття 15. Підготовка спеціалістів	21
Стаття 16. Профілактичне втручання та лікувальні програми	21
Стаття 17. Участь приватного сектора та засобів масової інформації	22
ГЛАВА IV. Захист та підтримка	23
Стаття 18. Загальні зобов'язання	23
Стаття 19. Інформація	24
Стаття 20. Загальні служби підтримки	24
Стаття 21. Допомога в індивідуальних (колективних) скаргах	25
Стаття 22. Спеціалізовані служби підтримки	25
Стаття 23. Притулки	25
Стаття 24. Телефонні лінії допомоги	25
Стаття 25. Підтримка жертв сексуального насильства	26
Стаття 26. Захист та підтримка дітей-свідків	26
Стаття 27. Повідомлення	26

Стаття 28. Повідомлення спеціалістів	27
ГЛАВА V. Матеріальне право	28
Стаття 29. Цивільні позови та засоби правового захисту	28
Стаття 30. Компенсація	28
Стаття 31. Опіка, права на відвідування та безпека	29
Стаття 32. Цивільні наслідки примусових шлюбів	29
Стаття 33. Психологічне насильство	29
Стаття 34. Переслідування	29
Стаття 35. Фізичне насильство	30
Стаття 36. Сексуальне насильство, у тому числі зґвалтування	30
Стаття 37. Примусовий шлюб	30
Стаття 38. Каліцтво жіночих геніталій	31
Стаття 39. Примусовий аборт та примусова стерилізація	31
Стаття 40. Сексуальне домагання	32
Стаття 41. Пособництво або підбурювання та замах	32
Стаття 42. Неприйнятні виправдання злочинів, у тому числі злочини, учинені в ім'я так званої «честі»	32
Стаття 43. Настання відповідальності за кримінальні правопорушення	33
Стаття 44. Юрисдикція	33
Стаття 45. Санкції та заходи	34
Стаття 46. Обтяжуючі обставини	35
Стаття 47. Вироки, винесені іншою Стороною	36
Стаття 48. Заборона обов'язкового застосування до процесів або винесення вироків альтернативного вирішення спорів	36
ГЛАВА VI. Розслідування, кримінальне переслідування, процесуальне право та захисні заходи	37
Стаття 49. Загальні зобов'язання	37
Стаття 50. Невідкладне реагування, запобігання та захист	37
Стаття 51. Оцінка ризиків та управління ризиками	38
Стаття 52. Нагальні заборонювальні приписи	38
Стаття 53. Обмежувальні або захисні приписи	38
Стаття 54. Розслідування та докази	39
Стаття 55. Провадження <i>ex parte</i> та <i>ex officio</i>	39
Стаття 56. Заходи захисту	40
Стаття 57. Правова допомога	41
Стаття 58. Строки давності	41
ГЛАВА VII. Міграція та притулок	42
Стаття 59. Статус перебування	42
Стаття 60. Заяви про надання притулку, які ґрунтуються на гендерній ознаці	43

Стаття 61. Невислання	43
ГЛАВА VIII. Міжнародне співробітництво	45
Стаття 62. Загальні принципи	45
Стаття 63. Заходи стосовно осіб, які знаходяться в ситуації ризику	46
Стаття 64. Інформація	46
Стаття 65. Захист даних	47
ГЛАВА IX. Механізм моніторингу	48
Стаття 66. Група експертів з дій проти насильства стосовно жінок і домашнього насильства	48
Стаття 67. Комітет Сторін	49
Стаття 68. Процедура	49
Стаття 69. Загальні рекомендації	51
Стаття 70. Парламентське залучення до моніторингу	52
ГЛАВА X. Зв'язок з іншими міжнародними інструментами	53
Стаття 71. Зв'язок з іншими міжнародними інструментами	53
ГЛАВА XI. Поправки до Конвенції	54
Стаття 72. Поправки	54
ГЛАВА XII. Прикінцеві положення	55
Стаття 73. Дія Конвенції	55
Стаття 74. Вирішення спорів	55
Стаття 75. Підписання та набуття чинності	55
Стаття 76. Приєднання до Конвенції	56
Стаття 77. Територіальне застосування	56
Стаття 78. Застереження	57
Стаття 79. Дійсність і перегляд застережень	58
Стаття 80. Денонсація	59
Стаття 81. Повідомлення	59
Додаток 1. Привілеї та імунітети (стаття 66)	61
Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (CETS № 210).	
	63
I. Вступ	64
II. Коментарі до положень Конвенції	71
Прембула	71
ГЛАВА I. Цілі, визначення, рівність і недискримінація, загальні зобов'язання	74
Стаття 1. Цілі Конвенції	74
Стаття 2. Сфера застосування Конвенції	75
Стаття 3. Визначення	76

Стаття 4. Основоположні права, рівність і недискримінація.	80
Стаття 5. Зобов'язання й належна увага з боку держави	83
Стаття 6. Політика, яка враховує гендерні аспекти.	85
ГЛАВА II. Комплексна політика та збір даних.	85
Стаття 7. Усеосяжна та скоординована політика.	86
Стаття 8. Фінансові ресурси	87
Стаття 9. Неурядові організації та громадянське суспільство.	87
Стаття 10. Координуючий орган	88
Стаття 11. Збір даних і дослідження	90
ГЛАВА III. Недопущення.	94
Стаття 12. Загальні зобов'язання.	95
Стаття 13. Підвищення обізнаності	97
Стаття 14. Навчання	98
Стаття 15. Підготовка спеціалістів	99
Стаття 16. Профілактичне втручання та лікувальні програми	101
Стаття 17. Участь приватного сектору та засобів масової інформації .	102
ГЛАВА IV. Захист та підтримка	104
Стаття 18. Загальні зобов'язання.	104
Стаття 19. Інформація	107
Стаття 20. Загальні служби підтримки.	108
Стаття 21. Допомога в індивідуальних (колективних) скаргах	109
Стаття 22. Спеціалізовані служби підтримки	110
Стаття 23. Притулки	111
Стаття 24. Телефонні лінії допомоги.	112
Стаття 25. Підтримка жертв сексуального насильства	113
Стаття 26. Захист і підтримка дітей-свідків	114
Стаття 27. Повідомлення	115
Стаття 28. Повідомлення спеціалістів	115
ГЛАВА V. Матеріальне право	116
Стаття 29. Цивільні позови та засоби правового захисту.	118
Стаття 30. Компенсація	120
Стаття 31. Опіка, права на відвідування та безпека.	122
Стаття 32. Цивільні наслідки примусових шлюбів.	123
Стаття 33. Психологічне насильство.	123
Стаття 34. Переслідування	124
Стаття 35. Фізичне насильство.	126
Стаття 36. Сексуальне насильство, у тому числі зґвалтування	126
Стаття 37. Примусовий шлюб	128
Стаття 38. Каліцтво жіночих геніталій	129
Стаття 39. Примусовий аборт і примусова стерилізація.	130
Стаття 40. Сексуальне домагання	131

Стаття 41. Пособництво або підбурювання та замах.	133
Стаття 42. Неприйнятні виправдання злочинів, в тому числі злочинів в ім'я так званої «честі»	134
Стаття 43. Настання відповідальності за кримінальні правопорушення	135
Стаття 44. Юрисдикція.	135
Стаття 45. Санкції та заходи	139
Стаття 46. Обтяжливі обставини.	140
Стаття 47. Вироки, винесені іншою Стороною	143
Стаття 48. Заборона обов'язкового застосування до процесів або винесення вироків альтернативного вирішення спорів	145
ГЛАВА VI. Розслідування, кримінальне переслідування, процесуальне право й захисні заходи	146
Стаття 49. Загальні зобов'язання.	146
Стаття 50. Невідкладне реагування, запобігання та захист	147
Стаття 51. Оцінка ризиків та керування ризиками.	148
Стаття 52. Нагальні заборонювальні приписи.	149
Стаття 53. Обмежувальні або захисні приписи	150
Стаття 54. Розслідування та докази	153
Стаття 55. Провадження <i>ex parte</i> та <i>ex officio</i>	154
Стаття 56. Заходи захисту	156
Стаття 57. Правова допомога	160
Стаття 58. Строки давності.	161
ГЛАВА VII. Міграція та притулок.	161
Стаття 59. Статус перебування	162
Стаття 60. Заяви про надання притулку, які ґрунтуються на гендерній ознаці.	166
Стаття 61. Невислання	171
ГЛАВА VIII. Міжнародне співробітництво	172
Стаття 62. Загальні принципи	173
Стаття 63. Заходи стосовно осіб, які перебувають в ситуації ризику.	175
Стаття 64. Інформація	175
Стаття 65. Захист даних	176
ГЛАВА IX. Механізм моніторингу	177
Стаття 66. Група експертів з дій проти насильства стосовно жінок і домашнього насильства	177
Стаття 67. Комітет Сторін	179
Стаття 68. Процедура	179
Стаття 69. Загальні рекомендації.	182
Стаття 70. Парламентське залучення до моніторингу	182
ГЛАВА X. Зв'язок з іншими міжнародними інструментами	183
Стаття 71. Зв'язок з іншими міжнародними інструментами	183

ГЛАВА XI. Поправки до Конвенції.....	184
ГЛАВА XII. Прикінцеві положення	185
Стаття 73. Дія Конвенції	185
Стаття 74. Вирішення спорів	185
Стаття 75. Підписання й набуття чинності.	186
Стаття 76. Приєднання до Конвенції	187
Стаття 77. Територіальне застосування.....	187
Стаття 78. Застереження	187
Стаття 79. Дійсність і перегляд застережень	188
Стаття 80. Денонсація.....	189
Стаття 81. Повідомлення	189

К О Н В Е Н Ц І Я

Ради Європи про запобігання насилъству стосовно жінок і домашньому насилъству та боротьбу із цими явищами

П р е а м б у л а

Держави – члени Ради Європи та інші держави, які підписали цю Конвенцію,

відзначаючи Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (ETS № 5, 1950 рік) та Протоколи до неї, Європейську соціальну хартію (ETS № 35, 1961 рік, переглянута в 1996 році, ETS № 163), Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (CETS № 197, 2005 рік), а також Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (CETS № 201, 2007 рік);

відзначаючи такі рекомендації Комітету міністрів державам – членам Ради Європи: Рекомендацію Rec(2002)5 про захист жінок від насильства, Рекомендацію CM/Rec(2007)17 про стандарти та механізми гендерної рівності, Рекомендацію CM/Rec(2010)10 про роль жінок та чоловіків у недопущенні й вирішенні конфліктів та в зміцненні миру, а також інші відповідні рекомендації;

беручи до уваги зростаючий обсяг судової практики Європейського суду з прав людини, який установлює важливі стандарти у сфері насильства стосовно жінок;

ураховуючи Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 рік), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 рік), Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979 рік) та Факультативний протокол до неї (1999 рік), а також

Загальну рекомендацію Комітету CEDAW № 19 про насильство стосовно жінок, Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про права дітей (1989 рік) та Факультативні протоколи до неї (2000 рік), а також Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про права інвалідів (2006 рік);

ураховуючи Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002 рік);

відзначаючи основні принципи міжнародного гуманітарного права й, зокрема, Женевську конвенцію (IV) про захист цивільного населення під час війни (1949 рік) та Додаткові протоколи I й II (1977 рік) до неї;

осуджуючи всі форми насильства стосовно жінок і домашнього насильства;

визнаючи те, що реалізація *de jure* та *de facto* рівності між жінками та чоловіками є ключовим елементом у запобіганні насильству стосовно жінок;

визнаючи те, що насильство стосовно жінок є проявом історично нерівного співвідношення сил між жінками та чоловіками, яке призвело до домінування над жінками та дискримінації жінок чоловіками та до недопущення повноцінної емансипації жінок;

визнаючи структурний характер насильства стосовно жінок як насильства за гендерною ознакою, а також те, що насильство стосовно жінок є одним з головних соціальних механізмів, яким жінок змушують зайняти підпорядковане положення порівняно із чоловіками;

визнаючи із серйозним занепокоєнням те, що жінки й дівчата часто піддаються тяжким формам насильства, як-от: домашньому насильству, сексуальним домаганням, зґвалтуванню, примусовому шлюбові, злочинам, учиненим в ім'я так званої «честі», та каліцтву геніталій, що становить тяжке порушення прав людини стосовно жінок і дівчат і є головною перешкодою для досягнення рівності між жінками та чоловіками;

визнаючи триваючі порушення прав людини під час збройних конфліктів, які зачіпають цивільне населення, особливо жінок, у формі поширеного або систематичного зґвалтування та сексуаль-

ного насильства, а також можливість збільшення насильства за гендерною ознакою як під час конфліктів, так і після них;

визнаючи те, що жінки й дівчата піддаються більшому ризикові насильства за гендерною ознакою, ніж чоловіки;

визнаючи те, що домашнє насильство зачіпає жінок непропорційно й що чоловіки також можуть бути жертвами домашнього насильства;

визнаючи те, що діти є жертвами домашнього насильства, у тому числі як свідки насильства в лоні сім'ї;

прагнучи створити Європу, вільну від насильства стосовно жінок і домашнього насильства,

домовилися про таке:

Г Л А В А І

Цілі, визначення, рівність і недискримінація, загальні зобов'язання

Стаття 1

Цілі Конвенції

1. Цілями цієї Конвенції є:
 - а) захист жінок від усіх форм насильства й недопущення, кримінальне переслідування та ліквідація насильства стосовно жінок і домашнього насильства;
 - б) сприяння ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок та заохочення дійсної рівності між жінками та чоловіками, у тому числі шляхом надання жінкам самостійності;
 - в) розробка всеосяжних рамок, політики та заходів для захисту всіх жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства та надання їм допомоги;
 - г) заохочення міжнародного співробітництва з метою ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства;
 - д) забезпечення підтримки та надання допомоги організаціям та правоохоронним органам в ефективному співробітництві для прийняття комплексного підходу до ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства.
2. Ця Конвенція для забезпечення ефективного виконання Сторонами її положень установлює особливий механізм моніторингу.

Стаття 2

Сфера застосування Конвенції

1. Ця Конвенція застосовується до всіх форм насильства стосовно жінок, у тому числі домашнього насильства, яке зачіпає жінок непропорційно.

2. Сторони заохочуються застосовувати цю Конвенцію до всіх жертв домашнього насильства. Під час виконання положень цієї Конвенції Сторони звертають особливу увагу на жінок – жертв насильства за гендерною ознакою.

3. Ця Конвенція застосовується в мирний час і в ситуаціях збройного конфлікту.

Стаття 3

Визначення

Для цілей цієї Конвенції:

- а) «насильство стосовно жінок» розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті;
- б) «домашнє насильство» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні;
- с) «гендер» означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків;

- d) «наси́льство стосовно жінок за гендерною ознакою» означає насильство, яке спрямоване проти жінки через те, що вона є жінкою, або яке зачіпає жінок непропорційно;
- e) «жертва» означає будь-яку фізичну особу, що піддається поведінці, зазначеній у пунктах «а» та «б»;
- f) «жінки» охоплює дівчат до 18 років.

Стаття 4

Основоположні права, рівність і недискримінація

1. Сторони вживають необхідних законодавчих та інших заходів для підтримки та захисту права кожного, особливо жінок, на те, щоб жити без насильства як в публічній, так і в приватній сферах.

2. Сторони осуджують усі форми дискримінації стосовно жінок і своєчасно вживають необхідних законодавчих та інших заходів для запобігання дискримінації, зокрема шляхом:

- закріплення в їхніх національних конституціях або іншому відповідному законодавстві принципу рівності між жінками та чоловіками й забезпечення практичної реалізації цього принципу;
- заборони дискримінації стосовно жінок, у тому числі за допомогою використання санкцій, де це доречно;
- скасування законів та практики, які є дискримінаційними стосовно жінок.

3. Виконання положень цієї Конвенції Сторонами, зокрема вжиття заходів для захисту прав жертв, забезпечується без дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: статі, гендеру, раси, кольору шкіри, мови, релігійних, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, належності до національної меншини, майнового стану, народження, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, віку, стану здоров'я, інвалідності, сімейного стану, статусу мігранта чи біженця або іншого статусу.

4. Спеціальні заходи, які є необхідними для запобігання насильству за гендерною ознакою та захисту жінок від насильства за гендерною ознакою, не розглядаються як дискримінація згідно з положеннями цієї Конвенції.

Стаття 5

Зобов'язання та належна увага з боку держави

1. Сторони утримуються від вчинення будь-яких актів насильства стосовно жінок і забезпечують, щоб державні органи, посадові особи, представники, установи та інші учасники, які діють від імені держави, діяли відповідно до цього зобов'язання.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих та інших заходів для забезпечення належної уваги до недопущення, розслідування, покарання та забезпечення компенсації стосовно актів насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції та які вчинені недержавними учасниками.

Стаття 6

Політика, яка враховує гендерні аспекти

Сторони зобов'язуються включати гендерну перспективу у виконання положень цієї Конвенції та оцінку їхнього впливу, а також заохочувати й ефективно здійснювати політику рівності між жінками та чоловіками й надання жінкам самостійності.

Г Л А В А II

Комплексна політика та збір даних

Стаття 7

Усеосяжна та скоординована політика

1. Сторони вживають необхідних законодавчих та інших заходів для прийняття та здійснення загальнодержавної ефективної, усеосяжної та скоординованої політики, яка охоплює всі відповідні заходи для запобігання всім формам насильства та для боротьби з усіма формами насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, і пропонують цілісну відповідь насильству стосовно жінок.

2. Сторони забезпечують, щоб у політиці, зазначеній у пункті 1, у центрі всіх заходів були права жертви та щоб така політика здійснювалася за допомогою ефективного співробітництва між усіма відповідними органами, установами та організаціями.

3. Заходи, ужиті відповідно до цієї статті, охоплюють, де це доречно, усіх відповідних учасників, як-от: державні органи, національні, регіональні й місцеві парламенти та органи, національні установи з прав людини та організації громадянського суспільства.

Стаття 8

Фінансові ресурси

Сторони виділяють відповідні фінансові та людські ресурси для належного здійснення комплексної політики, заходів і програм для запобігання всім формам насильства та для боротьби з усіма формами насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, у тому числі тієї комплексної політики, заходів і програм, які здійснюються неурядовими організаціями та громадянським суспільством.

Стаття 9

Неурядові організації та громадянське суспільство

Сторони визнають, заохочують і підтримують на всіх рівнях роботу відповідних неурядових організацій та громадянського суспільства, які активно діють у боротьбі з насильством стосовно жінок, і встановлюють ефективне співробітництво із цими організаціями.

Стаття 10

Координуючий орган

1. Сторони призначають або засновують один або більше офіційних органів, відповідальних за координацію, виконання, моніторинг та оцінку політики та заходів для запобігання всім формам насильства та для боротьби з усіма формами насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції. Ці органи координують збір даних, як зазначено в статті 11, аналізують і поширюють його результати.

2. Сторони забезпечують, щоб органи, призначені або засновані відповідно до цієї статті, отримували інформацію загального характеру про заходи, ужиті згідно з главою VIII.

3. Сторони забезпечують, щоб органи, призначені або засновані відповідно до цієї статті, мали можливість безпосередньо підтримувати зв'язок і зміцнювати відносини з відповідними органами в інших Сторонах.

Стаття 11

Збір даних і дослідження

1. Для цілей виконання цієї Конвенції Сторони зобов'язуються:

- a) регулярно збирати відповідні дезагреговані статистичні дані про випадки всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції;
- b) підтримувати дослідження стосовно всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, для вивчення його основних причин і наслідків, кількості випадків і

рівня винесених вироків, а також ефективності заходів, ужитих для виконання цієї Конвенції.

2. Сторони докладають зусиль для проведення опитувань населення на регулярній основі для оцінки поширення й тенденцій усіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

3. Сторони забезпечують групу експертів, зазначену в статті 66 цієї Конвенції, інформацією, зібраною відповідно до цієї статті, для стимулювання міжнародного співробітництва та уможливлення міжнародного порівняльного аналізу.

4. Сторони забезпечують, щоб інформація, зібрана відповідно до цієї статті, була доступною громадськості.

ГЛАВА III

Недопущення

Стаття 12

Загальні зобов'язання

1. Сторони вживають необхідних заходів для заохочення змін у соціальних і культурних моделях поведінки жінок та чоловіків з метою викорінення упереджень, звичаїв, традицій та всіх інших практик, які ґрунтуються на ідеї неповноцінності жінок або на стереотипних ролях жінок та чоловіків.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих та інших заходів для запобігання всім формам насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, будь-якою фізичною або юридичною особою.

3. Будь-які заходи, ужиті згідно із цією главою, повинні враховувати й спрямовуватися на особливі потреби осіб, які стали вразливими внаслідок особливих обставин; у центрі таких заходів повинні бути права людини всіх жертв.

4. Сторони вживають необхідних заходів для заохочення всіх членів суспільства, особливо чоловіків і хлопців, активно сприяти запобіганню всім формам насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

5. Сторони забезпечують, щоб культура, звичаї, релігія, традиція або так звана «честь» не розглядалися як виправдання будь-яких актів насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

6. Сторони вживають необхідних заходів для заохочення програм та діяльності для надання жінкам самостійності.

Стаття 13

Підвищення обізнаності

1. Сторони заохочують або проводять на регулярній основі та на всіх рівнях кампанії або програми з підвищення обізнаності, у тому числі в співробітництві з національними установами з прав людини та органами з питань забезпечення рівності, громадянським суспільством та неурядовими організаціями, зокрема жіночими організаціями, де це доречно, для підвищення обізнаності та розуміння серед широкої громадськості різних проявів усіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, та їхніх наслідків для дітей, а також потреби в запобіганні такому насильству.

2. Сторони забезпечують широке поширення серед широкої громадськості інформації про заходи, доступні для запобігання актам насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

Стаття 14

Навчання

1. Сторони здійснюють, де це доречно, необхідні кроки для включення адаптованого до рівня розвитку учнів навчального матеріалу з таких питань, як рівність між жінками та чоловіками, нестереотипні гендерні ролі, взаємна повага, вирішення конфліктів у міжособистісних стосунках без застосування насильства, насильство стосовно жінок за гендерною ознакою та право на особисту цілісність, у формальні навчальні плани на всіх рівнях навчання.

2. Сторони здійснюють необхідні кроки для заохочення принципів, зазначених у пункті 1, у неформальних навчальних структурах, а також у спортивних, культурно-дозвіллевих структурах і в засобах масової інформації.

Стаття 15

Підготовка спеціалістів

1. Сторони забезпечують або посилюють належну підготовку для відповідних спеціалістів, які займаються жертвами або особами, що вчинили будь-які акти насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, з питань недопущення та виявлення такого насильства, забезпечення рівності між жінками та чоловіками, потреб і прав жертв, а також стосовно того, як запобігати повторній віктимізації.

2. Сторони заохочують, щоб підготовка, зазначена в пункті 1, охоплювала підготовку зі скоординованого міжвідомчого співробітництва для забезпечення всеосяжного та відповідного управління зверненнями у випадках насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

Стаття 16

Профілактичне втручання та лікувальні програми

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для запровадження або підтримки програм, спрямованих на навчання осіб, що вчинили домашнє насильство, ненасильницькій поведінці в міжособистісних стосунках з метою запобігання подальшому насильству та зміни насильницьких манер поведінки.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для запровадження або підтримки лікувальних програм, спрямованих на профілактику рецидивів з боку правопорушників, зокрема з боку осіб, що вчинили статеві злочини.

3. Під час ужиття заходів, зазначених у пунктах 1 та 2, Сторони забезпечують, щоб першочергова увага приділялася безпеці, підтримці та правам людини жертв і щоб, де це доречно, ці програми запроваджувалися та виконувалися в тісному співробітництві зі спеціалізованими службами підтримки жертв.

Стаття 17

Участь приватного сектора та засобів масової інформації

1. Сторони заохочують приватний сектор, сектор інформаційно-комунікаційних технологій та засоби масової інформації, з належною повагою до свободи висловлювань та їхньої незалежності, брати участь у розробці та здійсненні політики та запровадженні керівних принципів і стандартів саморегулювання для запобігання насильству стосовно жінок та підвищення поваги до їхньої гідності.

2. Сторони розвивають і заохочують у співробітництві з учасниками приватного сектора навички серед дітей, батьків та викладачів стосовно того, як діяти з інформаційно-комунікаційним середовищем, яке надає доступ до принизливого контенту сексуального або насильницького характеру, який може бути шкідливим.

Г Л А В А IV

Захист та підтримка

Стаття 18

Загальні зобов'язання

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для захисту всіх жертв від будь-яких подальших актів насильства.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів згідно з національним законодавством для забезпечення існування належних механізмів здійснення ефективного співробітництва між усіма відповідними державними органами, у тому числі судовими органами, прокуратурою, правоохоронними органами, місцевими та регіональними органами, а також неурядовими організаціями та іншими відповідними організаціями й суб'єктами, для захисту й підтримки жертв і свідків усіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, у тому числі шляхом звернення до загальних і спеціалізованих служб підтримки, зазначених у статтях 20 та 22 цієї Конвенції.

3. Сторони забезпечують, щоб заходи, ужиті згідно із цією главою:

- ґрунтувалися на гендерному розумінні насильства стосовно жінок і домашнього насильства та зосереджувалися на правах людини та безпеці жертви;
- ґрунтувалися на комплексному підході, який враховує відносини між жертвами, правопорушниками, дітьми та їхнім більш широким соціальним оточенням;
- були спрямовані на уникнення повторної віктимізації;
- були спрямовані на надання самостійності та економічної незалежності жінкам – жертвам насильства;

- дозволяли, де це доречно, щоб різні служби захисту та підтримки розташовувалися в тих самих приміщеннях;
- ураховували особливі потреби уразливих осіб, у тому числі дітей-жертв, та були доступними для них.

4. Надання послуг не повинно залежати від готовності жертви висунути обвинувачення або свідчити проти будь-якого правопорушника.

5. Сторони вживають відповідних заходів для забезпечення консульського й іншого захисту та підтримки їхнім громадянам та іншим жертвам, які мають право на такий захист, згідно з їхніми зобов'язаннями за міжнародним правом.

Стаття 19

Інформація

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб жертви отримували відповідну та своєчасну інформацію про доступні служби підтримки та правові заходи мовою, яку вони розуміють.

Стаття 20

Загальні служби підтримки

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб жертви мали доступ до служб, які допомагають їм відновитися після насильства. Ці заходи повинні охоплювати, за необхідності, такі послуги, як юридичні та психологічні консультації, фінансову допомогу, надання житла, навчання, підготовку та допомогу в пошуку роботи.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб жертви мали доступ до служб охорони здоров'я та соціальних служб і щоб ці служби мали необхідні ресурси, а спеціалісти були підготовленими для надання допомоги жертвам та направляли їх до належних служб.

Стаття 21

Допомога в індивідуальних (колективних) скаргах

Сторони забезпечують, щоб жертви мали інформацію та доступ до застосовуваних регіональних і міжнародних індивідуальних (колективних) механізмів скарг. Сторони заохочують надання чіткої та продуманої допомоги жертвам у поданні будь-яких таких скарг.

Стаття 22

Спеціалізовані служби підтримки

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення або організації, з дотриманням належного географічного розподілу, невідкладних, коротко- і довгострокових спеціалізованих служб підтримки будь-якій жертві, що піддається будь-яким актам насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

2. Сторони забезпечують або створюють спеціалізовані служби підтримки жінок для всіх жінок – жертв насильства та їхніх дітей.

Стаття 23

Притулки

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення створення відповідних, легкодоступних притулків у достатній кількості для надання безпечного розміщення жертв, особливо жінок та їхніх дітей, та надання їм дієвої допомоги.

Стаття 24

Телефонні лінії допомоги

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для запровадження загальнодержавних цілодобових (24/7) безоплатних телефонних ліній допомоги для надання консультацій абонентам, конфіденційно або з належним урахуванням їхньої анонімності, стосовно всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

Стаття 25

Підтримка жертв сексуального насильства

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення створення відповідних легкодоступних консультативних центрів допомоги жертвам зґвалтування або сексуального насильства в достатній кількості для забезпечення медичної та судово-медичної експертизи, підтримки у випадку травм і надання консультацій жертвам.

Стаття 26

Захист та підтримка дітей-свідків

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб під час надання захисту та послуг з підтримки жертв належно враховувалися права та потреби дітей – свідків усіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

2. Заходи, ужиті відповідно до цієї статті, охоплюють орієнтовані на відповідну вікову групу психосоціальні консультації дітей – свідків усіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, та приділяють належну увагу найкращим інтересам дитини.

Стаття 27

Повідомлення

Сторони вживають необхідних заходів для заохочення будь-якої особи – свідка вчинення актів насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, або особи, яка має обґрунтовані підстави вважати, що такий акт може бути вчинено або що очікуються подальші акти насильства, повідомляти про це компетентним організаціям або органам.

Стаття 28

Повідомлення спеціалістів

Сторони вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб правила конфіденційності, які покладаються національним законодавством на певних спеціалістів, не становили перешкоди стосовно можливості, за певних умов, їхнього повідомлення компетентним організаціям або органам, якщо в них є обґрунтовані підстави вважати, що вчинено тяжкий акт насильства, який підпадає під сферу застосування цієї Конвенції, або що очікуються подальші тяжкі акти насильства.

Г Л А В А V

Матеріальне право

Стаття 29

Цивільні позови та засоби правового захисту

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення жертв належними засобами цивільно-правового захисту стосовно правопорушника.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення жертв, згідно із загальними принципами міжнародного права, належними засобами цивільно-правового захисту стосовно державних органів, які не виконали свого обов'язку вжити необхідних запобіжних або захисних заходів у межах своїх повноважень.

Стаття 30

Компенсація

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб жертви мали право вимагати компенсацію від осіб, що вчинили будь-яке з правопорушень, установлених відповідно до цієї Конвенції.

2. Належна державна компенсація присуджуються тим, хто постраждав від тяжких тілесних ушкоджень або порушення здоров'я, настільки, наскільки шкода не покривається з інших джерел, як-от: правопорушником, страхуванням або державним медичним і соціальним забезпеченням. Це не перешкоджає Сторонам вимагати повернення наданої компенсації від правопорушника, за умови належного забезпечення безпеки жертви.

3. Заходи, ужиті відповідно до пункту 2, забезпечують надання компенсації в межах розумного строку.

Стаття 31

Опіка, права на відвідування та безпека

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб під час визначення опіки та прав на відвідування дітей до уваги бралися випадки насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб здійснення будь-яких прав на відвідування або опіку не ставило під загрозу права та безпеку жертви або дітей.

Стаття 32

Цивільні наслідки примусових шлюбів

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб шлюби, укладені під примусом, могли бути оскаржені, анульовані або розірвані без покладення неналежного фінансового або адміністративного тягаря на жертву.

Стаття 33

Психологічне насильство

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умисну поведінку, яка призводить до тяжкого порушення психічної цілісності шляхом примушування або погроз, було криміналізовано.

Стаття 34

Переслідування

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умисну поведінку, яка полягає в повторному здійсненні загрозової поведінки, спрямованої на іншу особу, що змушує його чи її боятися за свою безпеку, було криміналізовано.

Стаття 35

Фізичне насильство

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умисну поведінку, яка полягає у вчиненні актів фізичного насильства проти іншої особи, було криміналізовано.

Стаття 36

Сексуальне насильство, у тому числі зґвалтування

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб було криміналізовано такі форми умисної поведінки:

- а) здійснення, без згоди, вагінального, анального або орального проникнення сексуального характеру в тіло іншої особи з використанням будь-якої частини тіла або предмета;
- б) здійснення, без згоди, інших актів сексуального характеру з особою;
- с) примушування іншої особи до здійснення, без згоди, актів сексуального характеру з третьою особою.

2. Згоду повинно бути надано добровільно як результат вільного волевиявлення особи, отриманого в контексті супутніх обставин.

3. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб положення пункту 1 також застосовувалися до актів, учинених проти колишніх чи теперішніх подружжів або партнерів, як це визнається національним законодавством.

Стаття 37

Примусовий шлюб

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умисну поведінку, яка полягає в примушуванні дорослого або дитини до вступу в шлюб, було криміналізовано.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умисну поведінку, яка полягає в заманюванні дорослого або дитини на територію Сторони або держави іншої, ніж та, у якій він чи вона проживає, для примушування цього дорослого або дитини до вступу в шлюб, було криміналізовано.

Стаття 38

Каліцтво жіночих геніталій

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб було криміналізовано такі форми умисної поведінки:

- a) видалення, інфібуляція або здійснення будь-якого іншого каліцтва в цілому або частково великих статевих губ, малих статевих губ або клітора;
- b) примушування жінки до того, щоб вона зазнала актів, перелічених у підпункті «а», або схилення її до цього;
- c) підбурювання, примушування дівчини до того, щоб вона зазнала актів, перелічених у підпункті «а», або схилення її до цього.

Стаття 39

Примусовий аборт та примусова стерилізація

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб було криміналізовано такі форми умисної поведінки:

- a) проведення абортів жінці без її попередньої та інформованої згоди;
- b) проведення хірургічного втручання, метою або наслідком якого є припинення здатності жінки до природної репродукції без її попередньої та інформованої згоди або розуміння процедури.

Стаття 40

Сексуальне домагання

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної або фізичної поведінки сексуального характеру, метою або наслідком якої є порушення гідності особи, зокрема шляхом створення залякувального, ворожого, принизливого або образливого середовища, підлягала кримінальній або іншій юридичній санкції.

Стаття 41

Пособництво або підбурювання та замах

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для визнання правопорушенням умисно вчиненого пособництва або підбурювання у вчиненні будь-якого з правопорушень, установлених відповідно до статей 33, 34, 35, 36, 37, пункту «а» статті 38 та статті 39 цієї Конвенції.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для встановлення правопорушеннями умисно вчинених замахів на вчинення правопорушень, установлених відповідно до статей 35, 36, 37, пункту «а» статті 38 та статті 39 цієї Конвенції.

Стаття 42

Неприйнятні виправдання злочинів, у тому числі злочини, учинені в ім'я так званої «честі»

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб у кримінальному провадженні, розпочатому після вчинення будь-якого з актів насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, культура, звичаї, релігія, традиція або так звана «честь» не розглядалися як виправдання таких актів. Це охоплює, зокрема, заяви про те, що жертва порушила культурні, релігійні, соціальні чи традиційні норми або звичаї належної поведінки.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих заходів для забезпечення того, щоб підбурювання будь-якою особою стосовно дитини вчинити будь-який з актів, зазначений у пункті 1, не зменшувало кримінальної відповідальності такої особи за вчинені акти.

Стаття 43

Настання відповідальності за кримінальні правопорушення

Відповідальність за правопорушення, установлені відповідно до цієї Конвенції, настає незалежно від характеру відносин між жертвою та правопорушником.

Стаття 44

Юрисдикція

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для встановлення юрисдикції над будь-яким правопорушенням, установленим відповідно до цієї Конвенції, якщо правопорушення вчинено:

- a) на їхній території, або
- b) на борту корабельного судна під їхнім прапором, або
- c) на борту повітряного судна, зареєстрованого відповідно до їхнього законодавства, або
- d) одним з їхніх громадян, або
- e) особою, яка постійно проживає на їхній території.

2. Сторони докладають зусиль для вжиття необхідних законодавчих або інших заходів з метою встановлення юрисдикції над будь-яким правопорушенням, установленим відповідно до цієї Конвенції, якщо правопорушення вчинено проти одного з їхніх громадян або особи, яка постійно проживає на їхній території.

3. Для кримінального переслідування правопорушень, установлених відповідно до статей 36, 37, 38 та 39 цієї Конвенції, Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб їхня юрисдикція не залежала від умови, що дії криміналізовано в місці, де їх було вчинено.

4. Для кримінального переслідування правопорушень, установлених відповідно до статей 36, 37, 38 та 39 цієї Конвенції, Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб їхня юрисдикція стосовно підпунктів «d» та «e» пункту 1, не залежала від умови, що кримінальне переслідування може бути розпочато тільки після повідомлення жертви правопорушення або надання інформації державою, на території якої було вчинено правопорушення.

5. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для встановлення юрисдикції над правопорушеннями, установленими відповідно до цієї Конвенції, у випадках, коли ймовірний правопорушник присутній на їхній території та не підлягає екстрадиції іншій Стороні тільки на підставі свого громадянства.

6. У випадках, коли ймовірне правопорушення, установлене відповідно до цієї Конвенції, підпадає під юрисдикцію більше ніж однієї Сторони, такі Сторони, де це доречно, проводять консультації одна з одною для визначення найсприятливішої юрисдикції для кримінального переслідування.

7. Без шкоди загальним нормам міжнародного права ця Конвенція не виключає будь-якої кримінальної юрисдикції, що здійснює Сторона відповідно до свого національного законодавства.

Стаття 45

Санкції та заходи

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення покарання ефективними, пропорційними та переконливими санкціями за вчинення правопорушень, установлених відповідно до цієї Конвенції, з урахуванням ступеня їхньої тяжкості. Ці санкції охоплюють, де це доречно, вироки, що передбачають позбавлення волі, що може стати підставою для екстрадиції.

2. Сторони можуть приймати інші заходи стосовно правопорушників, як-от:

– моніторинг або нагляд стосовно засуджених осіб;

- позбавлення батьківських прав, якщо найкращі інтереси дитини, які можуть охоплювати безпеку жертви, не можуть бути гарантовані в будь-який інший спосіб.

Стаття 46

Обтяжуючі обставини

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення можливості врахування таких обставин, якщо вони вже не є частиною складових елементів правопорушення, згідно з відповідними положеннями національного законодавства як обтяжуючі обставини під час визначення вироку за правопорушення, установлені відповідно до цієї Конвенції:

- a) правопорушення було вчинено проти колишнього чи теперішнього подружжя або партнера, як це визнається національним законодавством, членом сім'ї, особою, яка проживає разом з жертвою, або особою, яка зловжила своїми повноваженнями;
- b) правопорушення або пов'язані правопорушення були вчинені повторно;
- c) правопорушення було вчинено проти особи, уразливої через особливі обставини;
- d) правопорушення було вчинено проти дитини або в присутності дитини;
- e) правопорушення вчинили дві або більше осіб, які діяли разом;
- f) правопорушенню передувало або його супроводжувало тяжке насильство;
- g) правопорушення було вчинено із застосуванням зброї або з погрозою застосування зброї;
- h) правопорушення завдало жертві тяжкої фізичної або психологічної шкоди;
- i) правопорушника вже було засуджено за правопорушення подібного характеру.

Стаття 47

Вироки, винесені іншою Стороною

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення можливості під час визначення вироку враховувати остаточні вироки, винесені іншою Стороною стосовно правопорушень, установлених відповідно до цієї Конвенції.

Стаття 48

Заборона обов'язкового застосування до процесів або винесення вироків альтернативного вирішення спорів

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для заборони на обов'язкові альтернативні процеси з вирішення спорів, у тому числі посередництво та примирення, стосовно всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб у разі винесення рішення про сплату штрафу належним чином ураховувалася здатність правопорушника виконати свої фінансові зобов'язання перед жертвою.

Г Л А В А VI

Розслідування, кримінальне переслідування, процесуальне право та захисні заходи

Стаття 49

Загальні зобов'язання

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб розслідування та судові провадження стосовно всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, здійснювалися без неналежних затримок і з урахуванням прав жертви на всіх стадіях кримінального провадження.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів згідно з основними принципами прав людини та з огляду на гендерне розуміння насильства для забезпечення ефективного розслідування та кримінального переслідування правопорушень, установлених відповідно до цієї Конвенції.

Стаття 50

Невідкладне реагування, запобігання та захист

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб відповідальні правоохоронні органи негайно та належним чином реагували на всі форми насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, шляхом надання належного та невідкладного захисту жертвам.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб відповідальні правоохоронні органи негайно та належним чином здійснювали запобігання всім формам насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції,

та захист від усіх таких форм, у тому числі застосування профілактичних оперативних заходів та збір доказів.

Стаття 51

Оцінка ризиків та управління ризиками

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб оцінка летального ризику, серйозності ситуації та ризику повторення насильства здійснювалася всіма відповідними органами для управління ризиком та, якщо необхідно, для забезпечення скоординованої безпеки та підтримки.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб оцінка, зазначена в пункті 1, належним чином урахувала на всіх стадіях розслідування та застосування захисних заходів те, що особи, що вчинили акти насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, мають вогнепальну зброю або мають доступ до неї.

Стаття 52

Нагальні заборонювальні приписи

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб компетентним органам надавалися повноваження видавати приписи в ситуаціях безпосередньої небезпеки про те, щоб особа, що вчинила домашнє насильство, звільнила місце проживання жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику, на достатній період, та заборонити правопорушнику заходити до місця проживання жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику, або контактувати з жертвою або особою, яка знаходиться в ситуації ризику. Заходи, ужиті відповідно до цієї статті, надають пріоритет безпеці жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику.

Стаття 53

Обмежувальні або захисні приписи

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб належні обмежувальні або захисні

приписи були доступними для жертв усіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб обмежувальні або захисні приписи, зазначені в пункті 1, були:

- доступними для невідкладного захисту та без покладення неналежного фінансового або адміністративного тягаря на жертву;
- виданими на певний період або до їхньої зміни чи зняття;
- у разі необхідності виданими на основі *ex parte*, що має негайну дію;
- доступними незалежно від іншого правового провадження або на додаток до нього;
- дозволеними бути представленими в подальшому правовому провадженні.

3. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб порушення обмежувальних або захисних приписів, виданих відповідно до пункту 1, підлягало ефективним, пропорційним та переконливим кримінальним або іншим юридичним санкціям.

Стаття 54

Розслідування та докази

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб у будь-якому цивільному або кримінальному провадженні докази, які стосуються історії сексуальних стосунків та поведінки жертви, дозволялися тільки тоді, коли це є суттєвим і необхідним.

Стаття 55

Провадження *ex parte* та *ex officio*

1. Сторони забезпечують, щоб розслідування або кримінальне переслідування правопорушень, установлених відповідно до статей 35, 36, 37, 38 та 39 цієї Конвенції, не залежали цілком від повідомлен-

ня або скарги, поданої жертвою, якщо правопорушення було вчинено цілком або частково на її території, і щоб провадження могло продовжуватися навіть, якщо жертва відкликає свою заяву або скаргу.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення згідно з умовами, передбаченими їхнім національним законодавством, можливості для урядових та неурядових організацій та радників з питань домашнього насильства надавати допомогу та (або) підтримку жертвам на їхнє прохання під час розслідування та судового провадження стосовно правопорушень, установлених відповідно до цієї Конвенції.

Стаття 56

Заходи захисту

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для захисту прав та інтересів жертв, у тому числі їхніх особливих потреб як свідків, на всіх стадіях розслідування та судового провадження, зокрема шляхом:

- a) забезпечення їхньої безпеки, а також безпеки їхніх сімей та свідків від погроз, помсти та повторної віктимізації;
- b) забезпечення інформування жертв, принаймні у випадках, коли жертви та сім'ї можуть бути в небезпеці, коли правопорушник утік або його звільнено тимчасово чи остаточно;
- c) інформування їх згідно з умовами, передбаченими національним законодавством, про їхні права й послуги, які їм може бути надано, та про наслідки розгляду їхньої заяви, обвинувачень, загальний розвиток розслідування та провадження, їхню роль у цьому, а також результат розгляду їхньої справи;
- d) надання жертвам можливості в спосіб, що відповідає процесуальним нормам національного законодавства, бути вислуханими, подавати докази та викладати безпосередньо або через посередника свої думки, потреби й стурбованості, а також щоб такі думки, потреби й стурбованості були розглянуті;
- e) забезпечення жертв належними послугами підтримки для представлення та врахування належним чином їхніх прав й інтересів;

- f) забезпечення того, щоб могли бути прийняті заходи для захисту приватного життя та репутації жертви;
 - g) забезпечення уникнення контакту між жертвами та правопорушниками в приміщеннях суду та правоохоронних органів, де це можливо;
 - h) надання жертвам незалежних та компетентних перекладачів, коли жертви є учасниками провадження або коли вони подають докази;
 - i) надання можливості жертвам давати свідчення відповідно до норм, передбачених національним законодавством, у залі суду без особистої присутності або принаймні без присутності ймовірного правопорушника, особливо шляхом використання відповідних комунікаційних технологій, де це можливо.
2. Дитина – жертва та дитина – свідок насильства стосовно жінок і домашнього насильства забезпечуються, де це доречно, спеціальними заходами захисту з урахуванням найкращих інтересів дитини.

Стаття 57

Правова допомога

Сторони забезпечують право на правову допомогу та безоплатну правову допомогу жертвам відповідно до умов, передбачених їхнім національним законодавством.

Стаття 58

Строки давності

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення подовження строку давності для порушення будь-яких правових проваджень стосовно правопорушень, установлених відповідно до статей 36, 37, 38 та 39 цієї Конвенції, на строк, який достатній для здійснення ефективного порушення провадження після досягнення жертвою повноліття і який буде домірним до ступеня тяжкості правопорушення, про яке йдеться.

Г Л А В А VII

Міграція та притулок

Стаття 59

Статус перебування

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб жертвам, статус перебування яких залежить від статусу перебування подружжя або партнера, як це визначено національним законодавством, у разі розірвання шлюбу або стосунків надавався в разі особливо складних обставин, за заявою, незалежний дозвіл на перебування, незалежно від тривалості шлюбу або стосунків. Умови стосовно надання й тривалості незалежного дозволу на перебування встановлюються національним законодавством.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб жертви могли отримати призупинення провадження стосовно вислання, порушеного у зв'язку зі статусом перебування, який залежить від статусу перебування подружжя або партнера, як це визначено національним законодавством, для надання їм можливості подати заяву про отримання незалежного дозволу на перебування.

3. Сторони видають поновлюваний дозвіл на перебування жертвам в одній з двох зазначених нижче ситуацій або в обох:

- а) коли компетентний орган вважає, що їхнє перебування є необхідним у зв'язку з їхньою особистою ситуацією;
- б) коли компетентний орган вважає, що їхнє перебування є необхідним для цілей їхнього співробітництва з компетентними органами в розслідуванні або кримінальному провадженні.

4. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб жертви примусового шлюбу, які вивезені до іншої країни для цілей шлюбу та які, як наслідок, втратили

свій статус перебування в країні, де вони постійно проживають, могли це право відновити.

Стаття 60

Заяви про надання притулку, які ґрунтуються на гендерній ознаці

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб насильство стосовно жінок за гендерною ознакою могло бути визнано як форма переслідування в розумінні статті 1 А (2) Конвенції про статус біженців 1951 року та як форма тяжкої шкоди, що є підставою для додаткового (субсидіарного) захисту.

2. Сторони забезпечують, щоб під час розгляду кожного положення Конвенції враховувалося тлумачення, яке враховує гендерний фактор, і у випадках, коли встановлено, що існують побоювання стосовно переслідувань за одним або більше із цих положень, заявникам надається статус біженця згідно із застосовними відповідними документами.

3. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для розробки з урахуванням гендерного фактору процедур прийому та служб підтримки для шукачів притулку, а також гендерних керівних принципів і процедур надання притулку з урахуванням гендерного фактору, у тому числі визначення статусу біженця та заяв про міжнародний захист.

Стаття 61

Невислання

1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для дотримання принципу невислання згідно з існуючими зобов'язаннями за міжнародним правом.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб жертви насильства стосовно жінок, які потребують захисту, незважаючи на їхній статус або місце перебування, за жодних обставин не поверталися до будь-якої країни, де існував би ризик їхньому життю або де вони могли б бути під-

дані тортурам або нелюдському чи принизливому поводженню або покаранню.

Г Л А В А VIII

Міжнародне співробітництво

Стаття 62

Загальні принципи

1. Сторони співробітничать між собою настільки широко, наскільки це можливо, відповідно до положень цієї Конвенції та шляхом застосування відповідних міжнародних та регіональних документів про співробітництво в цивільних і кримінальних справах, домовленостей, погоджених на основі уніфікованого або взаємозобов'язувального та національного законодавства для:

- а) недопущення, боротьби та переслідування всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції;
- б) захисту та надання допомоги жертвам;
- в) розслідувань або проваджень стосовно правопорушень, установлених відповідно до цієї Конвенції;
- г) виконання відповідних судових рішень у цивільних та кримінальних справах, винесених судовими органами Сторін, у тому числі захисних приписів.

2. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб жертви правопорушення, установленого відповідно до цієї Конвенції та вчиненого на території Сторони іншої, ніж та, де вони проживають, могли подати скаргу до компетентних органів їхньої держави проживання.

3. Якщо Сторона, яка обумовлює надання взаємної правової допомоги в кримінальних справах, екстрадицію або виконання судових рішень у цивільних або кримінальних справах, винесених іншою Стороною цієї Конвенції, наявністю договору, отримує запит про таке правове співробітництво від Сторони, з якою вона не уклала такого договору, вона може вважати цю Конвенцію правовою підставою для надання взаємної правової допомоги в кримінальних

справах, екстрадиції або виконання судових рішень у цивільних або кримінальних справах, винесених іншою Стороною стосовно правопорушень, установлених відповідно до цієї Конвенції.

4. Сторони докладають зусиль для включення, де це доречно, питань запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби із цими явищами в програми допомоги розвитку, передбачені на користь третіх держав, у тому числі шляхом укладення двосторонніх і багатосторонніх угод з третіми державами з метою сприяння захисту жертв відповідно до пункту 5 статті 18.

Стаття 63

Заходи стосовно осіб, які знаходяться в ситуації ризику

Коли Сторона, на основі інформації, яка знаходиться в її розпорядженні, має обґрунтовані підстави вважати, що особа знаходиться в ситуації безпосереднього ризику заподіяння будь-якого акту насильства, зазначеного в статтях 36, 37, 38 та 39 цієї Конвенції, на території іншої Сторони, Сторона, яка має інформацію, заохочується передати її без затримок останній для забезпечення вжиття належних заходів захисту. Де це можливо, ця інформація охоплює подробиці про існуючі положення стосовно захисту на користь особи, яка знаходиться в ситуації ризику.

Стаття 64

Інформація

1. Запитувана Сторона невідкладно інформує запитуючу Сторону про остаточний результат дій, здійснених за цією главою. Запитувана Сторона також невідкладно інформує запитуючу Сторону про будь-які обставини, які унеможливають виконання запитуваної дії або можуть суттєво її затримати.

2. Сторона може, у межах свого національного законодавства, без попереднього запиту надіслати іншій Стороні інформацію, отриману в рамках її розслідувань, коли вона вважає, що розкриття такої інформації могло б допомогти отримуючій Стороні в не-

допущенні кримінальних правопорушень, установлених відповідно до цієї Конвенції, або в порушенні чи проведенні розслідувань або проваджень стосовно таких кримінальних правопорушень, або що це могло б призвести до надіслання такою Стороною запиту про співробітництво за цією главою.

3. Сторона, яка отримує будь-яку інформацію відповідно до пункту 2, надсилає таку інформацію своїм компетентним органам для того, щоб було здійснено провадження, якщо вони вважаються доречними, або щоб ця інформація могла бути врахована у відповідних цивільних та кримінальних провадженнях.

Стаття 65

Захист даних

Персональні дані зберігаються та використовуються відповідно до зобов'язань, узятих Сторонами за Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (ETS № 108).

ГЛАВА IX

Механізм моніторингу

Стаття 66

Група експертів з дій проти насильства стосовно жінок і домашнього насильства

1. Група експертів з дій проти насильства стосовно жінок і домашнього насильства (далі – ГРЕВІО) здійснює моніторинг виконання цієї Конвенції Сторонами.

2. ГРЕВІО складається мінімум з 10 членів і максимум з 15 членів з урахуванням гендерного та географічного балансу, а також багатодисциплінарної експертизи. Її члени обираються Комітетом Сторін з кандидатів, призначених Сторонами на чотирирічний строк, з правом переобрання один раз та обираються з громадян Сторін.

3. Перше обрання 10 членів здійснюється протягом одного року після набрання чинності цією Конвенцією. Обрання п'яти додаткових членів здійснюється після 25-ої ратифікації або приєднання.

4. Обрання членів ГРЕВІО ґрунтується на таких принципах:

- а) вони обираються за прозорою процедурою з осіб високих моральних якостей, відомих за їхню визнану компетенцію в галузі прав людини, гендерної рівності, насильства стосовно жінок і домашнього насильства або надання допомоги та захисту жертвам, або продемонстрували професійний досвід у сферах, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції;
- б) два члени ГРЕВІО не можуть бути громадянами однієї держави;
- в) вони повинні представляти основні правові системи;
- г) вони повинні представляти відповідних учасників та установи, які займаються питаннями насильства стосовно жінок і домашнього насильства;

е) вони діють в особистій якості та є незалежними й неупередженими під час виконання своїх функцій і можуть ефективно виконувати свої обов'язки.

5. Процедура обрання членів ГРЕВІО визначається Комітетом міністрів Ради Європи після консультацій зі Сторонами та отримання одностайної згоди Сторін протягом шести місяців після набрання чинності цією Конвенцією.

6. ГРЕВІО приймає власні правила процедури.

7. Члени ГРЕВІО та інші члени делегацій, які здійснюють візити до країн, як це передбачено в пунктах 9 та 14 статті 68, користуються привілеями та імунітетами, установленними в додатку до цієї Конвенції.

Стаття 67

Комітет Сторін

1. Комітет Сторін складається з представників Сторін цієї Конвенції.

2. Комітет Сторін скликається Генеральним секретарем Ради Європи. Його перше засідання проводиться протягом одного року після набрання чинності цією Конвенцією для обрання членів ГРЕВІО. Після цього він збирається кожний раз, коли одна третина Сторін, Президент Комітету Сторін або Генеральний секретар вимагають цього.

3. Комітет Сторін приймає власні правила процедури.

Стаття 68

Процедура

1. Сторони подають Генеральному секретарю Ради Європи, ґрунтуючись на анкеті, підготовленій ГРЕВІО, звіт про законодавчі та інші заходи, які впроваджують в дію положення цієї Конвенції, для розгляду ГРЕВІО.

2. ГРЕВІО розглядає звіти, подані відповідно до пункту 1, з представниками відповідної Сторони.

3. Подальші процедури оцінки поділяються на раунди, тривалість яких визначає ГРЕВІО. На початку кожного раунду ГРЕВІО визначає спеціальні положення, на яких ґрунтується процедура оцінки, та надсилає анкету.

4. ГРЕВІО визначає відповідні засоби для здійснення цієї процедури моніторингу. ГРЕВІО, зокрема, може затвердити анкету для кожного раунду оцінки, яка може слугувати основою для процедури оцінки виконання Сторонами. Ця анкета надсилається всім Сторонам. Сторони відповідають на цю анкету, а також на будь-який інший запит про інформацію від ГРЕВІО.

5. ГРЕВІО може отримувати інформацію про виконання Конвенції від неурядових організацій та громадянського суспільства, а також від національних установ із захисту прав людини.

6. ГРЕВІО належним чином враховує існуючу інформацію, доступну з інших регіональних та міжнародних документів та органів у галузях, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

7. Під час затвердження анкети для кожного раунду оцінки ГРЕВІО належним чином враховує існуючий збір даних і дослідження в Сторонах, як це зазначено в статті 11 цієї Конвенції.

8. ГРЕВІО може отримувати інформацію про виконання Конвенції від Комісару Ради Європи з прав людини, Парламентської асамблеї та відповідних спеціалізованих органів Ради Європи, а також органів, заснованих відповідно до інших міжнародних документів. Скарги, подані до цих органів, та результати їхнього розгляду будуть доступними ГРЕВІО.

9. ГРЕВІО може додатково організовувати, у співробітництві з національними органами та за допомогою незалежних національних експертів, візити до країн, якщо зібраної інформації недостатньо або у випадках, передбачених у пункті 14. Під час цих візитів ГРЕВІО можуть допомагати спеціалісти з конкретних галузей.

10. ГРЕВІО готує проект звіту, який містить аналіз виконання положень, на яких ґрунтується оцінка, а також свої зауваження та пропозиції стосовно того, як відповідна Сторона може вирішити виявлені проблеми. Проект звіту передається для коментарів Стороні, стосовно якої проводиться оцінка. ГРЕВІО під час ухвалення звіту бере до уваги її коментарі.

11. На підставі всієї отриманої інформації та коментарів Сторін ГРЕВІО ухвалює свій звіт і висновки стосовно заходів, ужитих відповідною Стороною для виконання положень цієї Конвенції. Цей звіт і висновки надсилаються відповідній Стороні та Комітетові Сторін. Звіт і висновки ГРЕВІО оприлюднюються з моменту їхнього ухвалення разом з можливими коментарями відповідної Сторони.

12. Без шкоди процедурі на основі пунктів 1–8 Комітет Сторін може прийняти, на основі звіту й висновків ГРЕВІО, рекомендації, адресовані цій Стороні а) що стосуються заходів, яких необхідно вжити для виконання висновків ГРЕВІО, якщо необхідно, зі встановленням дати надання інформації про їхнє виконання, а також б) що мають на меті сприяння співробітництву із цією Стороною для належного виконання цієї Конвенції.

13. Якщо ГРЕВІО отримує надійну інформацію, що зазначає ситуацію, у якій проблеми вимагають негайної уваги для недопущення або обмеження розміру або кількості серйозних порушень Конвенції, ГРЕВІО може запитати термінове подання спеціального звіту стосовно заходів, ужитих для недопущення тяжкої, масивної або стійкої форми насильства стосовно жінок.

14. Ураховуючи інформацію, подану відповідною Стороною, а також будь-яку іншу доступну надійну інформацію, ГРЕВІО може призначити одного або більше зі своїх членів для проведення розслідування та негайного повідомлення ГРЕВІО. Коли це виправдане та зі згоди Сторони, розслідування може охоплювати візит на її територію.

15. Після розгляду висновків розслідування, зазначеного в пункті 14, ГРЕВІО передає ці висновки відповідній Стороні та, коли це доречно, Комітетові Сторін і Комітетові міністрів Ради Європи разом з будь-якими коментарями та рекомендаціями.

Стаття 69

Загальні рекомендації

ГРЕВІО може ухвалювати, де це доречно, загальні рекомендації про виконання цієї Конвенції.

Стаття 70

Парламентське залучення до моніторингу

1. Національним парламентам пропонується брати участь у моніторингу заходів, ужитих для виконання цієї Конвенції.
2. Сторони подають звіти ГРЕВІО до своїх національних парламентів.
3. Парламентській Асамблеї Ради Європи пропонується регулярно розглядати питання виконання цієї Конвенції.

Г Л А В А Х

Зв'язок з іншими міжнародними інструментами

Стаття 71

Зв'язок з іншими міжнародними інструментами

1. Ця Конвенція не впливає на права та обов'язки, які випливають з інших міжнародних документів, сторонами яких є або стануть Сторони цієї Конвенції та які містять положення з питань, що регулюються цією Конвенцією.

2. Сторони цієї Конвенції можуть укласти між собою двосторонні чи багатосторонні угоди з питань, які регулюються в цій Конвенції, для доповнення та посилення її положень або для сприяння застосуванню закріплених у ній принципів.

Г Л А В А XI

Поправки до Конвенції

Стаття 72

Поправки

1. Будь-яка пропозиція, зроблена Стороною, стосовно внесення поправки до цієї Конвенції повідомляється Генеральному секретарю Ради Європи та передається нею або ним державам – членам Ради Європи, будь-якій державі, яка підписала цю Конвенцію, будь-якій Стороні, Європейському Союзу, будь-якій державі, якій запропоновано підписати цю Конвенцію відповідно до положень статті 75, та будь-якій державі, якій запропоновано приєднатися до цієї Конвенції відповідно до положень статті 76.

2. Комітет міністрів Ради Європи розглядає запропоновану поправку та, після проведення консультацій зі Сторонами цієї Конвенції, які не є членами Ради Європи, може прийняти поправку більшістю, передбаченою в пункті «d» статті 20 Статуту Ради Європи.

3. Текст будь-якої поправки, прийнятої Комітетом міністрів відповідно до пункту 2, передається Сторонам для прийняття.

4. Будь-яка поправка, прийнята відповідно до пункту 2, набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення місячного строку з дати, коли всі Сторони повідомили Генеральному секретарю про прийняття ними поправки.

Г Л А В А XII

Прикінцеві положення

Стаття 73

Дія Конвенції

Положення цієї Конвенції не обмежують положень національного законодавства та зобов'язальних міжнародних документів, які вже набрали чинності або можуть набрати чинності та згідно з якими особам під час запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби із цими явищами надаються або могли б надаватися сприятливіші права.

Стаття 74

Вирішення спорів

1. Сторони будь-якого спору, який може виникнути стосовно застосування або тлумачення положень цієї Конвенції, у першу чергу намагаються вирішити його за допомогою переговорів, примирення, арбітражу або будь-якими іншими методами мирного вирішення, прийнятими за взаємною згодою між ними.

2. Комітет міністрів Ради Європи може встановити процедури вирішення, доступні для використання Сторонами в спорі, якщо вони погодяться на це.

Стаття 75

Підписання та набуття чинності

1. Ця Конвенція є відкритою для підписання державами – членами Ради Європи, державами, які не є членами Ради Європи, але брали участь у її розробці, а також Європейським Союзом.

2. Ця Конвенція підлягає ратифікації, прийняттю чи затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи

затвердження передаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

3. Ця Конвенція набуває чинності з першого дня місяця, що настає після закінчення тримісячного строку з дати, коли 10 держав, які підписали цю Конвенцію, у тому числі щонайменше вісім держав – членів Ради Європи, висловили свою згоду на обов'язковість для них Конвенції відповідно до положень пункту 2.

4. Стосовно будь-якої держави, зазначеної в пункті 1, або стосовно Європейського Союзу, які пізніше висловлять свою згоду на обов'язковість для них Конвенції, вона набуває чинності з першого дня місяця, що настає після закінчення тримісячного строку з дати передачі на зберігання їхньої ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 76

Приєднання до Конвенції

1. Після набрання чинності цією Конвенцією Комітет міністрів Ради Європи після консультацій зі Сторонами цієї Конвенції та отримання їхньої одностайної згоди може запропонувати будь-якій державі, яка не є членом Ради Європи та не брала участі в розробці Конвенції, приєднатися до цієї Конвенції за рішенням, прийнятим більшістю, передбаченою в пункті «d» статті 20 Статуту Ради Європи, та за умови одностайного голосування представників Сторін, які мають право брати участь у засіданнях Комітету міністрів.

2. Стосовно будь-якої держави, яка приєднується до Конвенції, Конвенція набирає чинності з першого дня місяця, що настає після закінчення тримісячного строку з дати передачі на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи документа про приєднання.

Стаття 77

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава або Європейський Союз під час підписання або передачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або доку-

мента про прийняття, затвердження чи приєднання може визначити територію або території, до яких застосовується ця Конвенція.

2. Будь-яка Сторона в подальшому шляхом надіслання заяви, адресованій Генеральному секретарю Ради Європи, може поширити застосування цієї Конвенції на будь-яку іншу визначену в заяві територію, за міжнародні відносини якої вона несе відповідальність або від імені якої вона вповноважена брати на себе зобов'язання. Стосовно такої території Конвенція набирає чинності з першого дня місяця, який настає після закінчення тримісячного строку з дати отримання заяви Генеральним секретарем Ради Європи.

3. Будь-яку заяву, зроблену згідно з двома попередніми пунктами цієї статті, стосовно будь-якої території, визначеної в такій заяві, може бути відкликано шляхом повідомлення Генеральному секретарю Ради Європи. Відкликання набирає чинності з першого дня місяця, що настає після закінчення тримісячного строку з дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем Ради Європи.

Стаття 78

Застереження

1. Стосовно будь-якого положення цієї Конвенції не може бути зроблено жодного застереження, за винятками, передбаченими в пунктах 2 та 3.

2. Будь-яка держава або Європейський Союз під час підписання або передачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження чи приєднання може в заяві, адресованій Генеральному секретарю Ради Європи, заявити, що вона залишає за собою право не застосовувати або застосовувати лише в певних випадках або за певних умов положення, передбачені в:

- пункті 2 статті 30;
- підпункті «е» пункту 1, пунктах 3 та 4 статті 44;
- пункті 1 статті 55 стосовно статті 35 щодо незначних правопорушень;
- статті 58 стосовно статей 37, 38 та 39;

– статті 59.

3. Будь-яка держава або Європейський Союз під час підписання або передачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження чи приєднання може в заяві, адресованій Генеральному секретарю Ради Європи, заявити, що вона залишає за собою право передбачати некримінальні санкції, замість кримінальних санкцій, за поведінку, передбачену в статтях 33 та 34.

4. Будь-яка Сторона може цілком або частково відкликати застереження за допомогою заяви, адресованої Генеральному секретарю Ради Європи. Ця заява набирає чинності з дати її отримання Генеральним секретарем.

Стаття 79

Дійсність і перегляд застережень

1. Застереження, зазначені в пунктах 2 та 3 статті 78, є дійсними протягом п'яти років з дати набрання чинності цією Конвенцією стосовно відповідної Сторони. Однак такі застереження можуть бути поновлені на періоди такої самої тривалості.

2. За вісімнадцять місяців до дати закінчення дії застереження Генеральний секретар Ради Європи повідомляє про таке закінчення відповідній Стороні. Не пізніше ніж за три місяці до закінчення Сторона повідомляє Генеральному секретарю про те, що вона продовжує, змінює або відкликає своє застереження. За відсутності повідомлення відповідною Стороною Генеральний секретар інформує Сторону про те, що її застереження вважається продовженим автоматично на період у шість місяців. Якщо відповідна Сторона не повідомляє про свій намір продовжити або змінити своє застереження до закінчення такого періоду, застереження втрачає чинність.

3. Якщо Сторона робить застереження відповідно до пунктів 2 та 3 статті 78, вона надає, перед його поновленням або на запит, пояснення ГРЕВІО стосовно підстав, які виправдовують його продовження.

Стаття 80

Денонсація

1. Будь-яка Сторона може будь-коли денонсувати цю Конвенцію шляхом надіслання повідомлення, адресованого Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності з першого дня місяця, що настає після закінчення тримісячного строку з дати отримання повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 81

Повідомлення

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє державам – членам Ради Європи, державам, які не є членами Ради Європи, але брали участь у її розробці, будь-якій державі, яка підписала цю Конвенцію, будь-якій Стороні, Європейському Союзу, будь-якій державі, якій запропоновано приєднатися до цієї Конвенції про:

- а) будь-яке підписання;
- б) передачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- в) будь-яку дату набрання чинності цією Конвенцією згідно зі статтями 75 та 76;
- г) будь-яку поправку, прийняту згідно зі статтею 72, і дату набрання чинності такою поправкою;
- д) будь-яке застереження та відкликання застереження, зроблені відповідно до статті 78;
- е) будь-яку денонсацію Конвенції, зроблену відповідно до положень статті 80;
- ж) будь-яку іншу дію, повідомлення або інформацію, що стосуються цієї Конвенції;

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на це вповноважені, підписали цю Конвенцію.

Учинено в м. Стамбул 11 травня 2011 року англійською та французькою мовами, при цьому обидва тексти є рівноавтентични-

ми, в одному примірнику, який передається на зберігання в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії кожній державі – члену Ради Європи, державам, які не є членами Ради Європи, але брали участь у розробці цієї Конвенції, Європейському Союзу та будь-якій державі, якій запропоновано приєднатися до цієї Конвенції.

Додаток 1

Привілеї та імунітети (стаття 66)

1. Цей додаток застосовується до членів ГРЕВІО, зазначених у статті 66 Конвенції, а також до інших членів делегацій, які відвідують країну. Для цілей цього додатка термін «інші члени делегацій, які відвідують країну» охоплює незалежних національних експертів і спеціалістів, зазначених у пункті 9 статті 68 Конвенції, працівників Ради Європи та перекладачів, найнятих Радою Європи для супроводження ГРЕВІО під час її візитів до країн.

2. Члени ГРЕВІО та інші члени делегацій, які відвідують країну, під час виконання своїх функцій, пов'язаних з підготовкою та проведенням візитів до країн, а також подальших заходів, і подорожуванням у зв'язку із цими функціями, користуються такими привілеями та імунітетами:

- а) імунітет від особистого арешту або затримання та конфіскації їхнього особистого багажу, імунітет від юридичного процесу будь-якого виду стосовно слів, висловлених або написаних, та всіх дій, учинених ними в їхній офіційній якості;
- б) звільнення від будь-яких обмежень стосовно їхньої свободи пересування під час виїзду з їхньої країни проживання та повернення до неї, під час в'їзду до країни, у якій вони виконують свої функції, та виїзду з неї, а також від реєстрації як іноземця в країні, яку вони відвідують або через яку проїжджають під час виконання своїх функцій.

3. У ході подорожей, здійснюваних під час виконання своїх функцій, членам ГРЕВІО та іншим членам делегацій, які відвідують країну, у питанні митного та валютного контролю надаються такі самі можливості, які надаються представникам іноземних урядів під час тимчасового виконання ними своїх офіційних обов'язків.

4. Документи, пов'язані з оцінкою виконання Конвенції, що перевозяться членами ГРЕВІО та іншими членами делегацій, які відвідують країну, є недоторканими настільки, наскільки стосуються

діяльності ГРЕВІО. Жодної затримки або цензури не застосовується до офіційної кореспонденції ГРЕВІО або до офіційних повідомлень членів ГРЕВІО та інших членів делегацій, які відвідують країну.

5. Для забезпечення членів ГРЕВІО та інших членів делегацій, які відвідують країну, повною свободою висловлювань та повною незалежністю під час виконання їхніх обов'язків імунітет від юридичного процесу стосовно слів, висловлених або написаних, та всіх дій, учинених ними під час виконання їхніх обов'язків, продовжує надаватися, незалежно від того, що відповідні особи більше не виконують таких обов'язків.

6. Привілеї та імунітети надаються особам, зазначеним у пункті 1 цього додатка, для забезпечення незалежного виконання їхніх функцій в інтересах ГРЕВІО, а не для їхньої особистої вигоди. Відмова від імунітету осіб, зазначених у пункті 1 цього додатка, здійснюється Генеральним секретарем Ради Європи в будь-якому випадку, коли, на його думку, імунітет перешкоджав би здійсненню правосуддя та коли від нього можна відмовитися без шкоди інтересам ГРЕВІО.

**Пояснювальна доповідь до
Конвенції Ради Європи про запобігання
насилъству стосовно жінок і
домашньому насилъству та боротьбу з
цими явищами (CETS № 210)**

I. Вступ

1. Насильство стосовно жінок разом з домашнім насильством – це одна з найсерйозніших форм порушення прав людини за гендерною ознакою в Європі, факт якої дотепер замовчується. Домашнє насильство стосовно інших жертв, наприклад дітей, чоловіків, людей похилого віку, – це також приховане явище, яке стосується надто великої кількості сімей, щоб його можна було ігнорувати.

2. Показників щодо його поширеності в Європі немає, але чимало держав-членів проводять дедалі більше опитувань для визначення масштабу насильства стосовно жінок на національному рівні. Хоча вони застосовують різні методики, загальний огляд результатів таких опитувань наводить на думку, що від однієї п'ятої до чверті жінок у різних країнах потерпають від фізичного насильства хоча б раз у своєму дорослому житті, а понад 10% страждають від сексуального насильства з застосуванням сили. Показники щодо всіх форм насильства разом з домаганням сягають 45%. Здебільшого такі акти насильства чинять чоловіки з близького оточення цих жінок – найчастіше їхні партнери чи колишні партнери.

3. Додатковий аналіз даних підтверджує результати консервативного оцінення: від 12% до 15% усіх жінок потерпають від жорстокого поводження в сім'ї після досягнення ними 16 років. Набагато більше з них і далі потерпають від фізичного й сексуального насильства з боку колишніх партнерів навіть після розриву з ними відносин, а це свідчить про те, що для багатьох жінок припинення болісних стосунків не обов'язково означає настання фізичної безпеки.

4. Домашнє насильство стосовно дітей – поширене явище, а результати досліджень свідчать про зв'язок між домашнім насильством щодо жінок та фізичною жорстокістю щодо дітей і травмою, яку дістає дитина, коли стає свідком насильства в сім'ї. Що стосується інших форм домашнього насильства, наприклад жорстокого поводження з літніми людьми, домашнього насильства щодо чоловіків, то вірогідних даних відносно небагато.

5. Насильство стосовно жінок – поширене явище в світі. Комітет з питань подолання дискримінації стосовно жінок (далі – CEDAW), який відповідає за Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок, у своїх загальних рекомендаціях з питань насильства щодо жінок № 19 (1992 р.) сприяв забезпеченню визнання насильства щодо жінок за гендерною ознакою як однієї з форм їх дискримінації. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй 1993 року ухвалила Декларацію про ліквідацію насильства стосовно жінок, що лягла в основу міжнародної діяльності у сфері насильства стосовно жінок. 1995 року Пекінська декларація та Платформа дій назвали подолання насильства стосовно жінок стратегічним завданням серед інших вимог щодо гендерної рівності. 2006 року Генеральний секретар ООН оприлюднив комплексне дослідження всіх форм насильства стосовно жінок, у якому визначив усі прояви та міжнародні правові рамки питань насильства стосовно жінок, а також узагальнив досвід перспективної практики, яка дає успішні результати у розв'язанні цієї проблеми.

6. Такий регіональний інструмент, як Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок, домашньому насильству і боротьбу з цими явищами, відкритий для ратифікації та приєднання держав – членів Ради Європи, доповнює та розширює стандарти, запроваджені іншими регіональними правозахисними організаціями в цій сфері. До питань насильства стосовно жінок звертається як Міжамериканська конвенція про запобігання, покарання й подолання насильства стосовно жінок, ухвалена в 1994 році Організацією американських держав, так і Протокол про права жінок Африки до Африканської хартії прав людини й громадянина, ухвалений в 2003 році Африканським Союзом. Комплексніша за своєю природою Конвенція Ради Європи істотно посилює дії на світовому рівні, спрямовані на запобігання й боротьбу з насильством стосовно жінок та домашнім насильством.

Дії Ради Європи

7. Одне з першочергових завдань Ради Європи, що представляє 47 держав-членів та 800-мільйонне населення цих держав, полягає в забезпеченні та захисті прав людини. Насильство стосовно жінок та

домашнє насильство підриває головні цінності, покладені в основу Ради Європи.

8. З дев'яностих років минулого століття Рада Європи і, зокрема, її Координаційний комітет з питань рівності між чоловіками й жінками (CDEG) виступили з низкою ініціатив стосовно сприяння захистові жінок від насильства. В 1993 році третю конференцію європейських міністрів з питань рівності між чоловіками й жінками присвятили *стратегіям подолання насильства стосовно жінок у суспільстві з допомогою ЗМІ та інших засобів*.

9. Розроблений згодом План дій у сфері боротьби з насильством стосовно жінок забезпечив першу комплексну програмну базу для національних органів влади. Згодом, у 2002 році була ухвалена Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи Rec(2002)5 державам-членам про захист жінок від насильства. Вона стала важливим кроком, оскільки вперше в Європі запропонувала комплексну стратегію запобігання насильству стосовно жінок та захисту потерпілих на території всіх держав, що входять до складу Ради Європи. З 2002 року цей текст служить найважливішим орієнтиром для держав-членів у сфері боротьби з насильством. Її реалізацію періодично контролюють через моніторинг з метою оцінення зробленого. Вже були проведені декілька циклів моніторингу, а їх результати узагальнені й оприлюднені. Ці результати свідчать про велику роботу, спрямовану на посилення криміналізації насильства стосовно жінок, зокрема над питаннями законодавства, розслідувань, які проводять поліцейні органи, та притягнення до відповідальності. Проте залишається ще чимало недоглядів. В інших напрямках ознаки зрушень ледь помітні, і це особливо стосується сфери надання послуг потерпілим.

10. Щоб надати нового поштовху подоланню насильства стосовно жінок та підтвердити свою відданість цій меті на третьому саміті (Варшава, 16–17 травня 2005 року) керівники держав та урядів країн – членів Ради Європи вирішили провести масштабну кампанію з цього питання, яку розробила та ретельно контролювала експертна група Ради Європи з питань боротьби з насильством стосовно жінок, зокрема домашнім, і членів якої призначав генеральний секретар Ради Європи.

11. Кампанія проводилася на трьох рівнях: міждержавному, парламентському та місцевому. До держав-членів звернулися з проханням забезпечити серйозні зрушення в чотирьох напрямках: правових і програмних заходів, підтримки та захисту потерпілих, збору даних та покращення обізнаності. Їх також запросили до проведення національних кампаній на підтримку активнішої реалізації Рекомендації Rec(2002)5 щодо захисту жінок від насильства, які й були організовані на території більш ніж половини держав-членів.

12. Завдяки унікальній ролі Парламентської асамблеї Ради Європи у складі делегацій від 47 національних парламентів кампанія дістала потужну парламентську підтримку. Чимало членів парламентів окремо та спільно виступили за законодавчі зміни з метою захисту жінок від насильства за гендерними ознаками. Члени парламентів зробили величезний внесок у покращення обізнаності з цієї тематики як шляхом організації дебатів і слухань, так і своїми інтерв'ю та публічними заявами. Члени парламентів багатьох країн не припиняють активно лобювати зміни і створили мережу «парламентарів на зв'язку», відданих справі боротьби з насильством стосовно жінок на національному рівні.

13. Кампанія виявила масштаби цієї проблеми в Європі, а також висвітлила зразки належної практики й ініціатив з боку багатьох держав-членів. Вона покращила обізнаність головних учасників і допомогла висунути питання різних форм насильства стосовно жінок на політичний порядок денний.

14. Крім того, оцінення експертною групою національних заходів у сфері насильства стосовно жінок показало необхідність запровадження гармонізованих правових стандартів і збору відповідних даних, які забезпечать однаковий рівень захисту й підтримки жертв на європейській території. Отже, робоча група у своєму кінцевому звіті про заходи в цій сфері (EG-TFV (2008) 6) виступила з рекомендацією Раді Європи щодо розроблення правозахисної конвенції про запобігання й боротьбу з насильством стосовно жінок.

15. Крім того, під час 27 конференції (Єреван, 12–13 жовтня 2006 року) європейські міністри юстиції вирішили оцінити необхідність правового інструменту Ради Європи з питань насильства стосовно партнера з огляду на те, що воно може породжуватися

дискримінаційними упередженнями, пов'язаними з нерівними правами за гендерними ознаками, походженням і матеріальною залежністю. За результатами «Дослідження доцільності конвенції про домашнє насильство» (CDPC (2007)09 rev) Європейський комітет з питань злочинності (CDPC) зробив висновок, що необхідність у такому інструменті є.

16. Парламентська асамблея вже давно стала на непохитну політичну позицію щодо всіх форм насильства стосовно жінок. Вона ухвалила низку резолюцій і рекомендацій з питань різних форм насильства стосовно жінок, зокрема: Резолюцію 1247 (2001) щодо калічення жіночих статевих органів, Резолюцію 1582 (2002) щодо домашнього насильства, Резолюцію 1327 (2003) щодо так званих «злочинів в ім'я честі», Рекомендацію 1723 (2005) щодо примусових шлюбів і примусу дітей до вступу в шлюб, Рекомендацію 1777 (2007) щодо посягань на статеву недоторканність особи з використанням її безпорадного стану внаслідок застосування лікарських препаратів, нещодавно Резолюцію 1654 (2009) про фемініцид та Резолюцію 1691 (2009) про зґвалтування жінок, зокрема в шлюбі.

17. Парламентська асамблея неодноразово закликала до запровадження стандартів у сфері запобігання, захисту та притягнення до відповідальності за найтяжчі та найпоширеніші форми насильства за гендерними ознаками, які матимуть обов'язкову силу, та висловлювала свою підтримку розробленню Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами

18. У відповідь на рекомендації експертної групи щодо розроблення конвенції про насильство стосовно жінок та з огляду на результати техніко-економічного обґрунтування конвенції про насильство стосовно партнера Комітет міністрів вирішив створити багатопрофільну комісію, наділену повноваженнями запроваджувати стандарти обов'язкової сили в обох напрямках: насильства стосовно жінок та домашнього насильства.

19. В результаті, на своїй 1044 зустрічі 10 грудня 2008 року заступники міністрів Ради Європи ухвалили технічне завдання Спеціального комітету з питань запобігання й боротьби з насильством стосовно жінок і домашнім насильством (САНВІО), щоб підготувати один чи декілька обов'язкових до виконання правових інструментів, спрямованих на «запобігання й боротьбу з домашнім насильством, окремими формами насильства стосовно жінок та іншими формами насильства стосовно жінок, а також на захист та підтримку потерпілих від такого насильства і притягнення до відповідальності винних осіб». Заступники також звернулися до комітету САНВІО з проханням «надати до 30 червня 2009 року попередній звіт про свою позицію з питань предмета та змісту такого інструмента (інструментів), робочі методи, а також календарний план роботи, які дозволять Комітетові міністрів ухвалювати рішення з таких питань у разі їх необхідності». В попередньому звіті була відображена думка Комітету про те, що в центрі уваги Конвенції має бути подолання насильства стосовно жінок. Крім того, в Конвенції будуть розглядатися питання домашнього насильства, від якого здебільшого потерпають жінки, а її положення також поширюватимуться на всіх жертв домашнього насильства. На своїй 1062 зустрічі 1 липня 2009 року заступники «взяли до уваги попередній звіт (...)» та «запросили комітет САНВІО до подальшої роботи згідно з програмою й календарним планом, передбаченими в попередньому звіті, й зокрема до підготування запропонованих у звіті інструментів». Виходячи з цього, у грудні 2009 року комітет САНВІО взявся до переговорів щодо Конвенції про запобігання насильству стосовно жінок й домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Комітет САНВІО провів шість зустрічей у грудні 2009 року та лютому, червні–липні, вересні, листопаді, грудні 2010 року, на яких доопрацьовувався текст конвенції.

20. Комітет САНВІО затвердив текст проекту конвенції на зустрічі у грудні 2010 року, який був переданий до Комітету міністрів для подання на розгляд Парламентській асамблеї. 11 березня 2011 року Парламентська асамблея надала свій висновок за результатами розгляду проекту конвенції.

21. Ґрунтуючись на засадах Рекомендації Rec(2002)5 стосовно захисту жінок від насильства, Конвенція вперше в Європі запрова-

джує обов'язкові до виконання стандарти запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству, захисту потерпілих й покарання винних. Вона усуває істотний недогляд у сфері захисту прав жінок і заохочує сторони до поширення захисту на всіх жертв домашнього насильства. Водночас вона вписує подолання насильства стосовно жінок у ширший контекст досягнення реальної рівності між чоловіками й жінками та сприяє в такий спосіб визнанню насильства стосовно жінок як однією з форм дискримінації.

II. Коментарі до положень Конвенції

Пreamбула

22. У Преамбулі підтверджуються зобов'язання держав, що підписали Конвенцію, щодо прав та основоположних свобод людини. Вона згадує лише найважливіші міжнародні правові інструменти, безпосередньо пов'язані зі сферою застосування Конвенції в рамках Ради Європи та Організації Об'єднаних Націй.

23. У переговорному процесі з питань Конвенції були враховані ці міжнародні правові інструменти, зокрема ті, що підготувала Рада Європи. Крім того, автори проекту взяли до уваги такі рекомендації Парламентської асамблеї Ради Європи: Рекомендацію 1450 (2000) щодо насильства стосовно жінок в Європі, Рекомендацію 1582 (2002) щодо домашнього насильства стосовно жінок, Рекомендацію 1723 (2005) щодо примусових шлюбів і примусу дітей до вступу в шлюб, Рекомендацію 1759 (2006) щодо єднання парламентів у боротьбі з домашнім насильством стосовно жінок, Рекомендацію 1777 (2007) щодо посягань на статеву недоторканність особи з використанням її безпорадного стану внаслідок застосування лікарських препаратів, Рекомендацію 1817 (2007) щодо єднання парламентів у боротьбі з домашнім насильством стосовно жінок за результатами середньострокового оцінення кампанії, Рекомендацію 1847 (2008) щодо боротьби з насильством стосовно жінок в дусі Конвенції Ради Європи, Рекомендацію 1873 (2009) щодо сексуального насильства стосовно жінок в умовах збройного конфлікту, Рекомендацію 1868 (2009) щодо дій, спрямованих на боротьбу з порушеннями прав людини за гендерною ознакою, зокрема з викраденням жінок і дівчат, Рекомендацію 1861 (2009) про фемініцид, Рекомендацію 1881 (2009) щодо нагальної необхідності боротьби з так званими злочинами «в ім'я честі», Рекомендацію 1887 (2009) щодо зґвалтування жінок, зокрема в шлюбі, Рекомендацію 1891 (2009) щодо жінок-мігрантів, для яких особливо висока загроза домашнього насильства, Рекомендацію 1905 (2010) щодо дітей, які стають свідками домаш-

нього насильства. Автори проекту також врахували Рекомендацію 260(2009) щодо боротьби з домашнім насильством стосовно жінок та Резолюцію Конгресу органів місцевої та регіональної влади Ради Європи 279(2009) про боротьбу з домашнім насильством стосовно жінок.

24. Крім того, на переговорах взято до уваги такі політичні декларації:

- а. Декларація та програма дій, ухвалені на 5 європейській конференції міністрів з питань рівності між чоловіками й жінками (Скоп'є, 22–23 січня 2003 року);
- б. План дій, ухвалений на третьому саміті керівників держав та урядів країн Ради Європи (Варшава, 16–17 травня 2005 року);
- с. Декларація «Зробимо гендерну рівність реальністю», ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи (Мадрид, 12 травня 2009 року);
- д. Резолюція № 1 щодо запобігання й реагування на факти домашнього насильства, ухвалена на 29 конференції міністрів юстиції країн Ради Європи (Тромсо, Норвегія, 18–19 червня 2009 року);
- е. План дій та резолюція, ухвалені на 7 конференції міністрів країн Ради Європи, відповідальних за питання рівності між жінками й чоловіками (Баку, 24–25 травня 2010 року);
- ф. Пекінська декларація й Платформа дій, ухвалена на Четвертій всесвітній конференції жінок у 1995 році, звіт Спеціального комітету про 23 спеціальне засідання Генеральної Асамблеї ООН (Пекін + 5 – політична декларація й складений за його результатами документ), а також політична декларація 49 сесії Комісії ООН щодо стану жінок у 2005 році (Пекін + 10) та 54 сесії Комісії ООН щодо стану жінок у 2010 році (Пекін + 15); «Жінки 2000: гендерна рівність, розвиток і мир для XXI століття».

25. У Преамбулі зазначена головна мета Конвенції: створення вільної від насильства над жінками і домашнього насильства Європи. Для цього вона твердо встановлює зв'язок між гендерною рівністю та подоланням насильства стосовно жінок. Виходячи з цього постулату, в ній визнається структурний характер насильства

щодо жінок і те, що воно прояв історично нерівного співвідношення сил жінок і чоловіків. Відповідно, Преамбула створює платформу для передбачених у Конвенції низки заходів, якими подолання насильства стосовно жінок вбудовується у ширший контекст боротьби з дискримінацією жінок і досягнення гендерної рівності по закону і фактично. Слід також зазначити, що відповідно до статті 1 Конвенції поняття «дискримінація жінок» означає «будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі». Водночас автори хотіли визнати, що насильство стосовно жінок і домашнє насильство можна пояснювати й розуміти по-різному на структурному, колективному й індивідуальному рівнях. Насильство стосовно жінок і домашнє насильство – це комплексні явища, і для їх розуміння слід поєднувати цілу низку різних підходів.

26. Автори хотіли наголосити на тому, що насильство стосовно жінок серйозно порушує, перешкоджає або нівелює користування жінками прав людини, зокрема основоположними правами на життя, безпеку, свободу, гідність, фізичну й емоційну недоторканність, а тому влада не може це ігнорувати. Крім того, вони визнали, що насильство має глибокий вплив не лише на жінок, але й на суспільство в цілому, а тому воно вимагає термінових дій. Й насамкінець, вони підкреслили факт існування для окремих «вразливих» груп жінок більшої загрози насильства, травмування, зловживань, недбалості або недбалого ставлення, неналежного поведіння або експлуатації як удома, так і поза домом, наприклад для жінок і дівчат з інвалідністю.

27. На додаток до підтвердження того, що насильство стосовно жінок разом з домашнім насильством стосовно жінок – це чітко окреслене гендерне явище, держави, які підписали Конвенцію, однозначно визнають, що чоловіки й хлопчики також можуть ставати жертвами домашнього насильства, і що ці питання також потрібно розв'язувати. Стосовно дітей визнається: для того щоб вважати їх жертвами, насильство не обов'язково має бути спрямоване на них

безпосередньо – для них травматичним може бути той факт, що вони стають свідками насильства, і цього досить для їх віктимізації.

28. Автори хотіли підкреслити, що зобов'язання, передбачені в Конвенції, не вимагають від сторін заходів, які суперечать конституційним правилам або основоположним свободам, пов'язаним зі свободою преси чи свободою висловлювання своїх поглядів в інших ЗМІ.

29. Важливо зазначити, що заходи, передбачені в Конвенції, не впливають на позитивні зобов'язання держав захищати права, визнані Європейською конвенцією про захист прав і основоположних свобод людини (далі – ЄКПЛ). Заходи також повинні враховувати нарощування практики Європейського суду з прав людини, якою встановлюються важливі стандарти у сфері насильства стосовно жінок, і на яку спиралися автори у своїй роботі над численними позитивними зобов'язаннями та заходами, необхідними для запобігання такому насильству.

ГЛАВА І.

Цілі, визначення, рівність і недискримінація, загальні зобов'язання

Стаття 1.

Цілі Конвенції

30. У першому пункті зазначено цілі Конвенції. Пункт 1 (а) передбачає захист жінок від усіх форм насильства й недопущення, кримінальну відповідальність та ліквідацію насильства стосовно жінок і домашнього насильства.

31. Відповідно до визнання в Преамбулі зв'язку між ліквідацією насильства стосовно жінок і досягненням гендерної рівності по закону і фактично, пункт 1 (b) зазначає, що Конвенція сприятиме ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок та сприятиме дійсній рівності між жінками та чоловіками. На думку авторів, у Конвенції неодмінно було зазначити це в переліку цілей.

32. Пункт 1 (c) відбиває необхідність комплексного підходу до захисту й надання допомоги всім жертвам насильства стосовно жі-

нок і домашнього насильства. Форми насильства, які охоплюються цією Конвенцією, мають нищівні наслідки для жертв. Необхідно створювати комплексну базу, щоб не лише убезпечити їх надалі, відновити фізичний й психологічний стан, але й задля того, щоб вони могли заново будувати своє життя. Така база має ґрунтуватися на підходах захисту прав людини.

33. У пункті 1 (d) йдеться про міжнародне співробітництво, детальніше про яке розповідається у главі VIII. Міжнародне співробітництво не зводиться до правової співпраці в кримінальних чи цивільних справах, а поширюється також і на обмін інформацією з метою недопущення кримінальних правопорушень, передбачених у Конвенції, і з метою забезпечення захисту від завдання безпосередньої шкоди.

34. Ліквідація насильства вимагає широкої міжвідомчої співпраці в частині інтегрованого підходу. Забезпечення такого підходу до запобігання й боротьби з насильством заявлене в останньому пункті 1 (e) переліку цілей Конвенції. Це питання глибше розкривається в главі II та інших главах Конвенції.

35. У п. 2 підкреслено, що для забезпечення ефективного виконання Сторонами положень Конвенції запроваджується спеціальний механізм моніторингу. Це забезпечить дотримання Сторонами вимог Конвенції й гарантуватиме її ефективність у довгостроковій перспективі (див. коментарі до глави IX).

Стаття 2.

Сфера застосування Конвенції

36. У п. 1 заявлено, що в центрі уваги Конвенції будуть усі форми насильства стосовно жінок, зокрема домашнє. Автори вважали за необхідне акцентувати увагу на тому, що жертвами домашнього насильства стають переважно жінки.

37. П. 2 сфери застосування Конвенції заохочує Сторони застосовувати Конвенцію також і до домашнього насильства щодо чоловіків і дітей, і Сторони самостійно вирішуватимуть, чи поширювати її на цих жертв також. Вони можуть це робити в такому порядку, який вважатимуть найправильнішим, беручи до уваги ситуацію

в країні та тенденції в суспільстві. Водночас, з огляду на те, що в центрі уваги перебувають різні форми насильства стосовно жінок за гендерними ознаками, п. 2 вимагає від Сторін окремо звертати увагу на жертви цієї форми насильства в ході реалізації Конвенції. Це означає, що гендерне насильство стосовно жінок у своїх різних проявах, одним з яких виступає домашнє насильство, повинне червоною ниткою проходити через усі заходи, пов'язані з реалізацією Конвенції.

38. Основні принципи міжнародного гуманітарного права й Римського статуту Міжнародного кримінального суду, на які посилається Преамбула Конвенції, підтверджують кримінальну відповідальність особи згідно з положеннями міжнародного права у сфері насильства головно (але не тільки) під час збройного конфлікту. Стаття 7 Римського статуту (злочини проти людяності, скоєні в рамках широкомасштабних або систематичних нападів на мирне населення) і стаття 8 (злочини воєнного часу) передбачають злочини насильницького характеру здебільшого щодо жінок, наприклад зґвалтування й насильство на сексуальному підґрунті. Водночас форми насильства, які охоплюються чинною Конвенцією, не зникають під час збройного конфлікту або окупації, а тому п. 3 передбачає поширення застосування вимог Конвенції на збройний конфлікт додатково до принципів гуманітарного права й міжнародного кримінального права.

Стаття 3. Визначення

39. У статті 3 надано визначення декількох термінів, застосовуваних у Конвенції.

Визначення терміну «насильство стосовно жінок»

40. У визначенні терміну «насильства стосовно жінок» пояснюється, що в цілях Конвенції «насильство стосовно жінок» розуміється як порушення прав людини та являє собою одну з форм дискримінації. Це відповідає меті Конвенції, зазначеній у статті 1 (b), і про це потрібно пам'ятати в ході реалізації Конвенції. Друга частина аналогічна визначенню в Рекомендації Комітету міністрів Ради

Європи Res(2002) 5 державам-членам стосовно захисту жінок від насильства, Рекомендації № 19 CEDAW щодо насильства стосовно жінок (1992), а також у статті 1 Декларації ООН про ліквідацію всіх форм насильства стосовно жінок. Водночас автори розширили це визначення поняттям «економічної шкоди», яке можна віднести до психологічного насильства.

Визначення терміну «домашнє насильство»

41. У статті 3 (b) надано визначення терміну «домашнє насильство», яким охоплюються акти фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства в сім'ї чи домашньому оточенні, не пов'язаному з біологічними чи правовими зв'язками. Відповідно до сказаного в п. 40, економічне насильство може мати стосунок до психологічного насильства. Домашнє насильство складається головню з двох видів: насильства у стосунках інтимних партнерів – з боку теперішніх чи колишніх чоловіка чи дружини або партнерів й насильства у стосунках між поколіннями – зазвичай батьками і дітьми. Це визначення гендерно нейтральне й охоплює жертв і правопорушників незалежно від статі.

42. Домашнє насильство з боку інтимних партнерів охоплює фізичне, сексуальне, психологічне чи економічне насильство з боку теперішніх чи колишніх чоловіка чи дружини, теперішніх чи колишніх партнерів. Ця форма насильства в непропорційно великих масштабах стосується жінок, а тому має виразні гендерні ознаки. Хоча термін «домашнє» може створювати враження такого, що обмежує контекст, у якому може траплятися таке насильство, автори визнають, що воно нерідко триває після розриву стосунків, а тому погоджуються з тим, що спільне проживання жертви та правопорушника не вимагається. Домашнє насильство між поколіннями охоплює фізичне, сексуальне, психологічне й економічне насильство з боку особи до своєї дитини, батька чи матері (жорстоке поводження з особами похилого віку) або насильство в стосунках між будь-якими іншими двома чи декількома членами сім'ї різних поколінь. Знову ж таки, спільне проживання жертви та правопорушника не вимагається.

Визначення терміну «гендер»

43. Позаяк Конвенція накладає зобов'язання щодо запобігання й боротьби з насильством стосовно жінок в ширших рамках досягнення рівності між жінками й чоловіками, автори вважали, що потрібно дати визначення термінові «гендер». У контексті цієї Конвенції термін «гендер», який має в основі чоловічу та жіночу стать, пояснює, що існують також соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає правильними для жінок та чоловіків. Результати дослідження свідчать про те, що певні ролі чи стереотипи породжують небажану та згубну практику і доповнюють відчуття прийнятності насильства стосовно жінок. Для подолання таких гендерних ролей стаття 12 (1) формулює загальне зобов'язання у сфері запобігання насильству, яке полягає у викориненні упереджень, звичаїв, традицій та всіх інших практик, які ґрунтуються на ідеї неповноцінності жінок або стереотипних ролей жінок і чоловіків. В інших частинах Конвенція закликає до покладення гендерного розуміння насильства стосовно жінок і домашнього насильства в основу заходів, спрямованих на захист і підтримку жертв. Це означає, що для того, щоб адекватно реагувати на таке комплексне явище, до подібних форм насильства потрібно підходити в контексті поширеної нерівності між жінками й чоловіками, наявних стереотипів, гендерних ролей і дискримінації жінок. Термін «гендер» у цьому визначенні не має на увазі підміну термінів «чоловіки» та «жінки», які використовуються в цій Конвенції.

Визначення терміну

«насильство стосовно жінок за гендерною ознакою»

44. Термін «насильство стосовно жінок за гендерною ознакою» використовується скрізь у Конвенції та стосується насильства, спрямованого на жінку лише тому, що це жінка, або такого, що непропорційно великою мірою стосується жінок. Воно відрізняється від інших видів насильства тим, що головним мотивом актів насильства, зазначених у п. а, виступає саме рід жертви. Іншими словами, насильство за гендерною ознакою стосується завдання жінці будь-якої шкоди, і це служить як причиною, так і результатом нерівного співвідношення сил через сприйняття відмінностей між

жінками й чоловіками, що призводить до залежного стану жінок в приватній та публічній сферах. Цей вид насильства глибоко вкорінився в соціальні й культурні структури, норми та цінності, якими керується суспільство, й нерідко навіки застигав завдяки культурі заперечення й замовчування. Вислів «насильство стосовно жінок за гендерною ознакою» у цій Конвенції розуміють як еквівалент вислову «насильство за гендерною ознакою», який застосовується в Загальній рекомендації № 19 CEDAW з питань насильства стосовно жінок (1992 р.), Декларації Генеральної Асамблеї ООН про ліквідацію насильства стосовно жінок (1993 р.), Рекомендації Rec(2002)5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам з питань захисту жінок від насильства (2002 р.). Цей вислів слід розуміти так, що він має на меті захист жінок від насильства через гендерні стереотипи і спрямований спеціально на жінок.

Визначення терміну «жертва»

45. У цій Конвенції часто трапляється слово «жертви». Цей термін стосується як жертв насильства стосовно жінок, так і жертв домашнього насильства, за визначенням у статті 3 (а) та статті 3 (b), відповідно. Жертвами насильства стосовно жінок можуть виступати лише жінки й дівчата, а от жертвами домашнього насильства можуть виступати чоловіки, жінки та діти. Відповідно до інших міжнародних угод у сфері прав людини, термін «дитина» означає будь-яку особу віком до 18 років. Термін «жертва» слід розуміти в межах сфери застосування Конвенції.

Визначення терміну «жінки»

46. Усвідомлюючи той факт, що багато форм насильства, які охоплюються Конвенцією, спрямовані проти жінок і дівчат, автори не мали наміру обмежувати застосування Конвенції лише повнолітніми жертвами, а тому в п. f чітко зазначено, що термін «жінки» охоплює дівчат віком до 18 років.

47. Ця Конвенція виступає договором між державами, що може покладати зобов'язання лише на них. Положення статей 3, 4 не створюють будь-яких нових прав людини, а лише уточнюють наявні. Будь-які зобов'язання окремих громадян впливатимуть з

тих законодавчих та інших заходів, які будуть ухвалювати Сторони згідно з Конвенцією.

Стаття 4.

Основоположні права, рівність і недискримінація

48. У п. 1 заявлено принцип, за яким кожна особа має право жити без насильства як в публічній, так і в приватній сферах. З огляду на головні питання, на яких зосереджується Конвенція, автори вважали за потрібне внести окреме зобов'язання щодо сприяння та захисту цього права жінок, які переважно стають жертвами насильства за гендерною ознакою.

49. Дискримінація щодо жінок забезпечує поживне середовище для толерування насильства стосовно жінок. Будь-які заходи, спрямовані на запобігання й боротьбу з насильством стосовно жінок мають сприяти рівності між жінками й чоловіками, бо лише реальна рівність врятує від такого насильства в майбутньому. В рішенні у справі «Опуз проти Туреччини» (*Opuz v. Turkey*) Європейський суд з прав людини торкнувся питання зв'язку між дискримінацією й насильством стосовно жінок і постановив, що насильство за гендерною ознакою – це форма дискримінації, бо воно стосується головно жінок, а жінки не були захищені законом нарівні з чоловіками.

50. Виходячи з цього, в п. 2 підтверджується принцип забезпечення реальної рівності між жінками й чоловіками вимогою не лише про засудження всіх форм дискримінації жінок, але й про закріплення принципу рівності в законодавстві, забезпечення його реалізації на практиці, заборону дискримінації законом, скасування будь-яких дискримінаційних законів і відповідної практики. Він визнає, що користування правом бути вільним від насильства взаємопов'язане з зобов'язанням Сторін щодо забезпечення рівності між жінками й чоловіками в реалізації всіх громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, передбачених інструментами Ради Європи у сфері прав людини, зокрема ЄКПЛ і протоколами до неї, Європейською соціальною хартією та іншими міжнародними інструментами, зокрема Конвенцією, державами – членами якої вони є.

51. Слід зазначити, що цей пункт надає Сторонам два варіанти виконання вимоги про закріплення в законодавстві принципу рівності між жінками й чоловіками: шляхом внесення конституційних змін або її втіленням в іншому законодавчому акті. Крім того, в зобов'язанні щодо забезпечення практичної реалізації рівності між жінками й чоловіками звертається увага на те, що закріплення в законодавстві часто недосить, і потрібні практичні заходи для виразного втілення цього принципу в життя.

52. Пунктом 3 забороняється дискримінація при реалізації Конвенції Сторонами. Значення дискримінації ідентичне наданому в статті 14 ЄКПЛ. Перелік ознак дискримінації аналогічний перелікові, який надається у статті 14 ЄКПЛ і Протоколі № 12 до ЄКПЛ. Слід зазначити, що Європейський суд з прав людини застосував статтю 14 до ознак дискримінації, які не згадувалися виразно в цьому положенні (див., наприклад, матеріали стосовно такої ознаки, як сексуальна орієнтація, в рішенні від 21 грудня 1999 року у справі «Сальгейро да Сільва Мута проти Португалії» (*Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*)).

53. У світлі цієї практики автори виявили прагнення додати такі ознаки дискримінації, які виявилися дуже актуальними для тематики Конвенції: гендер, сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, вік, стан здоров'я, інвалідність, сімейний стан, статус мігранта чи біженця або інший статус, але вони мали на увазі, що цей список залишається відкритим. Результати дослідження питань поведінки жертв насильства стосовно жінок й домашнього насильства, які шукають допомогу, а також дослідження у сфері надання послуг у Європі свідчать про те, що дискримінація окремих груп жертв і досі залишається поширеним явищем. Жінки можуть і досі потерпати від дискримінації з боку правоохоронних чи судових органів при зверненні з заявами про акти насильства за гендерною ознакою. Аналогічно, геї, лесбійки, бісексуали, які стають жертвами домашнього насильства, нерідко не охоплюються службами підтримки через свою сексуальну орієнтацію. Певні групи громадян можуть також потерпати від дискримінації за ознаками своєї гендерної ідентичності, і це простими словами означає, що та стать, до якої вони себе відносять, не збігається зі статтю, яку їм записали від народження. До цієї категорії належать трансгендерні чи транссексу-

альні особи, особи, які носять одяг протилежної статі, трансвестити та інші групи осіб, що не відповідають категоріям, які в суспільстві визначаються «чоловічими» або «жіночими». Крім того, жінок-мігрантів або біженок також можуть не охоплювати служби підтримки через їхній статус з боку проживання. Слід зазначити, що жінки можуть потерпати від різних і водночас множинних форм дискримінації: це може стосуватися, наприклад, жінок-інвалідів та (або) представниць етнічних меншин, ромів, ВІЛ/СНІД-інфікованих жінок тощо. Це нічим не відрізняється від того, коли вони стають жертвами насильства за гендерною ознакою.

54. Міра заборони дискримінації, передбачена в п. 3, набагато більше обмежена, ніж дискримінація жінок, зазначена в п. цієї статті. Цей пункт вимагає від Сторін утримуватися від дискримінації при реалізації положень цієї Конвенції, тоді як п. 2 закликає Сторони засуджувати дискримінацію у сферах, що виходять за межі компетенції Конвенції.

55. Пункт 4 звертається до спеціальних заходів, які можуть запроваджуватися на бажання Сторін з метою посилення захисту жінок від насильства за гендерною ознакою – заходів, передбачених лише для жінок. Це положення не відкидає загальної заборони дискримінації. Спираючись на статтю 4 Конвенції, цей пункт передбачає, що такі спеціальні заходи, спрямовані на запобігання й захист жінок від насильства за гендерною ознакою, але не розраховані на чоловіків, не форма дискримінації. Це відповідає концепції дискримінації в тлумаченні Європейського суду з прав людини в його практиці у справах за статтею 14 ЄКПЛ. Зокрема, в цій практиці уточнюється, що не всяке розрізнення чи окреме ставлення становить дискримінацію. Наприклад, в рішенні у справі «Абдулазиз, Кабале і Балкандалі проти Сполученого Королівства» (*Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom*) Суд зазначив: «окреме ставлення дискримінаційне, якщо воно не має об'єктивного й поміркованого виправдання, а саме не переслідує законну мету або коли бракує пропорційності між застосовуваними засобами та поставленою метою». Той факт, що жінки потерпають від насильства за гендерною ознакою й домашнього насильства набагато більше, ніж чоловіки, можна вважати об'єктивним і поміркованим виправ-

данням використання ресурсів і запровадження спеціальних заходів, розрахованих лише на жінок.

56. Також див. п. 47.

Стаття 5.

Зобов'язання й належна увага з боку держави

57. Згідно з міжнародним правом, держава несе міжнародну правову відповідальність за протиправні акти, вчинені державними органами – поліцією, посадовцями імміграційних органів, місць позбавлення волі. Цей принцип закладений у статтях Комісії міжнародного права про міжнародно-правову відповідальність держав за протиправні акти від 2001 року, широко прийнятих за міжнародне звичаєве право. За міжнародним законодавством у сфері прав людини, на державу покладаються як негативні, так і позитивні обов'язки: посадовці повинні поважати закон та утримуватися від актів, які вважаються протиправними в міжнародному праві, а також захищати громадян від вчинення таких актів іншими недержавними учасниками. Пункт 1 статті 5 передбачає, що держава зобов'язана забезпечувати недопущення актів насильства стосовно жінок з боку державних органів, посадовців, представників, установ та інших учасників, які діють від імені держави, а п. 2 запроваджує зобов'язання Сторін уживати законодавчих та інших заходів для забезпечення належної уваги до недопущення, розслідування, покарання та забезпечення компенсації у разі актів насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, та які вчинили недержавні учасники. В обох випадках у разі недотримання цієї вимоги держави нестимуть відповідальність.

58. Вимога про вжиття законодавчих та інших відповідних заходів передбачається низкою міжнародних правозахисних інструментів, роз'яснень і судових рішень з питань насильства стосовно жінок: Загальній рекомендації CEDAW № 19 з питань насильства стосовно жінок (1992 р.), статті 4 Декларації Генеральної Асамблеї ООН про насильство стосовно жінок (1993 р.), Конвенції про запобігання насильству стосовно жінок, Конвенції Белем-ду-Пара (*Belém do Pará*, 1994 р.), ухваленій Організацією американських дер-

жав, Рекомендації Rec(2002)5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам з питань захисту жінок від насильства (2002 р.). Крім того, у змісті статті 5 віддзеркалюється практика Європейського суду з прав людини. У своїх постановках останнього часу у справах про насильство стосовно жінок Суд ухвалив обов'язок держав щодо законодавчих та інших відповідних заходів (див. рішення у справі «Опуз проти Туреччини» (*Opuz v. Turkey*), 2009 р.). Суд постановив, що позитивне зобов'язання захищати життя (стаття 2 ЄКПЛ) вимагає від державних органів ужиття законодавчих та інших відповідних заходів, наприклад запобіжних оперативних заходів для захисту громадян у разі загрози їхньому життю.

59. На тлі таких здобутків міжнародного права та юриспруденції автори вважали за необхідне закласти принципи стосовно запровадження законодавчих та інших відповідних заходів у цій Конвенції. Це зобов'язання стосується не очікуваних результатів, а відповідних заходів. До Сторін висувається вимога щодо забезпечення реагування на всі форми насильства, передбачені Конвенцією, в такому порядку, який дозволить відповідним державним органам належним чином запобігати, розслідувати, притягувати до відповідальності й забезпечувати правовий захист жертвам таких актів насильства. Невиконання цієї вимоги означатиме настання відповідальності держави за акт, відповідальність за який в іншому разі несе тільки недержавна дійова особа. Сам по собі акт насильства стосовно жінок з боку недержавного учасника переходить межу порушення прав людини, передбачену в статті 2, бо Сторони зобов'язані вжити законодавчих та інших необхідних заходів, спрямованих на запобігання, розслідування, притягнення до відповідальності, забезпечення правового захисту та загального захисту жертв актів насильства, охоплених цією Конвенцією, і невиконання цієї вимоги порушує, перешкоджає чи нівелює їхні права й основоположні свободи.

60. Термін «правовий захист» може охоплювати різні форми правового захисту, передбачені міжнародним правом у сфері прав людини: відшкодування збитків, компенсацію, реабілітацію, задоволення вимог, гарантію недопущення повторення таких актів. Щодо компенсації, слід зазначити, що таку форму правового захисту надає Сторона тільки в порядку статті 30 (2) цієї Конвенції. І

насамкінець, термін «недержавний учасник» стосується приватних осіб: це поняття вже траплялося в п. II Рекомендації Ради Європи Rec (2002)5 з питань захисту жінок від насильства.

Стаття 6.

Політика, яка враховує гендерні аспекти

61. Позаяк стаття 6 віднесена до глави I, в якому також розглядаються загальні зобов'язання Сторін, її вимоги поширюються на всі інші статті цієї Конвенції. Це зобов'язання має подвійний характер. З одного боку, воно вимагає від Сторін забезпечення застосування гендерної перспективи не лише під час роботи над заходами щодо реалізації Конвенції, але й під час оцінювання їхнього впливу. Це означає, що оцінювати гендерний вплив потрібно на етапі планування будь-якого заходу, який проводить держава при реалізації цієї Конвенції. Це також означає, що від Сторін вимагається визначення наявності гендерного елементу при оцінюванні впливу положень.

62. З іншого боку, ця стаття закликає Сторони сприяти та втілювати програми, спрямовані на досягнення рівності між жінками й чоловіками й забезпечення самостійності жінок. Цим доповнюється зобов'язання щодо засудження й заборони дискримінації, передбачене в п. 2 статті 4. Автори, переконані в тому, що для подолання всіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією, потрібно прагнути досягнення рівності між жінками й чоловіками та забезпечення самостійності жінок, вважали, що для досягнення цієї мети на Сторони необхідно покласти зобов'язання, яке виходить за рамки окремих заходів, спрямованих на запобігання й боротьбу з насильством. Це узгоджується з цілями Конвенції, передбаченими у статті 1, зокрема цілями, передбаченими в п. (б) статті, щодо сприяння забезпеченню реальної рівності між жінками й чоловіками та самостійності жінок.

ГЛАВА II.

Комплексна політика та збір даних

63. Подібно до інших конвенцій останнього часу, які обговорюються на рівні Ради Європи, ця Конвенція має структуру, що

складається з трьох елементів: запобігання, захисту й притягнення до відповідальності. Водночас, позаяк ефективного реагування на всі форми насильства, охоплені цією Конвенцією, вимагає більшого, ніж заходи в цих трьох напрямках, автори вважали за необхідне внести ще один елемент (комплексної політики).

Стаття 7.

Усеосяжна та скоординована політика

64. Пункт 1 вимагає від Сторін формування та втілення політики, яка передбачатиме цілу низку заходів з боку різних учасників і відомств, та які в цілому пропонуватимуть цілісне реагування на насильство стосовно жінок. Це зобов'язання розкривається далі в п. 2. В ньому від Сторін вимагається забезпечення реалізації ухваленної політики шляхом ефективного міжвідомчого співробітництва. Приклади належної практики в деяких країнах-членах демонструють поглиблені результати за умови об'єднання в роботі над конкретною справою зусиль правоохоронних та судових органів, жіночих недержавних організацій, органів захисту дітей та інших відповідних партнерів, наприклад у виконанні точного оцінення ризиків або плануванні заходів з питань безпеки. В такій співпраці не слід покладатися на окремих осіб, переконаних у перевагах обміну інформацією: вона вимагає інструкцій та протоколів, які повинні виконувати всі відомства, а також відповідної підготовки фахівців з питань виконання таких інструкцій і протоколів та їхніх переваг.

65. Для того, щоб врахувати у формуванні будь-якої політики у цій сфері досвід і позиції зацікавлених осіб, відомств та установ, п. 3 закликає до участі «всіх відповідних учасників, таких як державні органи, національні, регіональні й місцеві парламенти, організації, національні установи з прав людини та організації громадянського суспільства». Цим перелік учасників не вичерпується: автори ще мали намір охопити, зокрема, жіночі громадські організації, організації з питань мігрантів, а також релігійні установи. Національні структури у сфері захисту прав людини – організації, створені згідно з принципами ООН при національних органах, які забезпечують сприяння й захист прав людини, і які були ухвалені в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 48/134 від 1993 р. Позаяк національні

правозахисні інститути існують у багатьох державах – членах Ради Європи, автори вважали за необхідне внести їх до переліку відповідних учасників за умови їх наявності. Це положення не містить зобов'язання створювати такі інститути у разі їх відсутності. Внесенням національних, регіональних, місцевих парламентів у це положення автори хотіли віддзеркалити різні рівні законотворчих повноважень на території Сторін з федеральним устроєм. Єдиний спосіб забезпечення комплексної та узгодженої політики, з одного боку, та участі всіх відповідних установ та відомств – з іншого – це створення відповідних національних планів дій.

Стаття 8.

Фінансові ресурси

66. Ця стаття передбачає виділення Сторонами відповідних фінансових і трудових ресурсів для забезпечення заходів з боку державних органів і відповідних неурядових організацій та організацій громадянського суспільства. В різних країнах – членах Ради Європи існує різна практика фінансування з бюджету неурядових організацій (далі – НУО), які беруть участь у запобіганні й боротьбі з різними формами насильства, охопленими цією Конвенцією. Отже, на Сторони покладається обов'язок виділяти фінансові й трудові ресурси на заходи, які вживають НУО та громадянське суспільство.

67. З огляду на різне фінансове становище держав-членів, автори вирішили обмежитися вимогою про виділення належних ресурсів у цьому положенні. Це означає, що виділені ресурси повинні бути достатні для наміченої мети або заходу.

Стаття 9.

Неурядові організації та громадянське суспільство

68. У багатьох державах-членах значна більшість служб допомоги потерпілим від домашнього насильства та служб допомоги жертвам насильства стосовно жінок інших різноманітних форм працює при неурядових організаціях (НУО) або організаціях громадянського суспільства. Вони мають тривалі традиції надання

притулку, правової допомоги, медичних і психологічних консультацій, а також організації гарячої лінії й інших необхідних послуг.

69. Мета цієї статті полягає в акцентуванні уваги на вагомості внеску таких різноманітних організацій у справу запобігання й боротьби з насильством усіх форм, охоплених цією Конвенцією, а тому вона вимагає від Сторін Конвенції визнавати їхню роботу шляхом, наприклад, використання їхнього досвіду та залучення їх у ролі партнерів до міжвідомчої співпраці або реалізації комплексної державної політики, що передбачено в статті 7. Крім такого визнання, ця стаття вимагає від Сторін Конвенції активно заохочувати та підтримувати неурядові організації й організації громадянського суспільства, які працюють у цьому напрямку. Це означає створення можливостей для них виконувати свою роботу якнайкраще. Хоча у статті 9 згадуються лише ті НУО й організації громадянського суспільства, які ведуть активну боротьбу з насильством стосовно жінок, це не має стримувати Сторони в наданні підтримки тим НУО та організаціям громадянського суспільства, які працюють над питаннями домашнього насильства в ширшому форматі.

Стаття 10.

Координуючий орган

70. Пункт 1 передбачає обов'язок покладення на одного або декількох офіційних органів чотирьох завдань: координації, виконання, моніторингу та оцінювання політики й заходів, запланованих Стороною Конвенції у сфері запобігання всім формам насильства та боротьби з усіма формами насильства, на які поширюється сфера застосування цієї Конвенції. Це може передбачати створення нових офіційних органів або покладення цих завдань на ті органи, які вже існують. Під терміном «офіційний орган» слід розуміти державну структуру або установу. Це може передбачати створення нового органу, або орган, який уже існує на національному або регіональному рівні. Сторони самостійно розв'язують питання формату цього органу, кадрового забезпечення та фінансування, якій структурі він буде підпорядковуватися та перед ким звітувати. Що стосується завдань, моніторингу та оцінювання діяльності, цей орган повинен існувати на рівні відповідної структури Сторони, яка відповідає за

виконання заходів. Це означає, що в країнах з федеральним устроєм може виникати необхідність мати не один, а декілька органів.

71. Чотири завдання, які покладаються на цей орган або органи, покликані забезпечити координацію та узгодженість дій усіх відомств і секторів влади при виконанні Сторонами різноманітних заходів, спрямованих на реалізацію цієї Конвенції. Крім того, вони передбачають фактичну реалізацію будь-якої нової політики та заходів. Завдання моніторингу, покладене на такі органи, обмежується моніторингом порядку й ефективності реалізації політики, заходів запобігання й боротьби з насильством усіх форм, охоплених цією Конвенцією, на національному, регіональному та (або) місцевому рівнях. Воно не поширюється на моніторинг дотримання вимог Конвенції в цілому, бо це завдання виконує незалежний міжнародний механізм моніторингу, передбачений у главі IX Конвенції (див. коментарі до глави IX). І останнє, оцінювання політики й заходів, яке входить до завдань цих органів, передбачає наукове оцінення окремої політики або заходу на предмет відповідності потребам жертви, своїй цілі та щодо непередбачених наслідків. Це потребуватиме потужних адміністративних і популяційних даних, збір яких вимагається від Сторін Конвенції у статті 11. Виходячи з цього, на органи, створені за цією статтею, також покладається завдання координації збору необхідних даних, аналізу та поширення його результатів. Деякі держави-члени створили центри, які вже збирають цілі масиви даних з питань насильства стосовно жінок. Хоча з них можна брати приклад, автори вирішили, що Сторони самостійно розв'язуватимуть питання забезпечення координації, аналізу й розповсюдження даних відповідними органами.

72. Пункт 2 цієї статті уповноважує ці органи на отримання інформації в рамках Конвенції в порядку, передбаченому в главі VIII (див. коментарі до глави VIII). Слід зазначити, що з причин захисту даних такі повноваження обмежуються відомостями загального характеру (див. коментарі до статті 65). Отже, це зобов'язання зводиться до інформування органів, створених за цією статтею, в загальному порядку і без посилання на окремі справи про заходи міжнародного співробітництва та взаємної правової допомоги в цивільних і кримінальних справах. Така мета дозволить їм виконувати свою роль.

73. Інформація та знання, здобуті за результатами обміну досвідом та практикою, має величезне значення для запобігання й боротьби з усіма формами насильства, охопленими цією Конвенцією. Отже, п. 3 наділяє органи, створені за цією статтею, можливістю виходити на зв'язок та розвивати робочі стосунки зі своїми колегами на території інших держав, які є сторонами Конвенції. Це дозволить їм розвивати плідне взаємовигідне співробітництво і гармонізувати практику.

Стаття 11.

Збір даних і дослідження

74. Регулярний і відповідний збір даних вже давно вважається важливим складником розроблення ефективної політики у сфері запобігання й боротьби з насильством усіх форм, охоплених цією Конвенцією. Попри таке визнання, прикладів держав – членів Ради Європи, на території яких відбувається системний збір адміністративних або популяційних даних, можна навести небагато. Крім того, наявні дані навряд чи коли можна зіставляти за країнами чи в часі, а це не дає змоги дістати повну картину масштабу чи еволюції проблеми. Запобігання й боротьба з насильством стосовно жінок і побутовим насильством вимагає формування політики, яка ґрунтується на фактах. Це передбачає ефективне документальне фіксування масштабів насильства шляхом отримання надійних зіставних даних, якими буде керуватися політика держави і за якими відбуватиметься контроль над виконанням заходів, спрямованих на розв'язання цієї проблеми. Ця глава містить зобов'язання щодо регулярного збору репрезентативних і зіставних даних для формування й реалізації політики у сфері запобігання й боротьби з усіма формами насильства, охопленими Конвенцією. В ній визначаються види даних, які мають збирати, аналізувати й готувати до розповсюдження координаційні органи або органи, створені в порядку статті 10, й передавати їх групі незалежних експертів (ГРЕВІО), що відповідають за моніторинг процесу реалізації Конвенції (див. главу IX). Крім того, в ній підкреслюється необхідність підтримувати дослідження у сфері насильства стосовно жінок й домашнього насильства.

75. Зобов'язання в п. 1 має подвійну природу: по-перше, для формування й реалізації політики, яка ґрунтується на фактах, й оцінення її відповідності потребам об'єктів насильства в підпункті (а) від Сторін вимагається регулярний збір відповідних дезагрегованих статистичних даних про випадки всіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією. Вірогідні статистичні відомості про конкретних жертв такого насильства та винних у його вчиненні мають величезне значення не лише для інформування відповідальних структур і громадян про серйозність цієї проблеми, але можуть також заохочувати потерпілих чи свідків повідомляти про випадки насильства. Відповідні статистичні дані можуть містити адміністративні дані, отримані зі статистичних джерел служб охорони здоров'я й соціальних служб, правоохоронних органів і НУО, судових органів та органів прокуратури. Зібрані належним чином адміністративні й судові дані можуть доповнити реагування Сторін на національному рівні на всі форми насильства, охоплені цією Конвенцією; вони допомагають отримувати інформацію про результати роботи державних установ і про злочини за кількістю кримінальних справ, над якими працюють відповідні органи. Адміністративні дані відповідних служб, наприклад, містять системні відомості про використання їхніх послуг жертвами насильства або про те, як надають послуги державні органи та структури (державні й приватні) у сфері охорони здоров'я особам, які прагнуть справедливості, медичної допомоги, консультування, отримання житла чи іншої підтримки. Відомчі дані про користувачів послуг не обмежуються оціненням ефективності чинних програм, але й можуть допомагати оцінювати витрати держави у зв'язку з таким насильством. Крім того, за даними судів можна отримати відомості про міру покарання, характеристику засуджених і частку обвинувальних вироків у справах.

76. Відповідно, державним органам – судам, поліції, соціальним службам – потрібно буде створювати в себе системи даних, які виходять за межі внутрішнього обліку для потреб цього відомства. Ще раз повторимо: для того щоб показати покращення чи погіршення ефективності заходів і політики у сфері запобігання, захисту, притягнення до відповідальності, державні й судові органи повинні збирати відповідні статистичні дані на регулярній основі. Якою мірою ці дані будуть корисні й актуальні, залежить від якості обліку.

Хоча автори вважали за найкраще дозволити Сторонам самостійно визначатися з категоріями даних, вони висунули мінімальну вимогу про те, що дані про жертв і винних осіб потрібно розподіляти за категоріями статі, віку, виду насильства, стосунками між жертвами насильства та їхніми кривдниками, географією та іншими чинниками, які Сторони вважають релевантними, наприклад фактом інвалідності. Облікові дані також повинні містити відомості про частку обвинувальних вироків за всіма формами насильства, охопленими цією Конвенцією, а також про кількість виданих приписів суду про захист потерпілих від насильства. В дослідженні Ради Європи «Збір адміністративних даних стосовно домашнього насильства на території держав – членів Ради Європи» (EG-VEW-DC(2008)Study) визначаються ці та інші категорії, та надається методика з рекомендаціями стосовно збору адміністративних даних, які виходять за межі чинної практики.

77. По-друге, в підпункті (b) передбачено зобов'язання сторін щодо підтримки досліджень у сфері всіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією. Для Сторін надзвичайно важливо спиратися у своїй політиці й заходах, спрямованих на запобігання й боротьбу з такими формами насильства, на результати досліджень та знання в цій сфері, які ґрунтуються на новітніх технологіях. Дослідження – це головний компонент політики, орієнтованої на факти, а тому вони можуть зробити величезний внесок у покращення повсякденного оперативного реагування на факти насильства стосовно жінок і домашнього насильства з боку судової системи, відповідних служб забезпечення та правоохоронних відомств. Отже, цим положенням від Сторін вимагається підтримка досліджень з метою вивчення основних причин і наслідків цієї проблеми, її поширеності та частки обвинувальних вироків, а також ефективності заходів, спрямованих на виконання вимог Конвенції.

78. У п. 2 докладно розкрито зобов'язання Сторін щодо організації соціологічного опитування населення. Це передбачає збір статистично репрезентативних для цільової групи населення даних, які можуть без проблем узагальнюватися і проектуватися на ширші верстви. Соціологічні опитування можуть забезпечити загальніші соціологічні дані стосовно поширеності, характеру, детермінантів і наслідків усіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією. Вони

також можуть забезпечувати вірогідні дані щодо пережитого жертвами насильства, причин, що утримують їх від повідомлення про факт насильства, отриманих послуг, а також думки жертв про таке насильство та ставлення до нього. Додатково Сторони зобов'язані проводити такі опитування регулярно, щоб оцінювати поширення й тенденції розвитку в часі всіх форм насильства, на які поширюється сфера застосування цієї Конвенції. В такому разі Сторони самостійно розв'язують питання вибірки населення й періодичності досліджень. Сторони можуть організовувати опитування на національному, регіональному чи місцевому рівні. Водночас тут слід зазначити, що поєднання таких рівнів може надати макроскопічну картину явища, а також висвітлити місцеві чи регіональні особливості. При визначенні структури соціологічних опитувань сторони можуть звертатися до міжнародного дослідження Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) з питань здоров'я жінок і домашнього насильства стосовно жінок і Міжнародного соціологічного опитування з питань насильства стосовно жінок (IVAWS).

79. Автори вважали за необхідне підкреслити відмінність між соціологічними опитуваннями й статистичними даними адміністративних і судових органів, бо вони мають різні цілі й відповідають на різні запитання. Соціологічні опитування можуть висвітлити ступінь тяжкості, періодичність, а також соціально-економічні й культурні чинники, якими зумовлюється насильство стосовно жінок і домашнє насильство, а статистичні дані можуть допомагати з розв'язанням питань щодо потенціалу державних відомств та оціненням ефективності послуг, які надаються жертвам такого насильства. Поєднання обох методів збору даних може допомогти дістати глибинну картину проблеми. Через брак узгодженої термінології та спільних показників для оцінювання поширеності й тенденцій у сфері насильства стосовно жінок і домашнього насильства наявні дані рідко дозволяють порівнювати їх між країнами. Відповідно, Сторони могли б лише виграти від увідповіднення порядку збору даних стандартизованим показникам і методикам, які вже існують або якраз розроблювані. Сторонам слід враховувати наявні здобутки або ініціативи у сфері забезпечення вірогідних і зіставних даних, наприклад дослідження з питань насильства стосовно жінок, яке проводило Агентство основоположних прав Європейського Союзу.

80. У статті 65 передбачено, що процес збору, зберігання й трансформації зібраних даних має відповідати стандартам захисту даних, передбаченим у Конвенції Ради Європи про захист громадян у зв'язку з автоматизованим опрацюванням персональних даних (ETS № 108), з метою забезпечення конфіденційності та поваги до приватного життя жертв, правопорушників та інших учасників. Стандарти, викладені в статті 65, не поширюються на випадки транснаціонального обміну даними, а лише на всі процеси збору, зберігання й трансформації зібраних даних.

81. На додаток до статті 68 (7), третій пункт цієї статті передбачає зобов'язання Сторін надавати групі незалежних експертів, про яку згадується в главі IX, зібрану інформацію з метою активізації міжнародного співробітництва й уможливлення міжнародного порівняння. Це дозволить не лише виявляти приклади належної практики, але й сприятиме гармонізації між Сторонами цієї Конвенції.

82. І насамкінець, п. 4 містить зобов'язання щодо забезпечення доступності інформації, зібраної згідно з вимогами статті 11, громадськості, але сторони самостійно вирішуватимуть, в якій формі це відбуватиметься та з допомогою яких засобів, а також якого виду інформація буде. При забезпеченні доступності інформації, зібраної згідно з вимогами статті 11, громадськості, Сторони повинні звертати особливу увагу на право відповідних осіб на недоторканість приватного життя.

ГЛАВА III. Недопущення

83. Ця глава містить низку положень, зібраних під заголовком «Недопущення» в широкому значенні цього терміна. Запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству вимагає далекосяжних змін у ставленні всього суспільства, подолання гендерних стереотипів і покращення обізнаності. Місцеві й регіональні органи можуть відігравати вирішальну роль у вжитті цих заходів шляхом їх адаптування до конкретних реалій.

Стаття 12.

Загальні зобов'язання

84. У цій статті передбачено низку загальних запобіжних заходів, які створюють підґрунтя й виступають загальними принципами для конкретніших зобов'язань, які передбачаються подальшими статтями цієї глави.

85. Зобов'язання в п. 1 ґрунтуються на переконанні авторів у тому, що наявні моделі поведінки жінок і чоловіків часто перебувають під впливом упереджень, гендерних стереотипів, звичаїв чи традицій з викривленим уявленням про гендер. Отже, від Сторін Конвенції вимагається вжиття заходів, спрямованих на зміну світогляду та ставлення. Мета цього положення полягає в тому, щоб знайти шлях до серця й розуму тих, хто своєю поведінкою не сприяє подоланню форм насильства, охоплених цією Конвенцією. Це зобов'язання має загальний характер, а тому в цьому пункті не пропонуються конкретні заходи, рішення про які сторони ухвалюватимуть самостійно.

86. Пункт 2 вимагає від Сторін Конвенції необхідних законодавчих та інших заходів запобігання всім формам насильства, охопленим цією Конвенцією, з боку будь-якої фізичної чи юридичної особою. Виходячи з правової системи в державі, одні заходи можуть вимагати ухвалення відповідного закону, а інші – ні.

87. Крім заборони дискримінації, п. 3 статті 4 вимагається позитивна дія, щоб забезпечити задоволення й урахування всіма запобіжними заходами потреб уразливих осіб. Кривдники нерідко обирають таких осіб, бо знають, що вони навряд чи будуть захищати свої права або вимагати притягнення правопорушника до відповідальності чи інших форм правового захисту в ситуації, в якій вони опинилися. В цілях Конвенції до переліку осіб, які стають вразливими за певних обставин належать вагітні й жінки з малолітніми дітьми, особи з інвалідністю (зокрема ті, хто має вади психічного або розумового розвитку), мешканці сільських або віддалених районів, особи, які зловживають наркотиками й алкоголем, повії, представники національних чи етнічних меншин, мігранти (зокрема особи без документів і біженці), гомосексуали, лесбійки, бісексуальні й

трансгендерні особи, а також ВІЛ-позитивні, безхатченки, діти й особи похилого віку.

88. У пункті 4 підкреслено, що всі члени суспільства можуть зробити вагомий внесок у подолання насильства, і їх до цього слід заохочувати. Позаяк у більшості випадків усіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією, правопорушниками виступають повнолітні й неповнолітні особи чоловічої статі, автори вважали за необхідне окремо акцентувати увагу на їхній ролі у справі запобігання такому насильству. Не забуваючи про те, що більшість повнолітніх і неповнолітніх осіб чоловічої статі не належать до кривдників, автори хотіли зазначити, що вони можуть долучатися по-різному: бути за приклад, виступати за зміни й пропагувати рівність між жінками й чоловіками та взаємоповагу. Виступаючи проти насильства, залучаючи інших чоловіків до заходів сприяння гендерній рівності, виступаючи в ролі зразкового сім'янина, чоловіки можуть робити вагомий внесок у цю справу.

89. У п. 5 чітко зазначено, що культура, звичаї, релігія, традиції чи так звана «честь» не повинні служити виправданням будь-яких актів насильства, які охоплені цією Конвенцією. Отже, Сторони Конвенції зобов'язані забезпечити, щоб у національному законодавстві не було лазівок для тлумачення за такими переконаннями. Крім того, це зобов'язання поширюється на недопущення будь-яких офіційних заяв, звернень або декларацій, які потурають насильству на засадах культури, звичаїв, релігії, традицій чи так званої «честі». Це положення також запроваджує ключовий принцип стосовно того, що заборона будь-яких актів насильства, передбачених Конвенцією, жодним чином не повинна породжувати обмеження культурних чи релігійних прав і свобод правопорушника. Цей принцип має велике значення для суспільства, в якому разом уживаються окремі етнічні й релігійні спільноти з різним ставленням до прийнятності насильства за гендерною ознакою на культурному й релігійному ґрунті.

90. Підсумовуючи перелік загальних запобіжних заходів, пункт 6 закликає до запровадження окремих програм і заходів, спрямованих на забезпечення самостійності жінок. Це передбачає самостійність у всіх аспектах життя, зокрема в політичній і економічній сферах. У цьому зобов'язанні віддзеркалюється більша мета – до-

сягнення гендерної рівності жінок шляхом збільшення жіночого представництва та зменшення вразливості жінок до насильства.

Стаття 13.

Підвищення обізнаності

91. Ця стаття спрямована на забезпечення цілковитої поінформованості широкого загалу щодо різних форм насильства, від якого систематично страждають жінки, та щодо різноманітних проявів домашнього насильства. Це допоможе громадянам розпізнавати таке насильство, виступати проти нього й захищати його жертв серед сусідів, друзів, рідних або колег – скрізь, де можливо і де необхідно. Така діяльність передбачає систематичні інформаційні кампанії або програми, в яких розглядаються та роз'яснюються подібні питання з увагою на гендерно чутливих аспектах. В інформаційних заходах слід передбачити розповсюдження інформації про рівність між жінками й чоловіками, гендерні ролі без впливу стереотипів, шляхи врегулювання конфліктів у міжособистісних стосунках без застосування насильства. Крім того, автори вважали за необхідне зазначити, що в будь-якій кампанії потрібно висвітлювати згубні наслідки безпосереднього й непрямого насильства стосовно жінок і домашнього насильства для дітей.

92. Чимало НУО вже традиційно протягом тривалого часу провадять таку інформаційну діяльність на місцевому, регіональному, національному рівнях. Це положення спонукає до співпраці з правозахисними структурами й органами, які відповідають за забезпечення рівності, громадянським суспільством і НУО (особливо жіночими) у відповідних випадках з метою виходу на широкі верстви населення. Водночас цей перелік учасників, яких автори хотіли охопити, не вичерпний. Крім того, те, що автори називають в цьому положенні «у відповідних випадках», означає, що Сторони не зобов'язані створювати такі органи або структури там, де їх немає. Й насамкінець, слід зазначити, що термін «жіночі організації» стосується жіночих НУО у сфері захисту й підтримки жінок, постраждалих від насильства стосовно жінок.

93. Пункт 2 стосується зобов'язання щодо поширення конкретної інформації про чинні запобіжні заходи з боку державних і не-

державних структур. Це передбачає масове поширення листівок або постерів, матеріалів в інтернеті про послуги, які пропонує міліція або місцева громада, контактної інформації стосовно послуг на місцевому, регіональному, національному рівнях: гарячої лінії, надання притулку тощо.

Стаття 14.

Навчання

94. Світогляд, переконання, поведінкові схеми формуються на дуже ранніх етапах життя. Пропаганда гендерної рівності, взаємоповаги в міжособистісних стосунках та недопущення насильства повинна розпочинатися якомога раніше, і відповідальність за неї покладається головню на батьків. Водночас навчальні заклади відіграють важливу роль у поширенні пропаганди таких цінностей.

95. У пункті 1 цієї статті передбачена необхідність скрізь, де Сторони вважають за доцільне, формування навчальних матеріалів для всіх рівнів освіти (початкової, середньої, вищої) з пропагандою таких цінностей і висвітленням різних форм насильства, охоплених цією Конвенцією. Навчальні матеріали, які Сторона вважає доречними, треба адаптувати до можливостей учнів. Це означає, наприклад, що навчальні матеріали для учнів початкової школи повинні відповідати їхньому рівневі інтелектуального розвитку. Навчальні матеріали – це офіційно складені й затверджені матеріали, які закладаються в навчальний план та у встановленому порядку надаються в розпорядження вчителів кожної школи, від яких вимагається або яких просять їх використовувати на заняттях. Як ми бачимо зі слів «у встановленому порядку», автори не хотіли нав'язувати Сторонам конкретні моделі. Натомість, цим положенням Сторонам дозволяється самостійно вирішувати, за якою методикою та на які вікові категорії учнів будуть розраховані такі матеріали. На думку авторів, такий текст дозволить втілювати це положення в життя з максимальною гнучкістю та з урахуванням різних можливостей Сторін у визначенні щодо навчальних матеріалів. Наприклад, деякі держави встановлюють навчальні цілі в державних навчальних планах, а школи самостійно визначають відповідні робочі методики та навчальні матеріали, які забезпечать досягнення таких цілей. Термін

«державний навчальний план» стосується планових програм, в яких визначено завдання, зміст, практику, ресурси та оцінення, що пропонує школа у відповідному порядку. Він не стосується окремих занять у школі, які та проводить за власним планом.

96. Пункт 2 розширює зобов'язання стосовно поширення принципів рівності між жінками й чоловіками, гендерних ролей без стереотипів, взаємоповаги, врегулювання конфліктів у міжособистісних стосунках без насильства в усіх недержавних навчальних закладах, а також у спортивних, структурах культурного відпочинку й дозвілля і в засобах масової інформації. В різних державах – членах Ради Європи існує багато форм недержавної освіти, які мають різні назви. Загалом, термін «недержавні навчальні заклади» передбачає організовану навчальну діяльність поза межами державної системи: наприклад, комунальні або релігійні навчальні заклади, заходи, проекти та структури, побудовані на соціальній педагогіці, та будь-які інші види навчальної діяльності, які пропонують громадські групи й інші організації (наприклад, скаутські організації для хлопчиків і дівчаток, літні табори, позакласні заходи тощо). Спортивні заклади, заклади культури й відпочинку – це центри дозвілля, спорту, музики, мистецтва та будь-якого іншого напрямку, що роблять внесок в довічний процес навчання заснований на отриманні повсякденного досвіду.

97. Крім того, цей пункт вимагає від Сторін Конвенції залучення ЗМІ до своїх заходів з метою пропаганди названих вище принципів. Слід зазначити, що автори неоднозначно заявили, що будь-які заходи щодо цього повинні належним чином враховувати основоположний принцип незалежності ЗМІ та свободи преси.

Стаття 15.

Підготовка спеціалістів

98. Підготовка спеціалістів і роз'яснювальна робота з ними стосовно різноманіття причин, проявів та наслідків усіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією, забезпечує ефективні засоби для запобігання такому насильству. Підготовка дозволяє не лише покращити обізнаність спеціалістів у сфері насильства стосовно жінок і домашнього насильства, але й допомагає змінити світогляд

і поведінку спеціалістів стосовно жертв. Крім того, воно істотно покращує характер і якість підтримки, яка надається жертвам.

99. Надзвичайно важливо те, щоб спеціалісти, які постійно мають справу з потерпілими та їхніми кривдниками, мали відповідні знання з питань, пов'язаних з відповідними видами насильства. Виходячи з цього, пунктом 1 на Сторони покладається зобов'язання щодо організації або посилення належної підготовки відповідних фахівців, які працюють з жертвами всіх актів насильства, охоплених цією Конвенцією, та з правопорушниками з питань запобігання і виявлення такого насильства, рівності між чоловіками й жінками, потреб і прав потерпілих, а також недопущення повторної віктимізації. Курси для початківців та підвищення кваліфікації мають забезпечувати відповідних спеціалістів належними інструментами визначення й роботи зі справами про насильство на ранніх етапах, запроваджувати відповідні запобіжні заходи; спеціалісти мають отримувати необхідні інструкції та вчитися правильно й ефективно реагувати на такі випадки. Автори вважали, що найкраще буде залишити питання організації підготовки відповідних спеціалістів на розсуд Сторін. Водночас слід забезпечувати неперервність відповідного навчання та подальший контроль над відповідністю застосування надбаних умінь. І насамкінець, відповідна підготовка повинна підтримуватися й підкріплюватися чіткими протоколами й науково-методичним забезпеченням, якими встановлюються стандарти для працівників у відповідних сферах. У разі необхідності ці протоколи треба систематично контролювати, аналізувати й доопрацьовувати.

100. До таких спеціалістів можуть належати працівники судових органів, адвокати, працівники правоохоронних органів, органів охорони здоров'я, соціальних служб і системи освіти. У підготовці спеціалістів, які працюють над справами (зокрема суддів, прокурорів, адвокатів), Сторони повинні враховувати вимоги стосовно незалежності працівників суду й окремої організації ними підготовки своїх кадрів. Автори хотіли підкреслити, що це положення не суперечить правилам самостійності представників юридичного фаху, але воно вимагає від Сторін забезпечувати таку підготовку спеціалістам, які виявляють бажання її здобути.

101. Зміст пункту 2 прив'язаний до масштабнішої мети Конвенції стосовно запровадження комплексного підходу до запобігання й боротьби з усіма формами насильства, які нею охоплені. Цим положенням від Сторін вимагається забезпечення в частині підготовки, передбаченій у п. 1, навчання з питань узгодженої міжвідомчої співпраці, що доповнюватиме зобов'язання, викладені в статті 7 цієї Конвенції. Отже, спеціалісти також здобувають підготовку з питань міжвідомчої співпраці, що дозволить їм співпрацювати з іншими фахівцями в найрізноманітніших галузях.

Стаття 16.

Профілактичне втручання та лікувальні програми

102. Програми профілактичного втручання й лікування розраховані на те, щоб правопорушники змінювали своє ставлення й поведінку, і спрямовані на недопущення наступних актів побутового й сексуального насильства.

103. Пункт 1 вимагає від сторін Конвенції створення або надання підтримки в запровадженні програм (там, де їх немає) чи підтримки наявних програм, розрахованих на правопорушників, винних у побутовому насильстві. Існує багато різних моделей роботи з правопорушниками, і Сторони або відповідні служби самостійно вирішують, як з ними працювати. Водночас у всіх моделях слід поважати такі головні елементи.

104. Програми втручання по факту домашнього насильства повинні спиратися на найкращу практику й результати наукових досліджень щодо найефективніших шляхів роботи з правопорушниками. Програми повинні підштовхувати правопорушників до відповідальності за свої дії й дослідження свого ставлення й переконань з приводу жінок. Таке втручання вимагає кваліфікованих і підготовлених тренерів. Крім знання психології й характеру домашнього насильства, їм потрібне знання культури та мови, для того щоб працювати з різними чоловіками, які беруть участь у таких програмах. Крім того, такі програми не повинні створюватися в ізоляції, а тісно співпрацювати у відповідних випадках зі службами підтримки жінок, правоохоронними, судовими органами, службами пробації, захисту чи піклування про дітей. Участь у таких програмах може бути

за постановою суду або добровільною. В обох випадках така участь може впливати на рішення жертви щодо того, піти від кривдника чи залишитися з ним, або давати жертві хибне відчуття безпеки. В результаті, передусім слід думати про потреби й безпеку жертв, і зокрема про права людини.

105. Другий пункт цієї статті містить зобов'язання стосовно запровадження або підтримки корекційних програм лікування винних у злочинах на сексуальному ґрунті та зґвалтуваннях. Такі програми конкретно розраховані на лікування злочинців, які дістали покарання за злочини сексуального характеру, в місцях позбавлення волі або за їхніми межами, з метою зведення до мінімуму рецидивів. У державах – членах Ради Європи існує багато різних моделей і підходів. І тут також автори вважали за найкраще залишити питання організації таких програм на розсуд Сторін та/або відповідних служб. Їх кінцевою метою має бути профілактика рецидивів і повернення правопорушників до нормального життя в суспільстві.

Стаття 17.

Участь приватного сектору та засобів масової інформації

106. Пункт 1 містить два окремих зобов'язання. По-перше, він вимагає від Сторін Конвенції заохочення приватного сектору, сектору інформаційно-комунікаційних технологій (далі – сектор ІКТ) та засобів масової інформації до участі не лише в розробленні, але й втіленні політики та запровадженні керівних принципів і стандартів саморегулювання у сфері запобігання насильству стосовно жінок та підвищення поваги до їхньої гідності. Кожна організація має право самостійно вирішувати, чи брати участь взагалі, й у чому конкретно. Значення для ЗМІ полягає в тому, що цим текстом подається конкретний сигнал Сторонам про те, що в такому заохоченні повинна поважатися свобода вираження поглядів і незалежність ЗМІ; останню, зокрема, слід розглядати з позиції редакційної незалежності.

107. По-друге, в ньому від Сторін вимагається заохочення приватного сектору, сектору ІКТ, ЗМІ до створення інструкцій і саморегульованих стандартів, спрямованих на повагу до гідності жінок, що в такий спосіб допоможе запобігати насильству стосовно жінок.

Водночас згадка в п. 1 статті 17 про програми, інструкції, саморегульовані стандарти у сфері запобігання насильству стосовно жінок слід тлумачити так, що ними заохочується ще більша кількість приватних підприємств до створення протоколів та інструкцій щодо, наприклад, сексуальних домагань на робочому місці. Вони також спрямовані на заохочення сектору ІКТ та ЗМІ до створення саморегульованих стандартів з питань утримання від згубних гендерних стереотипів і поширення фотографій жінок принизливого змісту або зображень, які асоціюються з насильством або сексом. Крім того, воно означає заохочення таких учасників до створення кодексів етики й поведінки працівників ЗМІ, які повинні пам'ятати про права людини, бути уважними до гендерних питань і не гнатися за сенсаціями при висвітленні тематики, пов'язаної з насильством стосовно жінок. Всіх цих заходів треба вживати з належною повагою до основоположних принципів свободи вираження поглядів, свободи преси й свободи в мистецтві.

108. Рада Європи через Комітет міністрів і Парламентську асамблею давно закликає до подолання гендерних стереотипів і нерівності між жінками й чоловіками в таких рекомендаціях:

- Рекомендація № R (84)17 Комітету міністрів державам-членам щодо рівності між жінками й чоловіками у ЗМІ;
- Рекомендація 1555 (2002) Парламентської асамблеї Ради Європи про образ жінки у ЗМІ;
- Рекомендація 1799 (2007) Парламентської асамблеї Ради Європи про образ жінки в рекламі;
- Резолюція 1751 (2010) та Рекомендація 1931 (2010) Парламентської асамблеї Ради Європи про боротьбу з сексистськими стереотипами в ЗМІ.

109. Мета цієї статті полягає в наданні цим зусиллям нового поштовху в досягненні довгострокової мети щодо запобігання й боротьби з усіма формами насильства, охопленими цією Конвенцією. Як зазначено в коментарях Координаційного комітету з питань ЗМІ й нових комунікаційних служб (CDMC) до згаданої вище Рекомендації 1931 (2010), «робота над гендерними стереотипами допоможе зменшити нерівність, зокрема гендерну як один з найнеприйнятніших проявів. Зважаючи на те, що ефективне розв'язання

цього питання, безперечно, має враховувати основоположний принцип незалежності ЗМІ, суто регуляторні заходи можуть не дати задовільної відповіді, а тому це завдання здебільшого лягає на ЗМІ, які повинні записати принцип рівного представництва і справедливого ставлення до різних громадян, кожен з яких має власну ідентичність, у професійних кодексах і саморегульованих механізмах, а також боротися зі стереотипами у своїй повсякденній практиці. Пошук рішень з допомогою моделей і підходів до врядування може стати навіть ефективнішим засобом».

ГЛАВА IV.

Захист та підтримка

110. Хоча основна мета Конвенції – запобігання усім формам насильства, нею охопленим, жертви вимагають достатнього захисту від подальшого насильства, підтримки й допомоги в подоланні численних наслідків такого насильства й поверненні до нормального життя. Ця глава містить спектр зобов'язань щодо створення спеціалізованих і загальніших служб підтримки для задоволення потреб тих, хто потерпає від насильства.

Стаття 18.

Загальні зобов'язання

111. Ця стаття запроваджує низку загальних принципів, які мають поважати служби захисту й підтримки.

112. Пункт 1 містить загальне зобов'язання щодо законодавчих або інших заходів на захист усіх жертв на своїй території від будь-яких подальших актів насильства, охоплених цією Конвенцією.

113. Відповідно до загального міжвідомчого і комплексного підходу, який підтримується Конвенцією, пункт 2 вимагає від Сторін Конвенції забезпечення, згідно з міжнародним правом, належних механізмів ефективної співпраці таких відомств, визначених авторами: судових органів, органів прокуратури, правоохоронних відомств, місцевих і регіональних органів, НУО. Текстом «та іншими відповідними організаціями» автори подбали про те, щоб цей перелік не був вичерпний, а дозволяв співпрацю з будь-якою іншою ор-

ганізацією, яку Сторона вважатиме належною. Термін «механізм» стосується будь-якої формальної чи неформальної структури: узгоджених протоколів, круглих столів чи будь-якого іншого методу, який уможливорює співпрацю між фахівцями в унормованому порядку. Це не вимагає створення офіційного органу або структури.

114. Акцент на співпраці між учасниками впливає з переконання в тому, що з формами насильства, охопленими Конвенцією, найкраще боротися узгоджено й скоординовано у співпраці з низкою органів. Правоохоронні органи, які нерідко першими спілкуються з жертвами, коли прибувають на місце події, повинні мати змогу передати жертву спеціалізованим службам підтримки, наприклад до притулку або кризового центру для жертв зґвалтування, які найчастіше розташовані при НУО. Такі служби надаватимуть підтримку жертвам: наприклад, медичну допомогу, за необхідності зберуть судові докази, нададуть психологічні й правові консультації. Вони також допоможуть жертві зробити подальший крок – це нерідко вимагає звернення до суду. Слід зазначити, що таке зобов'язання не обмежується жертвами, а поширюється також і на свідків, але при цьому не слід забувати про дітей, які стають свідками.

115. Пункт 3 містить перелік цілей і критеріїв, яким мають відповідати служби захисту й підтримки. По-перше, всі заходи повинні ґрунтуватися на гендерному розумінні насильства стосовно жінок і домашнього насильства. Це означає, що пропоновані послуги повинні демонструвати підхід, який буде відповідним для користувачів таких послуг, яким визнається гендерна динаміка, вплив і наслідки цих форм насильства, і який діє в рамках гендерної рівності та прав людини.

116. По-друге, цим пунктом вимагається врахування в усіх таких заходах стосунків між жертвами, правопорушниками, дітьми та ширшим оточенням з метою уникнення ризику розгляду їхніх потреб в ізоляції і без визнання їхньої соціальної реальності. Автори вважали за необхідне забезпечити оцінення потреб жертв у світлі відповідних обставин, що дозволить фахівцям ухвалювати поінформовані та правильні рішення. Термін «комплексний підхід» стосується комплексного підходу на засадах прав людини, названого триєдиним підходом: запобігання, захист, притягнення до відповідальності.

117. По-третє, заходи й послуги, які мають добрі наміри, але не до кінця враховують жакливі наслідки насильства та тривалість процесу реабілітації або без ставлення до жертв з розумінням, створюють загрозу повторної віктимізації користувачів послугами.

118. Крім того, п. 3 вимагає спрямування всіх заходів на забезпечення самостійності та економічної незалежності жінок, потерпілих від такого насильства. Це означає забезпечення знання жертвами чи користувачами послуг своїх прав і можливостей, щоб вони могли ухвалювати рішення в середовищі підтримки, де до них ставляться гідно, з повагою й розумінням. Водночас послуги мають вселити в жінок відчуття контролю над своїм життям, що в багатьох випадках передбачає роботу в напрямку фінансової безпеки, зокрема матеріальної незалежності від кривдника.

119. Деякі ситуації, коли служби, зокрема відділення правоохоронних органів, містяться в одній будівлі або неподалік і співпрацюють, демонструють набагато вищий рівень задоволення послугами, а в деяких випадках жертви охочіше пишуть заяви до суду. Такі ситуації називають «центрами комплексного обслуговування»: вони випробовувалися експериментально при службах з питань домашнього насильства, але їх можна легко адаптувати під інші форми насильства. Виходячи з цього, п. 3 закликає Сторони намагатися зосереджувати послуги в одній будівлі.

120. І насамкінець, п. 3 вимагає від Сторін Конвенції забезпечити послуги для вразливих осіб і їхні конкретні потреби. Термін «вразливі особи» стосується переліку осіб, який роз'яснюється в коментарях до статті 12. Сторони повинні забезпечити послуги для жертв незалежно від їхнього соціально-економічного стану і надавати їх безплатно у відповідних випадках.

121. Мета п. 4 полягає в тому, щоб звернути увагу на серйозне невдоволення, що нерідко супроводжує жертв, яким потрібна допомога й підтримка. Чимало державних і приватних служб ставлять свою підтримку в залежність від бажання жертви написати заяву зі звинуваченнями або свідчити проти кривдника. Якщо жертва не бажає писати заяву через страх, емоційне сум'яття та прихильність, вона не отримує консультацію або житло. Це суперечить принципу забезпечення самостійності жінок та підходів на засадах прав

людини, і таких ситуацій слід уникати. Треба зазначити, що це положення стосується передовсім служб загальної та спеціалізованої підтримки, зазначених у статтях 20, 22 Конвенції, за винятком служб правової допомоги.

122. Деякі форми насильства, охоплені цією Конвенцією, можуть мати міжнародний вимір. Жертви насильства, наприклад у примусовому шлюбі або жертви домашнього насильства, а також жінки чи дівчата, яким погрожують каліченням геніталій і які перебувають за межами країни свого громадянства, потребують консульського захисту й, можливо, медичної чи фінансової допомоги. Пункт 5 вимагає від Сторін належних заходів з метою надання необхідної консульської допомоги та іншого захисту й допомоги у відповідних випадках, які передбачають і допомогу жертвам злочинів із застосуванням насильства, допомогу у випадку арешту чи затримання, звільнення та репатріації незаможних громадян, оформлення нових документів та іншу консульську підтримку.

123. Це зобов'язання не обмежується громадянами Сторони Конвенції, а поширюється на всіх інших жертв, які мають право на національний захист з боку такої Сторони згідно з її зобов'язаннями за міжнародним правом, наприклад громадяни держави у складі Євросоюзу, яка не пропонує допомогу в структурі постійного представництва (посольства, генерального консульства або консульства), передбачену в статті 20 (2) (с) Угоди про функціонування Європейського Союзу.

Стаття 19.

Інформація

124. Одразу після акту насильства жертви перебувають у такому стані, що не завжди можуть ухвалювати цілковито поінформовані та самостійні рішення, і багатьом з них бракує оточення, яке б забезпечило відповідну підтримку. Це положення акцентує на забезпеченні надання жертві інформації про різні види служб підтримки і правові заходи, якими вони можуть скористатися. Це вимагає відомостей про те, де та яку допомогу можна дістати, за необхідності – недержавною мовою (мовами). Своєчасну допомогу означає, що жертва може дістати таку допомогу в зручний для неї час. Водночас

це не зобов'язує Сторони Конвенції пропонувати інформацію будь-якою мовою: вони мають зосередитися на поширенні у країні мов у доступній формі. Термін «достатня інформація» стосується інформації, яка достатньою мірою заповнює потребу жертви в ній. Це може передбачати, наприклад, повідомлення не лише назви служби підтримки, але й передання листівки з контактною інформацією, зазначенням часу початку роботи, відомостей про ті послуги, які вона пропонує.

Стаття 20.

Загальні служби підтримки

125. У наданні послуг жертвам слід розрізняти загальні та спеціалізовані служби підтримки. Загальні служби підтримки – це державні структури: наприклад, соціальні служби, служби охорони здоров'я, служби зайнятості, які пропонують довгострокову допомогу і розраховані не конкретно на жертв, а на широкі верстви населення. На відміну від них, спеціальні служби розраховані на забезпечення підтримки й надання допомоги за потребами (вони нерідко можуть бути й невідкладними потребами) жертвам конкретних форм насильства стосовно жінок або домашнього насильства і не розраховані на широкий загальний. Це можуть бути служби в структурі державних органів або фінансуватися ними, але здебільшого спеціалізовані послуги пропонують НУО.

126. Зобов'язання, передбачене в п. 1 статті 20, вимагає від служб соціального забезпечення (наприклад, служб комунального житла, зайнятості або служб для безробітних, служб у сфері державної освіти, підвищення кваліфікації, служб психологічної допомоги та юридичних консультацій, а також і фінансових служб) вирішувати за необхідності конкретні потреби жертв тих форм насильства, які охоплені цією Конвенцією. Хоча серед користувачів такими послугами можна знайти чимало жертв, їхня окрема складна ситуація й травма не обов'язково вирішується або враховується достатньою мірою або в системному порядку, а тому від Сторін Конвенції вимагається забезпечення надання таким жертвам доступу до цих послуг, доброзичливого ставлення й належного задоволення їхніх потреб.

127. Служби охорони здоров'я й соціальні служби нерідко першими спілкуються з жертвами. Пункт 2 передбачає ресурсне забезпечення цих служб. Крім того, в ньому акцентується на великому значенні підготовки працівників на тему різних форм насильства, конкретних потреб жертв і способів їх доброзичливого забезпечення.

Стаття 21.

Допомога в індивідуальних (колективних) скаргах

128. У цьому положенні передбачено зобов'язання Сторін щодо забезпечення надання жертвам інформації стосовно доступу до чинних регіональних і міжнародних механізмів звернення зі скаргами. Термін «чинні» стосується лише ратифікованих Сторонами Конвенції регіональних і міжнародних механізмів звернення зі скаргами. Держави – члени Ради Європи – сторони чималої кількості регіональних і міжнародних угод у сфері прав людини, і більшість з них прийняла юрисдикцію відповідних органів та механізмів звернення зі скаргою. Після вичерпання національних механізмів правового захисту жертви всіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією, можуть звертатися до чинних регіональних і міжнародних механізмів звернення зі скаргою. Вони відкриті для громадян, які можуть звертатися по правову допомогу, наприклад, до Європейського суду з прав людини або до CEDAW. Звернення також можуть бути колективні, а це означає, що цими механізмами мають право користуватися групи жертв, наприклад механізмом звернення з колективними скаргами, передбаченим Європейською соціальною хартією.

129. Шляхом забезпечення жертв «інформацією та доступом» до цих механізмів автори хотіли підкреслити те, що жертвам має надаватися інформація про правила прийнятності заяв і процесуальні вимоги стосовно чинних регіональних і міжнародних механізмів звернення зі скаргами, і що після вичерпання національних механізмів правового захисту Сторони не повинні перешкоджати в будь-який спосіб доступу до таких механізмів.

130. Це положення має на меті сприяння наданню кваліфікованої допомоги з чуйним ставленням до жертв, які звертаються з

такими скаргами, і таку допомогу може надавати держава, асоціації адвокатів, відповідні НУО або ж інші відповідні структури. «Допомога» може передбачати надання інформації та юридичних консультацій. Надавана допомога повинна бути інформативна, адаптована до потреб жертви, і має допомагати жертві дістати доступ до чинних механізмів звернення зі скаргою.

Стаття 22.

Спеціалізовані служби підтримки

131. На додаток до зобов'язання, яке міститься у статті 20, це й подальші положення вимагають від Сторони Конвенції створення спеціалізованих служб підтримки з належним ресурсним забезпеченням.

132. Мета такої спеціалізованої підтримки полягає у виконанні важливого завдання щодо забезпечення самостійності жертв з допомогою оптимальної підтримки й допомоги, спрямованих на їхні конкретні потреби. Багато що з цього найкраще доручати жіночим організаціям і службам підтримки, наприклад, при місцевих органах, в яких працюють досвідчені спеціалісти з глибоким знанням питань насильства за гендерною ознакою. Слід забезпечити наявність цих служб і їх доступність для всіх жертв на території всієї країни. Крім того, такі служби та їхні працівники повинні вміти працювати з різними видами насильства, охопленими цією Конвенцією, та надавати підтримку всім групам жертв, зокрема важкодоступним групам. Спеціалізовані служби повинні пропонувати такі види підтримки: притулок і безпечне житло, невідкладна медична допомога, збір доказів для суду у разі зґвалтування чи нападу на сексуальному ґрунті, короткострокові та довгострокові консультації психолога, відновлення після травми, консультації юриста, захист інтересів та індивідуальну підтримку, телефонні лінії допомоги, де жертв можуть спрямувати на потрібну службу й конкретні послуги для дітей чи свідків.

Стаття 23. Притулки

133. Ця стаття вимагає від Сторін створення належних і легкодоступних притулків у достатній кількості – і це важливий засіб для виконання зобов'язання щодо надання захисту й підтримки. Мета притулків полягає в забезпеченні невідкладного – бажано цілодобового – доступу до безпечного житла для жертв (особливо жінок і дітей) тоді, коли вони більше не перебувають у безпеці в себе вдома. Тимчасового житла або загальних притулків на кшталт притулків для безхатченків недостатньо, і вони не можуть забезпечити необхідну підтримку або самостійність. Перед жертвами постає маса проблем, пов'язаних з їхнім здоров'ям, безпекою, фінансовою ситуацією та добробутом їхніх дітей. Спеціальні притулки для жінок найкраще влаштовані для розв'язання подібних проблем, бо їхні функції виходять за межі просто безпечного місця перебування. Вони надають жінкам з дітьми підтримку, допомагають долати наслідки травми, залишати позаду болісні стосунки, повертати самооцінку й закладати фундамент незалежного життя на свій власний вибір. Крім того, жіночі притулки відіграють центральну роль у створенні мереж, організації міжвідомчої співпраці та покращення обізнаності відповідних громад.

134. Для виконання свого основного завдання стосовно моральної та фізичної безпеки жінок і дітей такі притулки повинні працювати за відповідними стандартами. Це передбачає оцінення ситуації з фізичною безпекою кожної жертви, складення індивідуального плану фізичної безпеки за результатами такого оцінення. Технічна безпека будівлі – це ще одне ключове питання для притулків, бо напади правопорушників з застосуванням насильства становлять загрозу не лише для жінок і дітей, але й для працівників та інших громадян на прилеглий території. Крім того, незамінним складником виступає співпраця з поліцією в питаннях фізичної безпеки.

135. Це положення закликає до створення достатньої кількості притулків з метою забезпечення належного тимчасового житла для всіх жертв. Кожен вид насильства вимагає специфічної підтримки та захисту, і забезпечувати їх повинні належним чином підготовлені працівники. Термін «достатня кількість» означає забезпечення

потреб усіх жертв як у сенсі житла, так і спеціалізованої підтримки. В кінцевому звіті Робочої групи Ради Європи про заходи боротьби з насильством стосовно жінок і побутовим насильством (EG-TFV (2008)6) рекомендується забезпечувати в кожному регіоні наявність безпечного житла в спеціальних притулках для жінок – одне місце на сім'ю на 10 000 населення. Водночас кількість місць у притулках повинна відповідати фактичній потребі. Кількість місць у притулках для потерпілих від інших форм насильства також повинна відповідати фактичній потребі.

Стаття 24.

Телефонні лінії допомоги

136. Лінії допомоги – це один з найважливіших способів, через які жертви можуть знайти допомогу й підтримку. Лінія допомоги з широко розрекламованим номером, за яким можна дістати підтримку та кризове консультування, повідомляють про те, куди можна звернутися особисто (наприклад, до притулків, консультаційних центрів, або поліції), виступає наріжним каменем служб підтримки, консультаційних служб у разі всіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією. Отже, ця стаття містить зобов'язання щодо створення державних телефонних ліній, які працюватимуть цілодобово й безплатно. Багато жертв опиняються в ситуації без документів, без засобів існування, і їм буде важко купувати телефонну картку або знайти копійки на оплату телефонного дзвінка. Для багатьох, кому потрібна допомога, навіть копійки важко знайти, і саме тому лінії допомоги повинні працювати безплатно. Крім того, в багатьох телефонних системах безплатні дзвінки можна відстежувати через телефонну квитанцію, і правопорушник у такий спосіб може дізнатися про те, що його жертва шукає допомогу, що може призводити до ще більшої загрози для жертви. В кінцевому звіті Робочої групи Ради Європи про заходи боротьби з насильством стосовно жінок і побутовим насильством (EG-TFV (2008)6) рекомендується створювати не менш ніж одну безплатну національну телефонну лінію для потерпілих від усіх форм насильства стосовно жінок, які працюватимуть цілодобово, без вихідних і надаватимуть кризову підтримку всіма відповідними мовами.

137. Багатьом жертвам важко активно шукати допомогу, важко переступити через цей високий поріг – взяти трубку й розповідати про дуже інтимні й особисті речі, а тому треба забезпечувати можливість для абонентів зберігати свою анонімність; консультантами повинні бути кваліфіковані спеціалісти, навчені працювати з такими ситуаціями, а на бажання абонента інформація й підтримка має надаватися через телефонну лінію конфіденційно. В деяких країнах допомога має надаватися декількома мовами – це допомагає усувати мовний бар'єр, який може виникати перед деякими абонентами.

Стаття 25.

Підтримка жертв сексуального насильства

138. Травматичний характер сексуального насильства, зокрема зґвалтування, вимагає особливо чуйного реагування з боку кваліфікованих і навчених спеціалістів. Жертвам цього виду насильства потрібна невідкладна медична допомога й підтримка, а також невідкладна криміналістична експертиза з метою збору криміналістичних доказів. Крім того, нерідко виникає необхідність у наданні консультацій психолога та лікування навіть упродовж декількох місяців після події.

139. Отже, стаття 25 особливо акцентує на наданні спеціалізованої підтримки такого виду шляхом покладення на Сторони зобов'язання щодо створення достатньої кількості доступних центрів для жертв зґвалтування або сексуального насильства. Слід зазначити, що Сторонам надається альтернативний варіант – не обов'язково створювати обидва види таких центрів.

140. Центри для жертв зґвалтування можуть мати різні форми. Зазвичай такі центри пропонують довгострокову допомогу; на відміну від консультаційних і терапевтичних центрів, в них можна дістати консультацію особисто, й вони пропонують групи підтримки та інформацію про інші служби, до яких можна звернутися. Вони також надають жертвам допомогу в ході розгляду справи в суді, де захисником жертви виступає жінка, та іншу практичну допомогу.

141. Центри допомоги жертвам сексуального насильства, з іншого боку, можуть спеціалізуватися на наданні невідкладної медичної допомоги, високоякісній криміналістичній практиці та кри-

зовому втручанні. Вони можуть терміново розгорнутися в лікарні для реагування на випадок сексуального насильства, після чого жертву передають до спеціалізованої служби, де їй надаватимуть інші послуги. Вони також можуть ставити перед собою завдання невідкладного й компетентного передання жертви до відповідних спеціалізованих організацій, які нададуть необхідну допомогу згідно з вимогами статті 25. Результати досліджень свідчать про те, що кримінальну експертизу краще проводити незалежно від того, чи справу передаватимуть до поліції, чи ні; запропонувати особі здати зразки і зберігати їх, а рішення про те, писати чи ні заяву про зґвалтування до поліції можна буде ухвалити дещо пізніше. Вимога щодо забезпечення створення подібних центрів покладає на Сторони Конвенції зобов'язання щодо їх належної кількості, безперешкодного доступу до них, а також відповідної якості послуг, які вони надають. У кінцевому звіті Робочої групи Ради Європи про заходи боротьби з насильством стосовно жінок і побутовим насильством (EG-TFV (2008)6) рекомендується створювати один подібний центр на 200 000 населення, а їхнє географічне розташування повинне забезпечувати однаковий доступ до них жертв у сільській місцевості та в містах. Термін «належні» означає забезпечувати відповідність пропонованих послуг потребам жертв.

Стаття 26.

Захист і підтримка дітей-свідків

143. Фізичне, сексуальне або психологічне насильство й жорстокість у стосунках між батьками або іншими членами родини на очах у дітей має для дітей тяжкі наслідки. Воно вселяє страх, травмує і серйозно впливає на їхній розвиток.

144. Виходячи з цього, стаття 26 покладає обов'язок щодо врахування прав та потреб дітей при наданні послуг і допомоги жертвам з дітьми, які стали свідками насильства. Термін «діти-свідки» стосується не лише тих дітей, які були присутні під час насильства і стали активними свідками того, що відбувалося, але й тих, хто чув зойки та інший шум зі своєї схованки, або тих, хто став заручником довгострокових наслідків подібного насильства. Потрібно вміти розпізнавати й працювати з питаннями віктимізації дітей, які стали

свідками всіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією, і забезпечувати їхнє право на підтримку. Отже, п. 2 закликає до кваліфікованих психологічних втручань відповідно до віку та етапу розвитку, конкретно орієнтованих на подолання дітьми наслідків травматичного досвіду в разі необхідності. Всі служби повинні приділяти належну увагу найкращим інтересам дітей.

Стаття 27.

Повідомлення

145. Вимогою про заохочення будь-якої особи – свідка вчинення актів насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, або особи, яка має обґрунтовані підстави вважати, що такий акт може бути вчинений або що очікуються подальші акти насильства – повідомляти про це компетентні організації або органи, автори хотіли підкреслити важливу роль, яку такі особи (друзі, сусіди, члени сім'ї, колеги, педагоги чи інші громадяни) відіграють у поваленні стіни мовчання навколо насильства. Кожна Сторона відповідає за призначення компетентних органів, яких можна повідомляти про свої підозри. Це можуть бути правоохоронні органи, служби захисту дітей або будь-які інші відповідні служби. Термін «обґрунтовані підстави» стосується щирого переконання, про яке особа повідомляє з найкращими намірами.

Стаття 28.

Повідомлення спеціалістів

146. За цією статтею Сторони Конвенції повинні забезпечувати можливість для таких спеціалістів, які зазвичай повинні дотримуватися правил професійної таємниці (наприклад, лікарів і психіатрів), повідомляти компетентні організації або органи про свої обґрунтовані підстави вважати, що вчинено тяжкий акт насильства, який підпадає під сферу застосування цієї Конвенції, або що очікуються подальші тяжкі акти насильства. Ці вимоги сукупні, й охоплюють вони, наприклад, типові випадки домашнього насильства, коли жертва вже стала об'єктом тяжких актів насильства, але існує велика ймовірність подальшого насильства.

147. Слід зазначити, що це положення не зобов'язує фахівців повідомляти про такі випадки. Їм лише надається така можливість без ризику порушити вимоги щодо конфіденційності. Хоча самі правила щодо конфіденційності можуть бути прописані в законодавстві, питання конфіденційності та її порушення можуть також керуватися кодексами етики чи професійних стандартів для різних професійних груп. Це положення покликане забезпечити такий порядок, коли жодне правило стосовно конфіденційності не стане на шляху повідомлення про тяжкий акт насильства. Мета цього положення полягає в захисті життя та фізичної цілісності жертв, а не відкриття кримінального розслідування. А тому фахівці, які за результатами ретельного оцінення хочуть захистити жертв насильства, повинні мати таку можливість.

148. Термін «за певних умов» означає, що Сторонам дозволяється визначати ті ситуації або випадки, на які буде поширюватися це положення. Наприклад, Сторони мають право вирішити, що зобов'язання, передбачене у статті 28, може вимагати попередньої згоди жертви, за винятком деяких окремих випадків, коли жертва – неповнолітня особа або коли особа нездатна захистити себе через фізичні або психічні вади. Крім того, кожна Сторона відповідає за визначення категорій фахівців, на яких поширюється це положення. Термін «окремі спеціалісти» передбачає охоплення будь-якої кількості фахівців, які мають справу з жінками, чоловіками й дітьми, що можуть ставати жертвами будь-яких форм насильства, передбачених цією Конвенцією. Крім того, ця стаття, згідно з вимогами статті 6 ЄКПЛ, не впливає на права обвинувачених у скоєнні тих актів, на які поширюється ця Конвенція, ні в цивільному, ні в кримінальному провадженні.

ГЛАВА V.

Матеріальне право

149. Як і в інших конвенціях Ради Європи про боротьбу з окремими формами насильства, жорстокості або неправомірного поводження, положення матеріального права формують значну частину інструментів. За результатами дослідження чинного національного законодавства у сфері насильства стосовно жінок і домашнього

насильства стає зрозумілим, що існує чимало недоліків. Отже, при внесенні змін в законодавчі системи всіх держав-членів необхідно посилювати правовий захист і відшкодування збитків з урахуванням чинної належної практики з метою ефективного запобігання й боротьби з такими формами насильства. Автори провели експертизу заходів, які мають запроваджуватися у відповідному кримінальному, цивільному, адміністративному законодавстві, щоб упевнитися в тому, що Конвенція охоплює різні ситуації, пов'язані з відповідними актами насильства. В результаті, в цій главі передбачена низка запобіжних, захисних і компенсаційних заходів для жертв, а також запроваджуються карні заходи до винних у таких формах насильства, які вимагають реагування з боку кримінального права.

150. Ця глава покладає зобов'язання щодо забезпечення різноманітних заходів у сфері цивільного права, які дозволять жертвам шукати справедливості й компенсації – головню вони розраховані на правопорушників, але також застосовуються і до державних органів у разі невиконання ними свого обов'язку щодо запобіжних і захисних заходів.

151. Глава V також визначає низку кримінальних злочинів. Гармонізація внутрішнього законодавства такого роду дозволяє боротися зі злочинністю на національному й міжнародному рівнях з декількох причин. Нерідко національні заходи боротьби з насильством стосовно жінок і побутовим насильством не мають системного характеру або залишаються неповними через недоліки в законодавстві.

152. Головна мета заходів, передбачених у кримінальному законодавстві, полягає в тому, щоб орієнтувати Сторони, на території яких і досі, на жаль, залишається високою злочинність у Європі та за її межами, на запровадження ефективної політики у сфері насильства стосовно жінок і домашнього насильства.

153. Автори погодилися, що взагалі всі положення Конвенції у сфері кримінального права повинні презентуватися в нейтральному з гендерного погляду ракурсі; а з цього випливає, що стать жертви або правопорушника не повинна ставати вирішальною ознакою злочину. Водночас це не має стримувати Сторони від запровадження гендерно орієнтованих положень.

154. Автори вирішили, що в цій Конвенції не слід охоплювати таку поведінку, яка вже розглядається в інших конвенціях Ради Європи, зокрема в Конвенції про заходи протидії торгівлі людьми (CETS № 197) та Конвенції про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (CETS № 201).

155. Зобов'язання, передбачені у статтях 33–39, вимагають від Сторін Конвенції забезпечення криміналізації відповідної умисної поведінки. Автори погодилися з таким формулюванням обов'язку Сторін криміналізувати поведінку такого роду. Водночас Конвенція не зобов'язує Сторони обов'язково запроваджувати окремі положення, що криміналізуватимуть поведінку, яка розглядається в Конвенції. Що стосується статті 40 (сексуальні домагання), та з урахуванням специфіки такої поведінки, автори вирішили, що вона може ставати предметом правового захисту в рамках або кримінального законодавства, або інших правових санкцій. І насамкінець, правопорушення, передбачені в цій главі, зводяться до мінімального консенсусу, який не заважає їх доповнювати або запроваджувати вищі стандарти у внутрішньому законодавстві.

156. Згідно з загальними принципами кримінального законодавства, згода в правовому полі може знімати кримінальну відповідальність. Крім того, інші дії, виправдані з правового погляду (наприклад, дії з метою самооборони, захисту майна або з метою виконання необхідних медичних процедур) не передбачають кримінальних санкцій за цією Конвенцією.

Стаття 29.

Цивільні позови та засоби правового захисту

157. Пункт 1 цього положення забезпечує можливість для жертв будь-яких форм насильства, охоплених цією Конвенцією, звертатися до національної правової системи з метою відповідного цивільно-правового захисту від правопорушника. З одного боку, це передбачає такі механізми цивільно-правового захисту, які дозволяють цивільному судові своїм наказом припинити конкретну поведінку особи в майбутньому або змусити особу вдатися до конкретних кроків (судові приписи). Механізми цивільно-правового захисту такого роду можуть застосовуватися для того, наприклад,

щоб допомогти дівчаткам та хлопчикам, яких примушують до шлюбу, повернути паспорт або інші важливі документи, які утримує проти їхньої волі будь-яка особа (батьки, опікуни або інші члени сім'ї). Такі судові приписи допомагають забезпечувати захист від актів насильства.

158. З іншого боку, залежно від національного правопорядку на території Сторони, механізми цивільно-правового захисту, запропоновані в цьому положенні, можуть також містити судові накази, що конкретніше спрямовані на акти насильства, охоплені цією Конвенцією: наприклад, заборона суду, обмежувальні приписи й приписи щодо недопущення розбещування, передбачені в статті 53. Вони особливо актуальні у справах про домашнє насильство та доповнюють невідкладний і нерідко короткостроковий захист, який пропонується нагальними заборонними приписами, передбаченими в статті 52.

159. Крім того, цивільне законодавство повинне забезпечувати механізми правової допомоги у разі дифамації та наклепу в контексті переслідування й сексуальних домагань тоді, коли такі акти не охоплені кримінальним законодавством Сторін.

160. Усі приписи в цивільному провадженні виносяться за результатами розгляду заяви від жертви або (це залежить від правової системи) від третьої сторони, і не можуть виноситися за зверненням службових осіб.

161. Пункт 1 має на меті забезпечення жертв механізмами цивільно-правового захисту, а пункт 2 забезпечує механізми захисту в разі невиконання державними органами свого обов'язку стосовно запровадження необхідних запобіжних або захисних заходів.

162. У ньому повторюється принцип відповідальності державних органів, на які, згідно зі статтею 5 цієї Конвенції, покладається обов'язок активно запобігати, розслідувати та карати за акти насильства, охоплені цією Конвенцією. Невиконання цього обов'язку може передбачати правову відповідальність, і цивільне право повинне пропонувати механізми правового захисту у разі такого невиконання. Ці механізми містять, окрім іншого, механізми відшкодування збитків у цивільному провадженні, які мають бути в наявності у справах про недбалу та особливо недбалу поведінку. Міра

цивільної відповідальності державних органів регулюється внутрішнім законодавством Сторін, які на власний розсуд розв'язують питання стосовно характеру недбалої поведінки, за яку потрібно нести відповідальність.

163. Зобов'язання, яке передбачається в п. 2, відповідає практиці Європейського суду з прав людини у справах про невиконання Сторонами свого позитивного зобов'язання за статтею 2 ЄКПЛ (право на життя). В рішенні у справі «Осман проти Сполученого Королівства» (*Osman v. the United Kingdom*), а також у справі «Опуз проти Туреччини» (*Opuz v. Turkey*) Суд зазначив, що «заяви про порушення державними органами позитивного зобов'язання щодо захисту життя в контексті їхнього зазначеного вище обов'язку запобігати й припиняти злочини проти особи повинні задовольнятися на тій підставі, що органи знали або мали знати на момент існування реальної та безпосередньої загрози життю громадянина або громадян від кримінальних дій третьої особи, але не вдалися до помірковано очікуваних заходів у межах своїх повноважень, щоб усунути таку загрозу.» Суд недвозначно заявив, що відповідальність за таку бездіяльність не зводиться до особливо грубої недбалості або умисного невиконання свого обов'язку захищати життя.

164. У разі смерті жертви, наявні механізми правового захисту повинні бути доступні її чи його спадкоємцям.

Стаття 30.

Компенсація

165. У цій статті передбачено право на компенсацію за збитки, завдані в результаті будь-яких злочинів, охоплених цією Конвенцією. Пункт 1 передбачає принцип, за яким правопорушник насамперед несе відповідальність за збитки й відшкодування.

166. По компенсацію також дозволяється звертатися до страхових компаній, схем державного страхування здоров'я та соціального забезпечення. Пункт 2 передбачає субсидіарний обов'язок держави щодо компенсації. Умови застосування механізму компенсацій можуть визначатися внутрішнім законодавством з вимогою про те, що жертва передусім намагалася отримати компенсацію від правопорушника. Автори наголосили на тому, що державна ком-

пенсація повинна призначатися в тих ситуаціях, коли жертва зазнала тяжких тілесних ушкоджень або шкоди для здоров'я. Слід зазначити, що термін «тілесні ушкодження» охоплює травми, які призвели до загибелі жертви, а «шкода для здоров'я» передбачає серйозні психологічні наслідки, завдані актами психологічного насильства, передбаченими у статті 33. Хоча компенсація з боку держави обмежується «тяжкими» ушкодженнями та шкодою для здоров'я, це не заважає Сторонам запроваджувати інтенсивніший порядок компенсації, встановлювати вищі та(або) нижчі межі для будь-яких або всіх елементів компенсації, яку виплачує держава. Зокрема, це положення не обмежує зобов'язання Сторін Європейської конвенції про компенсацію жертвам злочинів з застосуванням насильства (ETS № 116).

167. Субсидіарне зобов'язання держави щодо компенсації не перешкоджає Сторонам вимагати повернення наданої компенсації від правопорушника за умови належного убезпечення жертви насильства. Посилання на «безпеку жертв» вимагає від Сторін належного врахування наслідків заходів у зв'язку з поверненням наданої компенсації від правопорушника для безпеки жертви. Це особливо стосується таких ситуацій, коли правопорушник може прагнути помститися жертві за вимогу про виплату компенсації державі.

168. Це положення не перешкоджає державі виплачувати попередню компенсацію жертві. У разі необхідності термінової допомоги жертва може не мати змоги чекати результатів нерідко досить складного провадження. Тоді Сторони можуть запровадити порядок, який дозволяє державі або компетентному органу суброгувати права особи, яка отримує компенсацію, на всю суму виплаченої компенсації, або у разі отримання цією особою відшкодування з будь-якого іншого джерела згодом вони можуть вимагати повернення всієї призначеної суми в цілому або частково.

169. У разі виплати компенсації жертві державою у зв'язку з небажанням або неспроможністю правопорушника платити, попри відповідний наказ суду, держава має право вимагати від правопорушника повернення відповідної суми коштів.

170. З метою забезпечення компенсації з боку держави Сторонам дозволяється запроваджувати компенсаційні схеми, передбачені у

статтях 5, 6 Європейської конвенції про компенсацію жертвам злочинів з застосуванням насильства.

171. Слід зазначити, що п. 2 цієї статті відкритий для застережень згідно зі статтею 78 (2) цієї Конвенції. Така можливість застережень не перешкоджає зобов'язанням Сторін, передбаченим іншими міжнародними інструментами в цій сфері, наприклад вищезгаданою Європейською конвенцією про компенсацію жертвам злочинів з застосуванням насильства.

172. Позаяк багато жертв насильства, охоплених цією Конвенцією, можуть не мати громадянства Сторони, на території якої був скоєний злочин, субсидіарна державна компенсація має поширюватися на осіб, які мають і які не мають громадянства.

173. Пункт 3 передбачає компенсацію в межах поміркованого строку, що означає її надання в належний час.

174. Слід зазначити, що така компенсація може надаватися не лише за цивільним і адміністративним законодавством, але й за кримінальним законодавством у частині санкцій, передбачених ним.

Стаття 31.

Опіка, права на відвідування та безпека

175. Це положення має на меті забезпечення того, щоб судові органи не ухвалювали наказів про відвідування без урахування випадків насильства, охоплених цією Конвенцією. Це стосується судових наказів стосовно спілкування між дітьми й батьками та іншими особами, які мають родинні зв'язки з дітьми. Окрім інших чинників, у рішеннях стосовно опіки та обсягу прав на відвідування або спілкування мають враховуватися випадки насильства стосовно тих осіб, які доглядають за дитиною і не мають стосунку до насильства.

176. П. 2 звертається до складного питання гарантій прав і безпеки жертв і свідків з урахуванням батьківських прав правопорушника. Зокрема, у разі домашнього насильства питання спільних дітей залишається єдиним зв'язком між жертвою і її кривдником. Для багатьох жертв та їхніх дітей накази стосовно підтримання зв'язку можуть становити серйозну загрозу, бо це нерідко означає зустріч

з кривдником віч-на-віч. Тому цей пункт передбачає зобов'язання щодо убезпечення жертв та їхніх дітей від будь-якої подальшої неприємності/ризиків.

Стаття 32.

Цивільні наслідки примусових шлюбів

177. У цій статті розглянуто правові наслідки примусових шлюбів і гарантія того, що такі шлюби можуть бути «оскаржені, анульовані або розірвані». В цілях цього положення «оскаржений» шлюб означає, що шлюб, який вважається дійсним, може бути визнаний недійсним у разі його оскарження однією Стороною; «анульований» шлюб означає позбавлення такого шлюбу правових наслідків незалежно від того, оскаржує його чи ні одна із Сторін. «Розірваний» шлюб, наприклад, у випадку розлучення означає шлюб, позбавлений правових наслідків, лише починаючи з дня розірвання. Автори пам'ятали про те, що конкретне виконання вимог цієї статті, виходячи з використаної термінології (оскаржений, анульований, розірваний), може бути різне залежно від понять, передбачених у цивільному законодавстві Сторін.

178. Важливо, щоб правові заходи, які вимагаються в рамках цього положення, були наявні і не ставали надмірним фінансовим та адміністративним тягарем для жертви. Це означає, що будь-який запроваджений порядок скасування або розірвання примусового шлюбу не повинен створювати непереборні проблеми або опосередковано призводити до фінансових прикростей для жертви. Крім того, форма припинення шлюбу не повинна впливати на права жертви примусового шлюбу.

Стаття 33.

Психологічне насильство

179. У цій статті передбачено злочин з психологічним насильством. Автори погодилися на запровадження кримінальних санкцій за будь-яку умисну поведінку, яка призводить до тяжкого порушення психічної цілісності шляхом примушування або погроз.

Слово «умисна» тлумачиться внутрішнім законодавством, але вимога щодо умисної поведінки пов'язана з ознаками злочину.

180. Тяжкість злочину обмежується умисною поведінкою, яка завдає тяжких наслідків і шкоди для психологічного стану різними засобами й методами. Конвенція не визначає, що мається на увазі під тяжкими наслідками. Для того, щоб це положення поширювалося на відповідну поведінку, слід звертатися до поняття примусу чи погроз.

181. Це положення стосується тривалої поведінки, а не поодиноких випадків. Воно припускає кримінальну природу характерно жорстокої поведінки протягом тривалого часу – в сім'ї або за її межами. Психологічному насильству нерідко передує або супроводжує фізичне й сексуальне насильство в інтимних стосунках (домашнє насильство). Водночас воно також може траплятися в іншому оточенні, наприклад на роботі або в навчальному закладі. Слід підкреслити, що, згідно з п. 3 статті 78 цієї Конвенції, будь-яка держава Євросоюзу має право оголосити, що залишає за собою право на застосування некримінальних санкцій у разі психологічного насильства. Автори мали намір зберегти принцип криміналізації психологічного насильства в Конвенції й одночасно дозволити гнучкість тоді, коли правова система Сторони передбачає лише некримінальні санкції за поведінку такого роду. Водночас санкції мають бути ефективні, пропорційні й переконливі незалежно від того, оберуть Сторони кримінальні чи некримінальні санкції.

Стаття 34. Переслідування

182. У цій статті передбачено злочин переслідування, який означає умисну й загрозову поведінку стосовно іншої особи: така поведінка лякає особу або змушує її боятися за свою безпеку. Це означає загрозову поведінку, яка повторюється, стосовно визначеної особи, а наслідком такої поведінки стає почуття страху, яке вселяється в неї. Загрозова поведінка може проявлятися в постійному слідуванні за особою, небажаному спілкуванні з іншою особою або в доведенні до відома цієї особи факту, що за нею стежать. Це передбачає фізичне слідування за особою, появу на місці роботи,

в спортивних або навчальних закладах, а також стеження за особою у віртуальному світі (в чатах, на сторінках соціальних мереж тощо). Небажане спілкування передбачає прагнення до будь-якого активного спілкування з жертвою з допомогою будь-яких наявних засобів спілкування, зокрема сучасних засобів зв'язку та інформаційно-комунікаційних технологій.

183. Крім того, до загрозової поведінки можуть також належати різноманітні види поведінки, такі як псування майна іншої особи, залишення непомітних слідів контакту з особистими речами особи, дії, спрямовані на домашню тварину особи, фальшиві імена або поширення неправдивої інформації в інтернеті.

184. Для цілей цього положення будь-який акт подібної загрозової поведінки має чинитися умисно і з наміром вселити в цю особу почуття страху.

185. Це положення стосується поведінки, яка повторюється і складається з повторних серйозних випадків. Воно має на меті охоплення кримінальної природи характерної поведінки, окремі ознаки якої самі по собі не завжди тягнуть на кримінальну поведінку. Ним охоплюється поведінка, спрямована безпосередньо на жертву. Водночас Сторони можуть також поширити його дію на поведінку стосовно будь-якої особи в соціальному колі жертви, зокрема членів сім'ї, друзів і колег. Досвід з питань переслідування жертв свідчить про те, що багато хто з переслідувачів, не зупиняється лише на своїй жертві й нерідко переслідує близьких до неї осіб. Це часто поглиблює відчуття страху та втрати контролю над ситуацією, а тому може охоплюватися цим положенням.

186. І насамкінець, так само, як у разі психологічного насильства, п. 3 статті 78 передбачається можливість для будь-якої держави чи Європейського Союзу оголошувати, що вона залишає за собою право застосовувати некримінальні санкції за умови, що вони будуть ефективні, пропорційні й переконливі. Обмежувальний припис слід вважати некримінальною санкцією з можливістю застережень. І ще раз – автори мали намір зберегти принцип криміналізації переслідування, але при цьому дозволити гнучкість за умови, що правова система Сторони дозволяє лише некримінальні санкції у разі переслідування.

Стаття 35.

Фізичне насильство

187. Цією статтею криміналізується будь-який умисний акт фізичного насильства стосовно іншої особи незалежно від контексту, в якому він відбувається.

188. Термін «фізичне насильство» стосується тілесних ушкоджень у результаті застосування безпосередньої й неправомірної фізичної сили. Він також передбачає насильство, яке призводить до загибелі жертви.

Стаття 36.

Сексуальне насильство, у тому числі зґвалтування

189. У цій статті передбачено злочин з застосуванням сексуального насильства, у тому числі зґвалтування. Пункт 1 охоплює всі форми сексуальних актів стосовно іншої особи без її згоди, які чиняться умисно. Слово «умисне» тлумачиться у внутрішньому законодавстві, але вимога щодо умисної поведінки пов'язана з усіма ознаками злочину.

190. Підпункт «а» стосується вагінального, анального або орального проникнення в тіло іншої особи, на яке ця особа не давала згоди. Проникнення може відбуватися з допомогою органу або предмета. Вимогою щодо сексуального характеру проникнення автори прагнули наголосити на межі цього положення й уникнути проблем з тлумаченням. Термін «сексуального характеру» означає акт, який має сексуальну конотацію. Він не поширюється на акти, яким бракує такої конотації або відтінку. Підпункт «b» охоплює всі акти сексуального характеру без добровільної згоди одного з учасників, які відбуваються без проникнення. І нарешті, пп. «с» стосується ситуацій, в яких жертва без її на те згоди змушена чинити або не противитися чиненню актів сексуального характеру стосовно особи, не є правопорушник. У стосунках, яким властива жорстокість, жертв нерідко змушують чинити статеві акти з особою, на яку вкаже правопорушник. Мета пп. «с» полягає в охопленні сценаріїв, у яких правопорушник не особа, яка чинить статевий акт, а особа, яка примушує жертву вступити в статевий контакт з третьою

особою (за умови, що ця поведінка має певний зв'язок з умисною поведінкою, яка повинна криміналізуватися згідно зі статтею 36 Конвенції).

191. Під час оцінення основних ознак злочинів Сторони повинні брати до уваги практику Європейського суду з прав людини. Щодо цього автори хотіли нагадати, з увагою на можливого тлумаченні, про рішення у справі «М.С. проти Болгарії» (*M.C. v. Bulgaria*) від 4 грудня 2003 року, в якому Суд заявив, що його «переконали в тому, що будь-який жорсткий підхід у притягненні до відповідальності за злочини на сексуальному ґрунті, наприклад вимога надавати докази фізичного спротиву в усіх випадках, загрожує тим, що деякі види зґвалтувань можуть залишитися без покарання, що загрожує ефективному захистові статевої самостійності особи. Згідно з сучасними стандартами й тенденціями в цій сфері, позитивні зобов'язання держав-членів за статтями 3, 8 Конвенції повинні розглядатися такими, що вимагають покарання й ефективного притягнення до відповідальності за будь-які примусові статеві акти разом з тими, де жертва не чинила фізичного спротиву» (§ 166). Суд також зазначив: «Незалежно від конкретного формулювання, обраного законодавцем, в низці країн притягнення до відповідальності за будь-який примусовий статевий акт за будь-яких обставин відбувається на практиці шляхом тлумачення відповідних передбачених законом термінів («примушування», «насильство», «примус під загрозою насильства», «погроза», «хитрість», «зненацька» тощо) та з допомогою оцінення доказів беручі до уваги чутливий контекст» (§ 161).

192. Притягнення до відповідальності за цей злочин вимагає оцінення доказів беручі до уваги чутливість контексту, за результатами якого в кожному конкретному випадку з'ясовується, чи давала жертва добровільну згоду на статевий акт. Таке оцінення має визнавати цілий спектр поведінкових реакцій жертв на сексуальне насильство та зґвалтування, але не повинно ґрунтуватися на припущеннях щодо типової поведінки в таких ситуаціях. Не менш важливо забезпечити недопущення впливу на тлумачення законодавства з питань зґвалтування й розгляд справ за фактом зґвалтування гендерних стереотипів і міфів про чоловічу й жіночу сексуальність.

193. У реалізації цього положення від Сторін Конвенції вимагається забезпечити таке кримінальне законодавство, в якому охоплюється поняття браку добровільно наданої згоди на будь-які статеві акти, передбачені в підпунктах а–с. Водночас Сторонам дозволено самостійно розв'язувати питання конкретного формулювання законодавчих положень і чинників, які вони вважають такими, що не припускають добровільно наданої згоди. Пункт 2 лише уточнює, що згода має бути надана добровільно та з доброї волі особи, виходячи з результатів оцінення контексту супровідних обставин.

194. Пункт 3 передбачає зобов'язання Сторін Конвенції забезпечувати поширення положень про кримінальні злочини з застосуванням сексуального насильства та зґвалтування, передбачених цією Конвенцією, на всі примусові статеві акти незалежно від стосунків між кривдником і жертвою. Сексуальне насильство і зґвалтування – це загальна форма підкорення своїй волі та контролю в стосунках, де наявне насильство, і воно, ймовірно, буде продовжуватися під час і після розриву. Критично важливо забезпечити недопущення будь-яких винятків у криміналізації й притягненні до відповідальності за такі акти, учинені проти колишніх чи теперішніх подружжів або партнерів, як це визнається внутрішнім законодавством.

Стаття 37.

Примусовий шлюб

195. У цій статті передбачено злочин за фактом примусового шлюбу. Тоді як деяких жертв примусового шлюбу примушують вступати в шлюб у країні проживання (п. 1), багато інших спочатку вивозять до іншої країни (нерідко до країни прабатьків, де їх примушують одружитися з громадянином цієї країни (п. 2). Виходячи з цього, автори вважали за необхідне внести до цього пункту два види поведінки: примушування особи до шлюбу та заманювання особи за кордон з метою примушування її до шлюбу.

196. Вид поведінки, який криміналізується в п. 1, передбачає примушування до шлюбу повнолітньої особи або дитини. Термін «примушування» стосується застосування фізичної або психологічної сили. Злочин вважається скоєним на момент укладення шлюбу,

в якому хоча б одна зі сторін (виходячи з вищезгаданих обставин) не давала добровільної згоди.

197. П. 2 криміналізується акт заманювання особи за кордон з метою примушування до шлюбу проти її волі. Шлюб не обов'язково має бути укладений. Термін «заманювання» стосується будь-якої поведінки, якою правопорушник заманює жертву до іншої країни з допомогою відмовок або вигаданої причини, наприклад відвідування хворого родича. Намір повинен вказувати на факт заманювання або мету примусу особи до шлюбу за кордоном. Автори вважали, що такі факти має охоплювати кримінальне законодавство Сторін та враховувати стандарти, запроваджені іншими міжнародними інструментами, які мають обов'язкову юридичну силу.

Стаття 38.

Каліцтво жіночих геніталій

198. Зважаючи на характер каліцтва жіночих статевих органів, це вважається одним з тих злочинів, які порушують принцип гендерної нейтральності кримінального законодавства, що становить частину цієї Конвенції. У цій статті передбачено злочин за фактом каліцтва жіночих статевих органів, жертвами якого стають жінки чи дівчатка. Вона спрямована на криміналізацію традиційної практики видалення певних частин жіночих статевих органів, характерної для деяких спільнот, які застосовують її до жіночого населення. Автори вважали за необхідне віднести каліцтво жіночих статевих органів до кримінального злочину в цій Конвенції, бо така практика призводить до незворотної шкоди на все життя й застосовується без згоди жертви.

199. Пунктом «а» криміналізується акт видалення, інфібуляції або будь-яке інше каліцтво в цілому або частково великих статевих губ, малих статевих губ або клітора, зокрема, якщо це роблять медичні працівники, згідно з вимогами Резолюції 61.16 Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я ВООЗ з питань прискорення заходів боротьби за ліквідацію каліцтва жіночих статевих органів. Термін «видалення» стосується часткового або повного видалення клітора або малих статевих губ. «Інфібуляція», з іншого боку, означає звуження входу до піхви через створення щільного кільця в результаті

обрізання внутрішніх статевих губ. Термін «будь-яке інше каліцтво» означає будь-які інші фізичні зміни на жіночих статевих органах.

200. Підпункт «b», з іншого боку, передбачає факт співучасті з правопорушником в актах, передбачених у пп. «a», шляхом примусу або схиляння жінки до видалення, інфібуляції або каліцтва великих статевих губ, малих статевих губ або клітора. В цій частині застосування положення обмежується лише повнолітніми жертвами.

201. Підпункт «c» криміналізує факт підбурювання, примушування дівчини до того, щоб вона зазнала актів, перелічених у підпункті «a», або схилення її до видалення, інфібуляції або каліцтва великих статевих губ, малих статевих губ або клітора. Ця частина положення обмежується лише жертвами-дівчатками і охоплює ситуації, коли будь-хто (зокрема батьки, дідусі чи бабусі або інші родичі) примушують свою доньку або родичку до цієї процедури. Автори вважали за необхідне розрізнити жертв, які є повнолітніми особами та дівчатками, бо не хотіли криміналізувати підбурювання жінок до будь-яких актів, передбачених у пп. «a».

202. В порядку застосування положень пп. «b», «c» особа не повинна вважатися такою, що вчинила умисне діяння, просто тому, що злочин за фактом підбурювання, примушування або схиляння був передбачуваний. Дії особи також мають спричиняти діяння, передбачені в пп. «a».

Стаття 39.

Примусовий аборт і примусова стерилізація

203. У цій статті до кримінальних злочинів віднесені окремі умисні діяння стосовно природної спроможності жінок народжувати дітей. Це ще одне положення, яким порушується принцип гендерної нейтральності кримінального законодавства в частині цієї Конвенції.

204. У пп. «a» до кримінальних злочинів віднесли примусовий аборт у жінок і дівчаток. Це стосується умисного переривання вагітності без попередньої та інформованої згоди жертви. Переривання вагітності охоплює будь-які з різноманітних процедур, які призводять до звільнення від усіх продуктів запліднення. Для того щоб потрапити під дію цього положення, аборт повинен відбуватися без

попередньої та поінформованої згоди жертви. Це стосується будь-якого аборту, який виконується без цілковито поінформованої згоди жертви.

205 Пп. «в», з іншого боку, передбачає кримінальний злочин за фактом примусової стерилізації жінок і дівчаток. Цей злочин наявний у разі хірургічного втручання, мета або наслідок якого – припинення здатності жінки до природної репродукції без її попередньої та поінформованої згоди або розуміння процедури. Термін «стерилізація» стосується будь-якої процедури, в результаті якої жінка втрачає природну здатність народити дитину. Подібно до пп. «а», стерилізація має відбуватися без попередньої та поінформованої згоди жертви. Це охоплює будь-яку стерилізацію, яка виконується без цілковито поінформованого рішення з боку жертви за стандартами «Застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину» (ETS № 164).

206. У цій Конвенції не переслідувався намір криміналізувати будь-яке медичне втручання чи хірургічні процедури, наприклад ті, що проводяться з метою врятувати життя або допомогти недієздатним жінкам, які не можуть надавати свою згоду. Мета цього положення скоріше полягає в тому, щоб наголосити на значенні поваги до репродуктивних прав жінок, яким потрібно дозволяти вільно ухвалювати рішення щодо того, скільки та з яким інтервалом вони хочуть народжувати дітей, та забезпечувати їм доступ до відповідної інформації з питань природної репродукції та планування сім'ї.

Стаття 40.

Сексуальне домагання

207. У цій статті передбачено принцип кримінальних або «інших» правових санкцій, які повинні застосовуватися до сексуальних домагань, а це означає, що автори вирішили залишити види наслідків для правопорушника за вчинення цього специфічного злочину на вибір Сторін. Хоча загалом автори вважають, що поведінку, яка розглядається в цій статті, краще віднести до кримінального законодавства, вони визнають, що в багатьох національних правових системах сексуальні домагання розглядаються в рамках цивільного або трудового законодавства. Відповідно, Сторонам дозволено

самостійно обирати, будуть вони відносити сексуальні домагання до кримінального права чи застосовуватимуть адміністративні або інші правові санкції, але при цьому вони мають забезпечити наявність у законодавстві положень щодо сексуальних домагань.

208. Вид поведінки, передбачений у цьому пункті, має різнобічний характер. Він містить три основні форми поведінки: вербальну, невербальну або фізичну поведінку сексуального характеру, не бажану для жертви. Вербальна форма – це слова або звуки, які висловлює або промовляє правопорушник: наприклад, жарти, запитання, зауваження, які можуть висловлюватися в усній або письмовій формі. Невербальна форма – це будь-яка комунікація з боку правопорушника без застосування слів або звуків: наприклад, вираз обличчя, рухи руками або знаки. Фізична форма стосується будь-якої поведінки сексуального змісту, до неї також можуть належати ситуації контакту з тілом жертви. Подібно до передбаченого в статті 36, будь-які форми поведінки такого роду повинні мати сексуальний характер, для того щоб на них поширювалося це положення. Крім того, будь-яка зазначена поведінка повинна бути небажана для жертви, тобто її має нав'язувати правопорушник. А ще всі зазначені діяння повинні мати на меті або своїм наслідком приниження гідності жертви. Це відбувається у тих випадках, коли подібна поведінка створює середовище залякування, ворожості, принизливості, ганьблення, ображання. Це положення спрямоване на такі схеми поведінки, окремі ознаки якої самі по собі не обов'язково викликають застосування санкцій.

209. Зазвичай вищезазначені діяння чинять в контексті зловживання владою, обіцянкою винагороди або погрозою покарання. В більшості випадків жертва та кривдник знають один одного, і для їхніх стосунків нерідко характерна різниця в ієрархічному та владному становищі. Сфера дії цієї статті не обмежується трудовою сферою. Водночас слід зазначити, що вимоги щодо відповідальності можуть різнитися, виходячи з конкретної ситуації з поведінкою такого роду.

Стаття 41.

Пособництво або підбурювання та замах

210. Мета цієї статті полягає в охопленні додаткових злочинів за фактом пособництва або підбурювання до правопорушень, передбачених Конвенцією, та замаху на злочин.

211. Пункт 1 вимагає від Сторін Конвенції визнання злочином пособництва або підбурювання до таких правопорушень, визначених у Конвенції: психологічного насильства (стаття 33), переслідування (стаття 34), фізичного насильства (стаття 35), сексуального насильства, зокрема зґвалтування (стаття 36), примусового шлюбу (стаття 37), калічення жіночих статевих органів (стаття 38, пп. «а»), примусового аборту і примусової стерилізації (стаття 39).

212. Автори хотіли наголосити на тому, що терміни «пособництво та підбурювання» стосуються не лише злочинів, визнаних Стороною в кримінальному законодавстві, але й можуть також стосуватися правопорушень, передбачених в адміністративному або цивільному законодавстві. Це має особливе значення, бо, згідно з п. 3 статті 78, Сторонам дозволено передбачати некримінальні санкції щодо психологічного насильства (стаття 33) й переслідування (стаття 34).

213. Що стосується п. 2 стосовно замаху, автори відчували, що віднесення певних правопорушень до категорії замаху призвело до понятійних труднощів. Крім того, деякі правові системи країн обмежують коло правопорушень, щодо яких передбачається покарання за фактом замаху. Тому цим положенням від Сторін вимагається визнання злочином замаху лише на такі злочини: тяжкі випадки фізичного насильства (стаття 35), сексуальне насильство в тому числі зґвалтування (стаття 36), примусовий шлюб (стаття 37), калічення жіночих статевих органів (стаття 38, пп. «а»), примусовий аборт і примусова стерилізація (стаття 39).

214. Що ж до фізичного насильства (стаття 35), автори визнали, що цей злочин, як він передбачений у Конвенції, має широку сферу. До нього також належать випадки простого нападу, в яких важко встановити факт замаху. Отже, Сторони можуть на власний розсуд віднести до злочину замах на фізичне насильство лише в серйозних

випадках фізичного насильства. Конвенція також не перешкоджає Сторонам визнавати злочином замах у разі інших правопорушень.

215. Подібно до всіх інших злочинів, передбачених Конвенцією, пособництво, підбурювання та замах повинні бути умисні.

Стаття 42.

Неприйнятні виправдання злочинів, в тому числі злочинів в ім'я так званої «честі»

216. Автори заклали в цій Конвенції важливий загальний принцип: нікому в юрисдикції судів однієї із Сторін Конвенції не дозволяється вдаватися до аргументів про свою культуру, релігію або іншу форму особистої причини на виправдання вчинення того, що є просто ознакою кримінального злочину, тобто насильства стосовно жінок. У сфері злочинів в ім'я так званої «честі» автори мали намір забезпечити, щоб злочини, спрямовані на покарання жертви за її поведінку, не мали виправдань. Відповідно, п. 1 цієї статті на Сторони покладено обов'язок забезпечити, щоб аргументи щодо культури, звичаїв, релігії, традиції або так званої «честі» не вважалися виправданням будь-яких актів насильства, охоплених цією Конвенцією. Це означає, що до Сторін висувається вимога забезпечити недопущення кримінальним і кримінально-процесуальним законом можливості для обвинувачуваної особи виправдовувати свої діяння тим, що він (вона) намагалися запобігти або покарати жертву за те, що викликало підозру, відчувалося або дійсно було порушенням культурних, релігійних, соціальних або традиційних норм належної поведінки.

217. Крім того, це положення вимагає від Сторін забезпечити, щоб особисті переконання чи індивідуальні вірування представників суду не призводили до тлумачень закону, які можуть привести до виправдання на будь-яких вищезгаданих засадах. Отже, п. 1 посилює для окремої сфери кримінального права зобов'язання, яке міститься в п. 5 статті 12 Конвенції.

218. Щоб уникнути кримінальної відповідальності, повнолітні члени сім'ї або громадяни нерідко підбурюють неповнолітніх дітей до подібних діянь. Виходячи з цього, автори вважали за необхідне запровадити в п. 2 кримінальну відповідальність підбурювача (під-

бурювачів) на такі злочини, щоб уникнути прогалин у кримінальній відповідальності. Пункт 2 поширюється на діяння, передбачені в цій Конвенції, коли головним правопорушником виступає дитина, але не поширюється на правопорушення, передбачені у статтях 38 (b), 38 (c), 41.

Стаття 43.

Настання відповідальності за кримінальні правопорушення

219. Велику кількість злочинів, передбачених цією Конвенцією, становлять злочини, які зазвичай вчиняють члени сім'ї, інтимні партнери або інші особи в безпосередньому соціальному оточенні жертви. В минулій практиці держав – членів Ради Європи існує багато прикладів застосування винятків у кримінальному провадженні в таких справах (в законодавстві або на практиці) у тих випадках, коли жертва і кривдник були, наприклад, одружені або мали стосунки. Найвідоміший приклад цього – справа за фактом зґвалтування одним із подружжя, що протягом тривалого часу не визнавали зґвалтуванням через стосунки між жертвою та кривдником.

220. Виходячи з цього, автори вважали за необхідне запровадити принцип, за яким форма стосунків між жертвою та кривдником не повинна перешкоджати настанню відповідальності за вчинення будь-яких злочинів, передбачених цією Конвенцією.

Стаття 44.

Юрисдикція

221. У цій статті передбачено різні вимоги до Сторін щодо встановлення юрисдикції над порушеннями, яких стосується Конвенція.

222. Пункт 1 (a) ґрунтується на принципі територіальності. До Сторін висувається вимога щодо покарання за злочини, передбачені в Конвенції, які вчиняються на їхній території.

223. Підпункти (b) і (c) пункту 1 ґрунтуються на варіанті принципу територіальності. Цими підпунктами від Сторін вимагається встановлення юрисдикції над злочинами, вчиненими на борту корабельного судна під їхнім прапором або на борту повітряного

судна, зареєстрованого відповідно до їхнього законодавства. Це зобов'язання вже набрало чинності в законодавстві багатьох країн, коли кораблі та літаки вже перебувають під юрисдикцією країн, на території яких вони зареєстровані. Цей вид юрисдикції виявляється дуже корисним тоді, коли корабель або літак не перебувають на території країни на момент злочину, в результаті чого п. 1 (а) не ставав би підставою для проголошення юрисдикції. У разі злочину на борту корабля або літака за межами території прапора або реєстрації могла б виникати така ситуація, коли без цього правила не знайшлося би країни, яка могла б виконувати юрисдикцію. Крім того, у разі злочину на борту корабля або літака, який просто пропливає водами або перетинає повітряний простір іншої держави, на шляху виконання юрисдикції цією державою виникали б серйозні практичні перешкоди, а тому для держави реєстрації також важливо мати юрисдикцію.

224. Пункт 1 (d) ґрунтується на принципі громадянства. Теорію громадянства найчастіше застосовують країни, які мають традицію цивільного права. За цим принципом, громадяни цих країн зобов'язані виконувати вимоги законодавства навіть за межами території країни. За пп. (d), якщо один з громадян країни вчиняє правопорушення за кордоном, Сторона зобов'язана притягнути його до відповідальності. Автори вважали це найважливішим положенням у боротьбі з певними формами насильства стосовно жінок. Насправді деякі держави, на території яких жінки та дівчата стають об'єктами зґвалтування чи сексуального насильства, примусового шлюбу, калічення жіночих статевих органів, злочинів в ім'я так званої «честі», примусових абортів і примусової стерилізації, не мають ні волі, ані необхідних ресурсів для результативного розслідування, або їм бракує відповідної законодавчої бази. Пункт 2 дозволяє доводити ці справи до суду навіть тоді, коли вони не криміналізовані в державі, на території якої вчинений злочин.

225. Пункт 1 (е) поширюється на осіб, які постійно проживають на території Сторони. Він передбачає, що Сторони встановлюють юрисдикцію на розслідування діянь, вчинених за кордоном особами, які постійно проживають на їхній території, що допомагає карати за акти насильства, вчинені за кордоном. Пункт 2 статті 78 стосується застережень Сторін щодо непоширення на неї юрисдик-

ції або щодо виконання такої юрисдикції лише в окремих випадках або за окремих умов.

226. Пункт 2 прив'язаний до громадянства або статусу жертви щодо проживання. Він ґрунтується на тій передумові, що окремі інтереси жертв-громадян перетинаються з загальними інтересами держави у сфері притягнення до відповідальності за злочини проти її громадян або мешканців. Отже, якщо громадянин країни або особа, яка має право постійного проживання, стає жертвою злочину за кордоном, Сторона зобов'язана докладати зусиль щодо встановлення юрисдикції з метою відкриття провадження. Водночас на Сторону жодним чином не покладається зобов'язання, як ми це бачимо з використання терміна «докладати зусиль».

227. Пункт 3 становить важливий елемент доданої вартості в цій Конвенції та є великим кроком уперед у справі захисту жертв. В контексті найсерйозніших злочинів Конвенції, це положення виключає звичайне застосування правила подвійної криміналізації злочину, згідно якого дії мають бути криміналізовані в місці, де вони чиняться.

Його мета полягає в боротьбі з окремими формами насильства стосовно жінок, які можуть вчинятися і найчастіше вчиняються за межами території, на яку поширюється ця Конвенція: наприклад, примусовими шлюбами, каліченням жіночих статевих органів, примусовими абортами й примусовою стерилізацією. Отже, цей пункт поширюється тільки на злочини, визначені в статті 36 (сексуальне насильство, зокрема зґвалтування), статті 37 (примусовий шлюб), статті 38 (калічення жіночих статевих органів), статті 39 (примусовий аборт і примусова стерилізація) та вчинені громадянами відповідної Сторони. Пункт 2 статті 78 про застереження дозволяє Сторонам не виконувати цю юрисдикцію або робити це лише в окремих випадках або за окремих умов.

228. У п. 4 автори хотіли заборонити підпорядкування відкриття провадження в найтяжчих злочинах у країні громадянства або постійного місця проживання умовам, якими в звичайному порядку вимагається звернення жертви за заявою або надання інформації державою, на території якої було вчинене правопорушення. Мета цього положення полягає в сприянні притягненню до відповідаль-

ності за злочини, вчинені за кордоном. Позаяк деякі країни не мають необхідної волі або ресурсів для розслідування за фактом окремих форм насильства стосовно жінок і домашнього насильства, вимога щодо заяви жертви або висунення обвинувачень відповідними органами часто стає на заваді притягненню до відповідальності. Цей пункт поширюється тільки на правопорушення, передбачені в статті 36 (сексуальне насильство, зокрема зґвалтування), статті 37 (примусовий шлюб), статті 38 (калічення жіночих статевих органів), статті 39 (примусовий аборт і примусова стерилізація) та вчинені громадянами відповідної Сторони. П. 2 статті 78 про застереження дозволяє Сторонам не виконувати цю юрисдикцію або робити це лише в окремих випадках або за окремих умов.

229. Пункт 5 стосується принципу «*aut dedere aut judicare*» (екстрадиції або притягнення до відповідальності). Юрисдикція, встановлена за п. 5, необхідна для забезпечення того, що Сторони, які відмовляються від екстрадиції громадянина, матимуть власні правові можливості для розслідування і провадження у справі, якщо до них звернеться з таким проханням Сторона, яка просила про екстрадицію, на умовах відповідних міжнародних інструментів. Пункт 4 не перешкоджає Сторонам встановлювати юрисдикцію лише в тих випадках, коли злочин, вчинений на цій території, карається, або за умови вчинення злочину за межами територіальної юрисдикції будь-якої з таких держав.

230. У деяких випадках насильства, охоплених цією Конвенцією, не одна, а декілька Сторін можуть мати юрисдикцію над деякими або всіма учасниками правопорушення. Наприклад, жінку можуть виманити на територію іншої держави та примусити до шлюбу проти її волі. З метою уникнення дублювання провадження та непотрібних незручностей для жертв і свідків, або з метою сприяння ефективному й справедливому провадженню іншим чином до відповідних Сторін, згідно з п. 6, висувається вимога консультуватися з питання визначення місця, де буде розглядатися справа. Деколи найкращим для них буде обрання єдиного місця розгляду справи; деколи краще буде судити деяких правопорушників в одній країні, а інших – в іншій країні або країнах. Як одне, так і інше дозволяється за цим пунктом. І насамкінець, обов'язок консультуватися не абсолютний; до консультацій вдаються у «відповідних випадках». Так,

наприклад, якщо одна Сторона знає, що в консультації немає необхідності (наприклад, вона отримала інформацію про те, що інша Сторона не планує діяти), або Сторона вважає, що така консультація може перешкоджати розслідуванню або провадженню, вона може відстрочити або відмовитися від такої консультації.

231. Основи юрисдикції, викладені в п. 1 цієї статті, невиняткові. Пункт 7 дозволяє Сторонам встановлювати інші види юрисдикції в кримінальних справах згідно зі своїм внутрішнім законодавством.

Стаття 45.

Санкції та заходи

232. Ця стаття тісно пов'язана зі статтями 33–41, що визначають різноманітні правопорушення, які повинні каратися в рамках кримінального законодавства. Водночас вона поширюється на всі види санкцій кримінального чи некримінального характеру. Згідно з такими зобов'язаннями, які покладаються цими статтями, стаття 45 вимагає від Сторін урахування ступеня тяжкості правопорушень при визначенні відповідного заходу, а також запровадження «ефективних, пропорційних і переконливих» санкцій. Ці санкції охоплюють, де це доречно, вироки, що передбачають позбавлення волі, що може стати підставою для екстрадиції. Автори вирішили залишити на розсуд Сторін визначення виду правопорушень, передбачених Конвенцією, які вимагатимуть покарання у вигляді позбавлення волі. Слід зазначити, що, за статтею 2 Європейської конвенції про екстрадицію (ETS № 24), екстрадиція передбачається у разі злочинів, вчинення яких передбачає покарання у вигляді позбавлення волі або тримання під вартою до одного року або суворішої санкції згідно з законодавством Сторони, яка звертається, або Сторони, до якої звертаються з клопотанням.

233. Крім того, п. 2 передбачає інші заходи стосовно правопорушників. У положенні надаються два приклади: моніторинг або нагляд стосовно засуджених осіб і позбавлення батьківських прав, якщо найкращі інтереси дитини, які можуть охоплювати безпеку жертви, не можуть бути гарантовані в будь-який інший спосіб. Посилання на «найкращі інтереси дитини» в останньому прикладі відповідає постанові Європейського суду з прав людини у справі

«Заунеггер проти Німеччини» (Zaunegger v. Germany) від 3 грудня 2009 року, в якій проголошується, що на території більшості держав-членів «рішення щодо опіки повинні ґрунтуватися на найкращих інтересах дитини» (§ 60). Зокрема, заходи стосовно батьківських прав ніколи не повинні наражати дитину на небезпеку або шкодити їй. Хоча надання батьківських прав і призначення спілкування з дитиною – це часто пов’язані між собою питання, автори пам’ятали про те, що деякі Сторони можуть розрізняти ці питання у своєму внутрішньому законодавстві й дозволяти батькові чи матері спілкуватися з дитиною без надання йому чи їй батьківських прав. Зокрема, у разі домашнього насильства над одним із батьків, свідком якого стає дитина, спілкування з тим, хто застосовує насильство, може бути не в найкращих інтересах дитини. Призначення спілкування тим із батьків, хто застосовує насильство, може не лише мати негативний вплив на дитину, але й становити серйозну загрозу для безпеки жертви кривдника, бо це часто дає правопорушникові підставу для спілкування або побачення з жертвою та може не відповідати вимогам чинного заборонного або обмежувального припису. Важливо забезпечити послідовність усіх правових заходів на захист жертв, які не будуть перешкоджати правовим заходам, що вживаються в інших контекстах.

Стаття 46.

Обтяжливі обставини

234. Стаття 46 вимагає від Сторін гарантувати те, що обставини, зазначені в пп. «а–і», можуть вважатись обтяжливими обставинами при обранні міри покарання за правопорушення, передбачені цією Конвенцією. Такі обставини не повинні становити частину ознак правопорушення. Цей принцип поширюється на ті випадки, де обтяжливі обставини вже становлять ознаки правопорушення за національним законодавством Сторони.

235. Висловом «можуть вважатись» автори хотіли підкреслити, що ця Конвенція зобов’язує Сторони забезпечувати надання інформації про такі обтяжливі обставини суддям на момент обрання міри покарання для правопорушників, хоча судді не зобов’язані її застосовувати. Крім того, посилання на «згідно з відповідними по-

ложеннями національного законодавства» мало намір відбити той факт, що різні правові системи в Європі мають різні підходи до обтяжливих обставин, а тому Сторонам дозволяється зберігати свої деякі юридичні концепції. Це забезпечує Сторонам гнучкість при реалізації цього положення, бо не існує однозначного обов'язку щодо внесення змін до своїх принципів застосування санкцій в системах кримінального права.

236. Перша обтяжлива обставина передбачена в п. «а»: правопорушення було вчинене проти колишнього чи теперішнього подружжя або партнера, як це визнається національним законодавством, членом сім'ї, особою, яка проживає разом з жертвою, або особою, яка зловжила своїм авторитетом. Це охоплює різноманітні ситуації, коли правопорушення було вчинене проти колишнього чи теперішнього подружжя або партнера, як це визнається національним законодавством. Сюди також віднесені члени сім'ї жертви – наприклад, батьки, бабусі й дідусі, діти та особи, які перебувають з жертвою у сімейних і матеріально залежних стосунках. Будь-яка особа, яка проживає разом із жертвою, належить до осіб, які ведуть спільне господарство, але не є членами сім'ї. Авторитет – це будь-яка особа у вищому становищі, ніж жертва, наприклад педагог або керівник підприємства. Спільний складник у таких випадках – це позиція довіри, яка зазвичай характерна для таких стосунків, та конкретна емоційна шкода, яка може завдаватися у разі зловживання цією довірою, коли злочин вчиняється в таких стосунках. У цьому пункті посилання на «партнера, як це визнається національним законодавством» означає щонайменше колишнього чи теперішнього партнера, згідно з умовами, передбаченими міжнародним правом, пам'ятаючи про те, що саме інтимність і довіра, пов'язані з такими стосунками, стають обтяжливими обставинами.

237. Друга обтяжлива обставина (пп. «b») – правопорушення, які вчиняються неодноразово. Вона стосується будь-яких правопорушень, передбачених цією Конвенцією, а також будь-якого пов'язаного правопорушення, вчиненого одним і тим же правопорушником більше ніж один раз протягом певного періоду. Автори вирішили наголосити на особливо нищівних наслідках для жертви, яка неодноразово стає об'єктом одного й того ж виду кримінального діяння. Так нерідко трапляється в ситуаціях домашнього насиль-

ства, і це спонукало авторів вимагати можливості обрання більшої міри покарання. Слід зазначити, що факти правопорушення аналогічного характеру, за які цей же правопорушник уже був засуджений, не дозволяється вважати повторним діянням, передбаченим у пп. «в», але самі по собі можуть становити обтяжливі обставини згідно з пп. «і».

238. Третя обтяжлива обставина (пп. «с») стосується правопорушень проти особи, вразливої через особливі обставини (див. п. 87 приблизного переліку можливих вразливих осіб).

239. Четверта обтяжлива обставина (пп. «d») – правопорушення було вчинене проти дитини або в присутності дитини, що становить форму віктимізації дитини саме по собі. Автори хотіли підкреслити поведінку, яка особливо заслуговує на покарання тоді, коли будь-які злочини, передбачені цією Конвенцією, вчиняються проти дитини.

240. П'ята обтяжлива обставина (пп. «e») – правопорушення вчинили дві або більше осіб, які діяли разом. Це вказує на групове діяння, вчинене групою у складі від двох осіб.

241. Шоста обтяжлива обставина (пп. «f») – правопорушенню передувало або його супроводжувало тяжке насильство. Це стосується актів фізичного насильства, які мають особливо високу інтенсивність і становлять серйозну загрозу життю жертви.

242. Сьома обтяжлива обставина (пп. «g») – правопорушення було вчинене із застосуванням зброї або з погрозою застосування зброї. Внесенням цього підпункту автори наголошують на поведінці, яка особливо вимагає покарання – застосування зброї, оскільки це може призвести до тяжкої форми насильства включно з загибеллю жертви.

243. Восьма обтяжлива обставина (пп. «h») – правопорушення завдало жертві тяжкої фізичної або психологічної шкоди. До неї належать такі правопорушення, які призводять до особливо тяжких фізичних чи психологічних страждань і тривалих наслідків для здоров'я жертви.

244. Остання обтяжлива обставина (пп. «i») – правопорушник уже був засуджений за правопорушення подібного характеру. Внесенням цього пункту автори привертають увагу до конкретної

загрози рецидивів багатьох правопорушень, охоплених Конвенцією, зокрема домашнього насильства.

Стаття 47.

Вироки, винесені іншою Стороною

245. Деякі правопорушення, передбачені Конвенцією, мають транснаціональний вимір або можуть вчинятися правопорушником, який поставав перед судом і був засуджений в іншій країні або в декількох інших країнах. На внутрішньому рівні в багатьох правових системах передбачено своє й нерідко суворіше покарання особи, яка вже мала судимості. Загалом, лише вироки національного суду зараховуються в колишні судимості. Традиційно вироки іноземних судів не зараховуються на тій підставі, що кримінальне законодавство – це національне питання: національне законодавство може мати свої особливості, і до рішень закордонних судів ставляться з певною підозрою.

246. Такі аргументи мають меншу силу сьогодні, бо увідповіднення стандартів на міжнародному рівні в результаті інтернаціоналізації злочинності має тенденцію до гармонізації національних законодавств різних країн. Крім того, протягом кількох десятиліть країни приймали інструменти такі як ЄКПЛ чиє застосування допомогло створити міцний фундамент спільних гарантій, що вселяють більшу довіру до систем правосуддя на території всіх держав-учасниць.

247. Принцип міжнародного рецидивізму закладений в низці правових інструментів. Наприклад, за статтею 36(2)(iii) Нью-Йоркської конвенції про наркотичні препарати від 30 березня 1961 року, вироки закордонних судів повинні враховуватися з метою з'ясування фактів рецидивізму з урахуванням конституційних положень кожної Сторони, правової системи й національного законодавства. За статтею 1 Рамкового рішення Ради від 6 грудня 2001 року про внесення змін до Рамкового рішення 2000/383/JHA щодо посилення захисту шляхом кримінальних покарань та інших санкцій за підробку у зв'язку з запровадженням євро, держави в складі Європейського Союзу повинні визнавати остаточні рішення у справах про виготовлення фальшивої валюти, винесені на терито-

рії іншої держави-члена, такими, що встановлюють факт звичної злочинності.

248. Те, що нема стандартного поняття рецидивізму на міжнародному рівні, залишається фактом, як і те, що законодавство деяких країн взагалі не містить такого визначення. Той факт, що вирокі, винесені за кордоном, не завжди доводяться до відома суду при обранні міри покарання, стає додатковою практичною проблемою. Водночас у статті 3 Рамкового рішення Ради 2008/675/ІНА щодо врахування вироків, винесених на території держав у складі Європейського Союзу в ході нового кримінального провадження, покладає зобов'язання щодо врахування попередніх вироків, винесених на території іншої держави (члена), в загальному порядку і без обмеження окремими правопорушеннями.

249. Отже, стаття 47 передбачає можливість урахування остаточних вироків, винесених іншою Стороною за результатами роздумів щодо обрання міри покарання. Задля дотримання вимог цього положення Сторони можуть передбачити у своєму внутрішньому законодавстві вимогу про те, що в разі наявності в минулому вироків закордонних судів на час повідомлення про них компетентному органу призначається суворіше покарання. Вони можуть також передбачити, що за своїми загальними повноваженнями щодо оцінення обставин відповідної особи при обранні міри покарання суди мають брати до уваги такі судимості. Ця можливість повинна передбачати такий принцип, що до правопорушника будуть ставитися не менш сприятливо, ніж до нього ставилися б у разі винесення вироку національним судом.

250. Це положення не покладає жодного позитивного зобов'язання на суди або прокуратуру щодо шляхів з'ясування факту отримання підсудними остаточного вироку в судах інших держав-членів. Водночас слід зазначити, що, за статтею 13 Європейської конвенції про взаємодопомогу в кримінальних справах (ETS № 30), судові органи Сторони мають право звертатися з запитом до іншої Сторони стосовно надання витягу або відомостей про судимості в разі потреби при розгляді кримінальної справи.

Стаття 48.

Заборона обов'язкового застосування до процесів або винесення вироків альтернативного вирішення спорів

251. Внутрішнє законодавство багатьох держав – членів Ради Європи передбачає застосування системи альтернативного вирішення спорів до процесів та винесення вироків рамках кримінального й цивільного права. Зокрема, в сімейному праві методи альтернативного судовому вирішення спорів вважаються кращими для сімейних відносин ще і з огляду на триваліше врегулювання спору. В деяких правових системах процеси альтернативного вирішення спорів або винесення вироків (наприклад, медіація або примирення) також застосовуються в кримінальному праві.

252. Автори не ставлять під сумнів переваги таких альтернативних методів, наявних у багатьох кримінальних і цивільних справах, вони хочуть наголосити на негативних наслідках, які вони можуть мати у випадках насильства, охоплених цією Конвенцією, зокрема у разі обов'язкової вимоги щодо застосування таких альтернативних методів врегулювання спорів замість змагального провадження в суді. Жертви такого насильства ніколи не зможуть виступати в таких альтернативних процесах вирішення спорів нарівні з правопорушником. Характер цих злочинів полягає в тому, що жертви неодмінно залишаються з почуттям сорому, безпорадності та вразливості, тоді як кривдник випромінює силу та домінування. Для уникнення реприватизації домашнього насильства й насильства стосовно жінок і забезпечення можливості правосуддя для жертв на державу покладається обов'язок надавати доступ до змагального провадження в суді під головуванням нейтрального судді в порядку чинного національного законодавства. Відповідно, п. 1 вимагає від Сторін передбачити у внутрішньому кримінальному й цивільному праві заборону на обов'язкову участь в альтернативних процесах вирішення спорів.

253. Пункт 2 цієї статті має на меті недопущення іншого ненавмисного наслідку для жертви, який може бути спричинений правовими заходами. Багато правопорушників, винних у вчиненні

злочинів, передбачених Конвенцією, є членами сім'ї жертви. Крім того, вони нерідко єдині годувальники сім'ї, а отже, єдине джерело, можливо, обмеженого/невеликого сімейного доходу. Присудження штрафу, який має платити правопорушник, відіб'ється на сімейних доходах або його спроможності платити аліменти, а це може створювати фінансові проблеми для жертви. Тому цей захід може стати непрямим покаранням жертви. Отже, це положення вимагає від Сторін недопущення фінансових проблем для жертви у зв'язку з призначенням правопорушникові міри покарання у вигляді будь-якого штрафу. Слід зазначити, що це не перешкоджає незалежності суддів та індивідуальним підходам до санкцій.

ГЛАВА VI.

Розслідування, кримінальне переслідування, процесуальне право й захисні заходи

254. Ця глава містить низку положень, якими охоплюється широкий спектр питань, пов'язаних з розслідуванням, кримінальним переслідуванням, процесуальним законодавством і захистом від усіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією, з метою посилення прав і обов'язків, викладених у попередніх главах Конвенції.

Стаття 49.

Загальні зобов'язання

255. Автори хотіли не допустити низької пріоритетності випадків насильства стосовно жінок і домашнього насильства в розслідуванні та судочинстві, завдяки чому у правопорушників може виникнути відчуття безкарності і може сприяти увічненню високого рівня схвалення такого роду насильства. Для досягнення цієї мети п. 1 покладає зобов'язання щодо недопущення надмірних зволікань у розслідуванні та розгляді справ за фактом усіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією. Це допоможе зберегти істотно важливі докази, збільшити частку обвинувальних вироків і покласти край безкарності. Слід зазначити, що повага до прав жертв на цих етапах не менш важлива, ніж забезпечення оперативного розслідування й розгляду справ. Отже, п. 1 вимагає від Сторін уникати, по можли-

вості поглиблення завданої жертві шкоди на етапах розслідування й судових процесів та надавати їй допомогу на етапі кримінального провадження.

256. Пункт 2 доповнює це зобов'язання шляхом запровадження зобов'язання забезпечувати ефективне розслідування та притягати до відповідальності у справах за фактом усіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією. Це означає, наприклад, з'ясування відповідних фактів, допит усіх наявних свідків, проведення судово-медичної експертизи за міждисциплінарним підходом і з залученням найсучасніших криміналістичних методологій для комплексного аналізу справи. Автори вважали за потрібне висловити в частині цього зобов'язання необхідність забезпечити виконання всіх слідчих дій і процедур з дотриманням основоположних принципів прав людини та з урахуванням гендерного розуміння насильства. Це означає, зокрема, що будь-які заходи, спрямовані на реалізацію цього положення, не повинні перешкоджати правам на захист та вимогам щодо справедливого й безстороннього суду згідно зі статтею 6 ЄКПЛ.

Стаття 50.

Невідкладне реагування, запобігання та захист

257. Пункт 1 вимагає, щоб правоохоронні органи негайно та належним чином реагували на всі форми насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, шляхом надання належного та невідкладного захисту жертвам, а п. 2 закликає їх до невідкладного й належного запобігання та захисту від усіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією, і зокрема до застосування профілактичних оперативних заходів і збору доказів.

258. Дотримання цього зобов'язання передбачає, наприклад, таке:

- право відповідальних правоохоронних органів на вхід до приміщення, в якому перебуває особа під загрозою;
- належне з боку відповідальних правоохоронних органів поведження й поради жертвам;

- невідкладна зустріч жертви для розмови з кваліфікованим спеціалістом-жінкою в окремому приміщенні, в якому умови схиляють до довіри між жертвою та працівником правоохоронного органу; а також
- забезпечення необхідної кількості спеціалістів-жінок, зокрема на високих рівнях відповідальності.

259. Слід запроваджувати ефективні заходи для запобігання найкричущішим формам насильства – вбивству чи замаху на вбивство. Кожен випадок такого роду повинен піддаватися ретельному аналізу, щоб виявити будь-який можливий збій у захисті, щоб можна було покращувати та розробляти подальші запобіжні заходи.

Стаття 51.

Оцінка ризиків та керування ризиками

260. Турбота про безпеку жертви повинна бути в центрі уваги будь-якого втручання у разі всіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією. Отже, цією статтею на всі відповідні органи (поліцію також) покладається зобов'язання щодо ефективного оцінення й складення плану керування ризиками безпеки, які стоять перед кожною окремою жертвою в кожному окремому випадку, за стандартизованою процедурою, у співпраці та координації. Багато кривдників погрожували своїм жертвам серйозним насильством, зокрема смертю, та піддавали своїх жертв серйозному насильству в минулому, а тому будь-яка оцінка ризику та керування ризиком мають враховувати вірогідність повторного насильства, особливо смертоносного, і достатньою мірою оцінювати серйозність ситуації.

261. Мета цього положення полягає в забезпеченні створення ефективної міжвідомчої мережі фахівців для захисту жертв високого рівня ризику. У цьому зв'язку оцінювати ризик потрібно з огляду на керування визначеним ризиком через формування плану безпеки для відповідної жертви з метою організації узгоджених заходів безпеки та підтримки за необхідності.

262. Водночас будь-які заходи з оцінки ризику та недопущення загрози подальшого насильства повинні забезпечувати право обвинувачуваного на повагу на будь-яких етапах. При цьому найважли-

віше не поглибити такими заходами шкоду, завдану жертві, і не допустити повторної віктимізації, до якої можуть призводити слідчі дії та судове провадження.

263. Пункт 2 розширює це зобов'язання вимогою про те, що оцінка ризику, передбачена в п. 1, має належним чином враховувати вірогідні відомості про наявність вогнепальної зброї у правопорушника. Володіння правопорушниками вогнепальною зброєю не лише становить потужний засіб контролю над жертвами, але й збільшує ризик убивства. Це особливо стосується постконфліктних ситуацій або країн, де населення традиційно володіє вогнепальною зброєю, і де правопорушникам легше дістати доступ до зброї. Водночас дуже тяжкі злочини у сфері насильства стосовно жінок і домашнього насильства також вчиняються з застосуванням вогнепальної зброї в усіх інших країнах. Виходячи з цього, автори вважали за потрібне зобов'язати Сторони під час будь-якого оцінення ризику для жертви систематично і на всіх етапах розслідування й захисних заходів враховувати факт законного чи незаконного володіння або можливого доступу правопорушника до вогнепальної зброї, щоб гарантувати безпеку жертви. Наприклад, при видачі термінового заборонного, обмежувального або захисного припису, обранні міри покарання за вироком у кримінальній справі за фактом будь-якої форми насильства, передбаченої цією Конвенцією, Сторони можуть вживати в межах внутрішніх правових систем таких заходів, які можуть бути необхідні для невідкладної конфіскації вогнепальної зброї та боеприпасів. Крім того, Сторони заохочуються до врахування якомога більшою мірою факту володіння всіма видами зброї, що може застосовуватися в тяжких випадках насильства, особливо бойовими ножами.

Стаття 52.

Нагальні заборонювальні приписи

264. У ситуаціях безпосередньої загрози найефективніший спосіб гарантувати безпеку жертві домашнього насильства – забезпечення фізичної дистанції між жертвою та її кривдником. У багатьох випадках це вимагає виїзду одного з двох на певний час з місця спільного проживання або виїзду правопорушника з житла жерт-

ви. Замість того, щоб покладати тягар поспішного пошуку безпеки в притулку або деінде на жертву, яку часто супроводжують залежні від неї діти і яка має виїхати лише з деякими позитивними наслідками і на невідомий час, автори вважали за потрібне забезпечити виїзд кривдника, а жертву залишити вдома. Отже, це положення покладає зобов'язання наділити компетентні органи повноваженнями, які дозволять їм наказувати винному в домашньому насильстві залишити житло і забороняти йому чи їй повертатися або спілкуватися з жертвою. Відповідні органи повинні оцінити міру безпосередньої загрози. Автори вирішили залишити на розсуд Сторін термін дії такого наказу, але такий період повинен бути достатнім для забезпечення ефективного захисту жертви. На території держав – членів Ради Європи такі накази видаються на строк від 10 діб до чотирьох тижнів з можливістю подовження або без неї. Автори також вирішили залишити на розсуд Сторін питання призначення й наділення повноваженнями щодо таких наказів компетентних органів, а також запровадження відповідного порядку згідно з національними правовими й конституційними системами.

265. Термін «безпосередня загроза» стосується будь-яких ситуацій домашнього насильства, в яких шкода виявляється неминучою або вже матеріалізувалася і може трапитися знову.

266. І наостанок, це положення вимагає від Сторін належного врахування безпеки жертви або особи, над якою нависла небезпека, в будь-яких заходах, спрямованих на його реалізацію.

Стаття 53.

Обмежувальні або захисні приписи

267. Це положення покладає зобов'язання передбачати в національному законодавстві обмежувальні та (або) захисні приписи щодо жертв усіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією. Крім того, в ньому передбачена низка критеріїв, які забезпечуватимуть у таких приписах захист від подальших актів насильства.

268. Хоча це положення стосується обмежувальних «або» захисних приписів, автори пам'ятали про те, що національне законодавство окремих Сторін може передбачати одночасне застосування обмежувальних і захисних приписів. Обмежувальний або захисний

припис може вважатися доповненням до короткострокового термінового заборонного припису. Його мета – запропонувати механізм правового захисту осіб від будь-яких форм насильства, охоплених цією Конвенцією, шляхом заборони, обмеження або вимог щодо певної поведінки правопорушника. Такий широкий спектр заходів, які охоплюються подібними приписами, означає, що вони існують під різними назвами: обмежувальний припис, заборонний припис, постанова про виселення, захисний припис або судовий наказ. Попри такі відмінності, вони мають одне призначення – недопущення насильства та захист жертви. Для цілей цієї Конвенції автори вирішили звернутися до узагальненої категорії обмежувального й захисного припису.

269. Автори вирішили залишити на розсуд Сторін вибір належного правового режиму, в якому можуть видаватися подібні приписи. Будуть обмежувальні або захисні приписи передбачені в цивільному праві, кримінально-процесуальному або адміністративному законодавстві, чи в усіх названих, залежатиме від національної правової системи, але понад усе – від необхідності ефективного захисту жертв.

270. Пункт 2 містить низку характеристик обмежувальних і захисних приписів. Перший підпункт вимагає зробити приписи доступними для невідкладного захисту та без покладення неналежного фінансового або адміністративного тягаря на жертву. Це означає, що кожен припис повинен набувати чинності одразу після його видачі та оформлятися без тривалих судових процедур. Будь-які судові збори за таким клопотанням (скоріше за все, клопотанням жертви) не повинні створювати надмірного фінансового або адміністративного тягаря, який утримає жертву від клопотання. Водночас будь-які процедури звернення з клопотанням про обмежувальний або захисний припис не повинні бути непереборно складні для жертви.

271. Другий підпункт закликає видавати приписи на певний період або до їхньої зміни чи зняття. Це впливає з принципу юридичної однозначності, яким вимагається чітко встановлений строк правового заходу. Крім того, він повинен втрачати силу в разі внесення змін, скасування суддею або іншим посадовцем.

272. Третій підпункт вимагає від Сторін можливості видавати приписи такого роду в окремих випадках і в разі необхідності – в порядку *ex parte*, що має негайну дію. Це означає, що суддя або інший компетентний посадовець матиме повноваження на видачу тимчасового обмежувального або захисного припису за клопотанням лише однієї сторони. Слід зазначити, що згідно з загальними зобов'язаннями, передбаченими в статті 49 (2) цієї Конвенції, видача таких приписів не повинна перешкоджати правам на захист і вимогам щодо справедливого та безстороннього суду відповідно до статті 6 ЄКПЛ. Це означає, зокрема, що особа, щодо якої виданий подібний припис, повинна мати право оскаржити його в компетентних органах у встановленому внутрішньому порядку.

273. Четвертий підпункт повинен забезпечувати жертвам можливість отримати обмежувальний або захисний припис незалежно від іншого правового провадження. Наприклад, результати дослідження в тих країнах, де існує порядок подібних приписів, показали, що багато жертв, які хочуть звернутися з клопотанням щодо обмежувального або захисного припису, можуть бути не готові висувати кримінальні обвинувачення (це може призводити до кримінального розслідування і, можливо, кримінального провадження) щодо правопорушника. Отже, порядок клопотання щодо обмежувального або захисного припису не залежатиме від відкриття кримінального провадження щодо того ж правопорушника. Аналогічно, цей порядок не повинен ставитися в залежність від відкриття провадження у справі про розлучення тощо. Водночас факт кримінального чи цивільного провадження за одними фактами з одним правопорушником не повинен перешкоджати видачі обмежувального або захисного припису. Водночас це допускає право Сторін передбачити в національному законодавстві, що кримінальне провадження дозволяється відкривати після отримання клопотання щодо обмежувального або захисного припису.

274. П'ятий пункт вимагає від Сторін забезпечувати заходи, якими обмежувальний або захисний припис дозволяється запроваджувати в будь-якому іншому правовому провадженні у справі на того ж правопорушника. Мета цього положення – дозволити доводити факт видачі подібного припису щодо правопорушника до

відома будь-якого іншого судді, який головує в провадженні у справі щодо цієї особи.

275. Пункт 3 має на меті забезпечення поваги до обмежувальних і захисних приписів вимогою про «ефективні, пропорційні та переконливі санкції» у разі порушення такого припису. Такі санкції можуть бути кримінальні або мати будь-який інший правовий характер й передбачати позбавлення волі, штрафи або будь-які інші ефективні, пропорційні та переконливі правові санкції.

276. І насамкінець, встановлення істини у справах за фактом домашнього насильства може бути непростим завданням, і Сторони можуть вважати за потрібне обмежити можливості кривдників завдати жертвам в їхніх намаганнях дістати захист через запровадження необхідних заходів, які забезпечать те, що у випадках домашнього насильства обмежувальні й захисні приписи, передбачені в п. 1, не будуть видаватись спільно жертві і кривднику. Також Сторонам слід подумати над тим, щоб заборонити в національному законодавстві будь-які поняття щодо провокаційної поведінки стосовно права на клопотання про обмежувальні й захисні приписи. Такі поняття дозволяють зловживання тлумаченням, спрямовані на дискредитацію жертви і повинні вилучатися з законодавства у сфері домашнього насильства. Насамкінець, Сторони можуть також поміркувати над заходами, які не допустять обмеження права на обмежувальні або захисні приписи, передбачені в п. 1, лише жертвами. Ці заходи особливо актуальні для недієздатних, а також уразливих жертв, які можуть не виявляти бажання звертатися з заявою про обмежувальний або захисний припис через страх або емоційне сум'яття та прив'язаність.

Стаття 54.

Розслідування та докази

277. В суді докази, пов'язані з сексуальною історією та сексуальною поведінкою жертви, можуть інколи експлуатувати з метою дискредитації доказів, наданих жертвою. Захист іноді використовує свідчення попередньої історії сексуальної поведінки, щоб поставити під сумнів респектабельність жертви, довіру до її слів та факт браку її згоди. Це, зокрема, стосується випадків сексуально-

го насильства, зокрема зґвалтування. Надання доказів такого роду може закріплювати руйнівні для репутацій жертв стереотипи щодо їхньої нерозбірливості, аморальності, як на те пішлося, складати враження, що вони не варті захисту, передбаченого в цивільному й кримінальному законодавстві. Це може призводити до нерівності де-факто, бо жертви (а це переважно жінки) з репутацією респектабельної особи з більшою ймовірністю дістають такий захист.

278. Автори вважали за потрібне наголосити на тому, що сексуальну поведінку жертви в минулому не слід вважати аргументацією щодо актів насильства стосовно жінок і домашнього насильства, яка дозволяє виправдовувати правопорушника або пом'якшувати міру його відповідальності. Водночас вони усвідомлювали той факт, що на територіях деяких Сторін Конвенції прийнятність і врахування доказів покладається на розсуд судді, а на територіях інших Сторін це жорстко визначається правилами кримінально-процесуального законодавства. Стаття 54 передбачає зобов'язання Сторін щодо необхідних законодавчих та інших заходів, за якими докази, пов'язані з сексуальною історією та сексуальною поведінкою жертви, будуть дозволятися або розглядатися лише в разі їх відповідності та потреби. Це означає, що таке положення обмежує прийнятність подібних доказів як у цивільному провадженні, так і в кримінальному до тих випадків, коли вони стосуються конкретного питання справи, яка розглядається в суді, і коли мають достатню доказову силу. Отже, це положення допускає прийнятність доказів такого роду. Якщо судді приймають докази стосовно попередньої сексуальної історії, вони мають надаватися таким чином, щоб це не стало додатковою віктимізацією. Жертви повинні мати змогу звернутися до суду і не переживати додаткову травму через свою сексуальну історію та поведінку.

Стаття 55.

Провадження *ex parte* та *ex officio*

279. Усвідомлюючи особливо травматичний характер злочинів, охоплених цією статтею, автори хотіли полегшити тягар, пов'язаний з тривалим кримінальним розслідуванням і провадженням, який часто лягає на плечі жертв, і водночас забезпечити притягнення

до відповідальності правопорушника. Отже, мета цього положення полягає в тому, щоб уможливити кримінальне розслідування та провадження без покладення тягара стосовно відкриття такого провадження й забезпечення обвинувального вироку на жертву.

280. Пункт 1 покладає на Сторони зобов'язання, за яким розслідування за фактом злочинів різних категорій не буде «цілковито залежати» від подання жертвою заяви або скарги, і за яким провадження могло продовжуватися, навіть коли жертва відкликає свою заяву або скаргу. Автори вирішили застосувати термін «цілком залежний» для подолання процесуальних відмінностей кожної правової системи, пам'ятаючи про те, що за розслідування й кримінальне переслідування за передбачені у цій статті правопорушення відповідає держава й органи на її території. Зокрема, на думку авторів, компетентні органи повинні оперативно й безпосередньо реагувати на акти, внаслідок яких завдаються тяжкі тілесні ушкодження, або які призводять до позбавлення життя. Той факт, що чимало правопорушень, охоплених цією Конвенцією, вчиняють члени родини, інтимні партнери або особи з близького оточення жертви, у якій залишається почуття сорому, страху й безпорадності, призводить до низьких показників подання заяв і, відповідно, обвинувальних вироків. Отже, правоохоронні органи повинні розслідувати на перспективу, збирати докази: матеріальні докази, свідчення, результати медичної експертизи тощо, які забезпечать провадження навіть у разі відкликання жертвою своєї заяви чи скарги хоча б у випадку тяжкого насильства, наприклад фізичного, яке призвело до загибелі або тілесних ушкоджень.

281. Пункт 1 цієї статті відкритий для застережень відповідно до статті 35 стосовно дрібних правопорушень, передбачених у п. 2 статті 78 цієї Конвенції. Автори хотіли провести чітку межу між тяжкими злочинами з застосуванням фізичного насильства, яке призводить до тяжких тілесних ушкоджень або позбавляє життя, які будуть далі вилучені завдяки цій можливості для застережень, та іншими дрібними правопорушеннями з застосуванням фізичного насильства, але без подібних наслідків. Водночас Сторони самостійно визначатимуть, що належить до «дрібних правопорушень» з застосуванням фізичного насильства.

282. З огляду на надання підтримки жертвам та їх заохочення розпочати кримінальне провадження, пункт 2 вимагає від Сторін забезпечення можливості для урядових і неурядових організацій та радників з питань домашнього насильства надавати допомогу та (або) підтримку жертвам на їхнє прохання під час розслідування та судового провадження. Приклади належної практики показують, що жертви, яким надається підтримка й допомога з боку спеціальних служб під час розслідування та судового провадження, з більшою ймовірністю подадуть скаргу, свідчитимуть та будуть краще підготовлені до емоційно непростого завдання активної участі з метою забезпечення відповідного результату у провадженні. Цей пункт стосується служби не правової, а практично-психологічної природи. Він передбачає психологічне й емоційне підготування жертви, яка має витримати свідчення, стоячи перед обвинуваченим, супроводження жертв до суду та (або) надання їм допомоги в будь-який інший практичний та емоційний спосіб.

Стаття 56.

Заходи захисту

283. Це положення навіяне пунктом 1 статті 31 Конвенції про захист дітей від сексуальної експлуатації і сексуального насильства (CETS № 201). Пункт 1 містить невичерпний перелік процедур, спрямованих на захист жертв усіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією, у ході провадження. Такі заходи захисту застосовуються на всіх етапах провадження – як під час розслідування, де їх вживають правоохоронні або судові органи, так і під час суду. Автори хотіли чітко пояснити (хоча в цьому немає правової необхідності), що раз Сторони завжди можуть запроваджувати сприятливіші заходи, ніж передбачені в будь-якій частині Конвенції, то такі заходи захисту орієнтовні. Отже, Сторони можуть вільно запроваджувати додаткові заходи захисту. Важливо підкреслити, що скрізь, де в п. 1 статті 56 згадується про те, що заходи повинні відповідати внутрішньому законодавству, або термін «де можливо», цим підкреслюється, що Сторони можуть вільно застосовувати будь-які засоби, які вони вважають найкращими для виконання завдань цього положення. Це стосується пп. «с», «d», «g», «i».

284. Передусім пп. «а» містить зобов'язання Сторін щодо необхідних законодавчих або інших заходів для убезпечення жертв, а також їхніх сімей та свідків. Сторони повинні убезпечити жертв від погроз, помсти та повторної віктимізації.

285. Підпунктом «b» автори підкреслили велике значення зобов'язання щодо забезпечення інформування жертв, принаймні коли жертви та сім'ї можуть бути в небезпеці, коли правопорушник утік або його звільнили тимчасово чи остаточно. Це не заважає Сторонам інформувати жертв за інших обставин, коли необхідно (наприклад, коли існує загроза помсти або залякування, або коли жертва й правопорушник живуть неподалік і можуть випадково здибатися). В деяких правових системах вимагається попередня заява від жертви для отримання цієї інформації. Тоді Сторони повинні повідомляти жертву про таку можливість.

286. Крім того, в пп. «с» передбачено право жертв (їхніх сімей або законних представників у тому разі, коли жертвою є дитина) на повідомлення про загальний розвиток розслідування або провадження, в якому вони виступають у ролі свідків. Це положення передбачає інформування жертв про їхні права та про послуги в їхньому розпорядженні, про результати розгляду скарги, обвинувачень, загальний розвиток розслідування та провадження, їхню роль у цьому, а також результат розгляду їхньої справи. Хоча це не входить до положення, Сторони повинні забезпечити надання цієї інформації зрозумілою мовою (див. коментарі до статті 19).

287. Що стосується пп. «d», це положення передбачає надання жертвам можливості в спосіб, що відповідає процесуальним нормам національного законодавства, бути вислуханими, подавати докази та викладати безпосередньо або через посередника свої думки, потреби й стурбованості, а також, щоб такі думки, потреби й стурбованості були розглянуті. Сторони повинні вжити необхідних заходів і забезпечити повідомлення та врахування думки, потреб і тривоги жертв безпосередньо або через посередника.

288. У пп. «e» конкретніше розглянуто питання загальної допомоги жертвам з метою забезпечення представлення та врахування належним чином їхніх прав та інтересів на всіх етапах розслідування й судового процесу.

289. Зобов'язання у пп. «f» передбачає необхідні заходи забезпечення недоторканності приватного життя жертви. Це вимагає у відповідних випадках згідно з вимогами внутрішнього законодавства, заходів, спрямованих на недопущення розповсюдження будь-яких відомостей, які можуть призвести до ідентифікації жертв. Водночас автори хотіли підкреслити, що захист репутації й приватного життя жертви поширюється на загрозу публічного розголосу інформації, і що подібні вимоги не повинні перешкоджати повідомленню цієї інформації в контексті фактичного провадження з метою дотримання принципів вислуховування обох сторін і невіднятних прав на захист у ході кримінального провадження.

290. Пп. «g» передбачає захист свідків, зокрема недопущення їхнього подальшого травмування при контакті з особою, яка вчинила правопорушення, в приміщеннях слідчих органів і суду. Це положення поширюється на всі етапи кримінального провадження (зокрема слідство), але існують певні винятки: слідчі органи та суд повинні мати змогу усунути цю вимогу, наприклад, коли жертва виявляє бажання бути присутньою на слуханні, або коли контакт між жертвою та правопорушником необхідні або корисні для забезпечення задовільного ходу провадження (наприклад, коли необхідно провести очну ставку).

291. Пп. «h» передбачає зобов'язання щодо надання жертвам незалежних і компетентних перекладачів, коли жертви – учасники провадження або коли вони подають докази. В деяких правових системах такі перекладачі для встановлення незалежності складають присягу. Через різний статус жертв у різних судових системах автори вважали за потрібне однозначно пояснити в тексті Конвенції, що цей порядок застосовується тоді, коли жертви є учасниками провадження або коли вони подають докази. Багато жертв не володіють взагалі або погано володіють мовою держави, на території якої вони стають об'єктом насильства стосовно жінок і домашнього насильства. Незнання мови робить свій внесок в їхню ізоляцію та стає одним із чинників, які заважають їм боротися за свої права. В таких випадках потрібен доступ до перекладачів, які допомагають жертвам у ході розслідування й судового процесу. Це важливий захід для гарантії доступу до прав, який виступає передумовою доступу до

правосуддя, і Сторони повинні передбачати надання жертвам перекладачів на безплатній основі.

292. Насамкінець, пп. «і» покладає на Сторони зобов'язання щодо забезпечення можливості жертвам свідчити відповідно до норм, передбачених національним законодавством, у залі суду без особистої присутності або принаймні без присутності ймовірного правопорушника. Законодавство в деяких країнах передбачає аудіовізуальний запис свідчення під час слухання у справі з забезпеченням таких запобіжних заходів: обмеженого числа присутніх на слуханні та під час перегляду відеозапису; жертві дозволяється взяти перерву під час запису в будь-який момент та отримати на прохання повну дослівну стенограму слухання. Такі записи та стенограми дозволяється згодом використовувати в суді без присутності жертви. В деяких правових системах жертвам дозволяється з'являтися в суді через відеоконференцію. Жертва перебуває в окремій кімнаті, там же можуть бути експерт і техніки. З метою максимального обмеження психологічного впливу на жертву через перебування з правопорушником в одній залі або в режимі відеоконференції, поле зору обох можна звузити таким чином, щоб жертва й правопорушник не бачили один одного. Якщо жертва з'являється на слуханні, вона може свідчити з-за ширми або з того місця в залі засідань, де правопорушник не з'являється. Отже, Сторони повинні виконувати зобов'язання, передбачене в цьому положенні, шляхом застосування, по змозі, відповідних комунікаційних технологій.

293. У разі дитини-жертви й дитини-свідка пункт 2 зазначає, що Сторони повинні особливо уважно ставитися до їхніх потреб і забезпечувати їхнє право на спеціальні заходи щодо їхнього захисту, бо дитина зазвичай буде вразливіша, ніж повнолітня особа, а ймовірність її налякати буде вища. Відповідно, в спеціальних захисних заходах потрібно належним чином враховувати найкращі інтереси дитини, і це, наприклад, може передбачати не змушувати дитину свідчити в присутності кривдника. Що стосується терміна «дитина-свідок», див. також коментарі до статті 26.

Стаття 57.

Правова допомога

294. Одразу після акту насильства багато жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства можуть бути змушені терміново залишити своє майно або роботу. Судові й адміністративні процедури нерідко дуже складні, і жертвам потрібна допомога адвоката для задовільного відстоювання своїх прав. У таких випадках жертвам може бути важко дістати ефективний доступ до механізмів правового захисту через чималі витрати, які можуть виникати в пошуку правосуддя. Виходячи з цього, автори вважали за потрібне покласти на Сторони зобов'язання щодо забезпечення права жертв на правову допомогу та безплатну правову допомогу на умовах, передбачених у внутрішньому законодавстві. Це положення навіяне п. 2 статті 15 Конвенції Ради Європи про заходи протидії торгівлі людьми (CETS № 197).

295. Стаття 57 не надає жертві автоматичного права на безплатну правову допомогу. Кожна Сторона самостійно вирішує, які вимоги зумовлюють отримання допомоги такого роду. Крім цього положення, Сторони повинні брати до уваги статтю 6 ЄКПЛ. Крім п. 3 (с) статті 6 ЄКПЛ, в якому безплатна допомога офіційно призначеного адвоката передбачається лише в кримінальному провадженні, у практиці Європейського суду з прав людини за рішенням у справі «Ейрі проти Ірландії» (*Airey v. Ireland*) від 9 жовтня 1979 року у деяких випадках також визнається право на безплатну правову допомогу в цивільних справах за п. 1 статті 6 ЄКПЛ, тлумаченням якої встановлюється право суду на визначення цивільних прав і обов'язків (див. рішення у справі «Голдер проти Сполученого Королівства» (*Golder v. the United Kingdom*) від 21 лютого 1975 року. На думку Суду, питання ефективного доступу до суду може неминуче спричинити необхідність надання безоплатної правової допомоги. Його позиція полягає в тому, що потрібно переконатися в тому, чи зможе відповідна особа викласти доводи у справі належним і задовільним чином в суді без допомоги адвоката. Тут Суд при розв'язанні питання щодо спроможності особи ефективно викласти свої доводи у праві враховував складність процедури та емоційне забарвлення ситуації, що навряд чи може бути сумісним з мірою

об'єктивності, яка вимагається від захисту в суді. Якщо особа не може це зробити самостійно, їй повинна надаватися безплатна правова допомога. Отже, навіть коли нема законодавства про безплатну правову допомогу в цивільних справах, необхідно оцінювати, чи потрібно надавати матеріально незабезпеченому позивачеві, який не може собі дозволити адвоката, правову допомогу в інтересах справедливості.

Стаття 58.

Строки давності

296. Цим положенням передбачається продовження строків давності на час, достатній для ефективного порушення провадження після досягнення жертвою повноліття. Отже, це зобов'язання поширюється лише на неповнолітніх жертв, які часто та з різних причин не можуть заявити про злочини проти них до досягнення ними повноліття. Формулювання «на строк, достатній для ефективного порушення провадження» означає насамперед, що на момент досягнення повноліття цією дитиною, вона мала достатньо часу, щоб пережити свою травму, і тепер може подати скаргу, а по-друге, це дає змогу прокуратурі висувати обвинувачення за фактом відповідних правопорушень.

297. З метою виконання вимог щодо пропорційності в кримінальному провадженні автори обмежили застосування цього принципу до правопорушень, передбачених у статтях 36, 37, 38, 39, щодо яких продовження строків давності виправдане. Водночас п. 2 статті 78 щодо застережень дозволяє майбутнім Сторонам оголошувати, що вони залишають за собою право не застосовувати цей принцип щодо статей 37, 38, 39 або застосовувати його лише в окремих випадках чи за окремих умов.

ГЛАВА VII.

Міграція та притулок

298. Жінки-мігранти, зокрема жінки-мігранти без документів, і жінки-шукачі притулку належать до двох підкатегорій жінок, особливо вразливих до насильства за гендерною ознакою. Попри різ-

ницю в юридичному статусі, причинах, з яких вони залишили свою батьківщину, умовах життя, перед обома групами постає, з одного боку, більша загроза насильства, а з іншого – вони переживають подібні проблеми й структурні бар'єри в подоланні насильства.

299. Ця глава містить низку зобов'язань, спрямованих забезпечення гендерно чутливого розуміння насильства стосовно жінок-мігрантів і жінок-шукачів притулку. Наприклад, у ній передбачається можливість надання незалежного статусу перебування жінкам-мігрантам, які стають жертвами насильства за гендерною ознакою. Крім того, нею покладається зобов'язання визнавати насильство за гендерною ознакою стосовно жінок формою переслідування та зобов'язання щодо забезпечення гендерно чутливого тлумачення при наданні статусу біженця. Крім цього, в цій главі передбачено зобов'язання щодо запровадження гендерно чутливих процедур, інструкцій і служб підтримки в процесі пошуку притулку. Насамкінець, він містить положення, які стосуються поваги до принципу недопущення *примусового повернення* жертв насильства стосовно жінок.

300. Положення, викладені у статтях 60, 61 цієї Конвенції, слід читати сумісно з Конвенцією про статус біженця від 1951 року та статтею 3 Європейської конвенції про права людини в інтерпретації Європейського суду з прав людини. Крім того, ці положення не виходять за межі сфери застосування названих інструментів, але надають їм практичний вимір.

Стаття 59. Статус перебування

301. Результати дослідження свідчать про те, що страх депортації або втрати статусу перебування стають у руках кривдника дуже потужним інструментом, з допомогою якого жертви насильства стосовно жінок і домашнього насильства утримуються від звернення до державних органів або окремого від правопорушника проживання. Більшість держав – членів Ради Європи вимагають від подружжя або партнерів перебування в шлюбі або стосунках протягом одного – трьох років для надання статусу автономного перебування. В результаті, багато жертв, чий статус перебування

залежить від правопорушника, залишаються в стосунках, де вони змушені терпіти жорстокість і насильство протягом тривалого часу.

302. Автори вважали за потрібне забезпечити такий порядок, при якому загроза втрати статусу перебування не стане жертвам на перешкоді в рішенні про те, щоб вийти зі шлюбу або стосунків, де панує жорстокість і насильство. Пункт 1 вимагає від Сторін Конвенції необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб жертвам, статус перебування яких залежить від статусу перебування подружжя або партнера, як це визначено національним законодавством, при розірванні шлюбу або стосунків надавався в разі особливо складних обставин, за заявою, дозвіл на автономне перебування, незалежно від тривалості шлюбу або стосунків.

303. В пункті 1 уточнюється, що статус самостійного перебування повинен надаватися у разі особливо складних обставин. Сторони повинні вважати форми насильства, охоплених цією Конвенцією, вчинені одним з подружжя чи партнером або при потуранні з боку одного з подружжя чи партнера, особливо складною обставиною. На думку авторів, Сторони самостійно визначатимуть умови надання та терміну дозволу на самостійне проживання за заявою жертви згідно з вимогами внутрішнього законодавства. Це передбачає призначення органів, уповноважених розв'язувати питання скасування стосунків внаслідок насильства стосовно жертви, а також визначати, які докази має надати жертва. До доказів насильства можуть належати, наприклад, протоколи поліції, вирок суду, заборонний або захисний припис, результати медичного обстеження, свідоцтво про розлучення, протоколи соціальних служб або висновки жіночих НУО тощо.

304. Крім того, в пункті 1 підкреслюється, що дозволи на автономне проживання повинні надаватися незалежно від тривалості шлюбу чи стосунків. Він містить зобов'язання щодо надання дозволів на автономне проживання жертвам усіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією, навіть за умови припинення шлюбу або стосунків до закінчення випробувального терміну. Це дозволить жертвам діставати необхідний захист з боку державних органів і не боятися помсти з боку кривдника у вигляді відкликання або погрози щодо відкликання пільг, які надаються дозволом на перебування та є під контролем кривдника. Це має особливо велике значення у

разі примусового шлюбу, де жертв примушують залишатися в шлюбі до кінця випробувального терміну, якщо вони не готові до депортації після розлучення.

305. Крім того, пункт 1 передбачає визнання у внутрішньому законодавстві подружжя або партнерів. Неодружені партнери віднесені до цього положення в тому значенні, що декілька держав – членів Ради Європи надають дозволи на проживання партнерам, які можуть в порядку, передбаченому внутрішнім законодавством, продемонструвати, що вони живуть у стосунках, аналогічних шлюбу, або що стосунки мають постійний характер.

306. Другий пункт стосується випадків, коли над жертвами, які приїхали до свого чоловіка, дружини або партнера в порядку возз'єднання сімей, нависає загроза повернення на батьківщину через справу про виселення, порушену проти жорстокого та лютого чоловіка, дружини або партнера. На території більшості держав – членів Ради Європи статус перебування чоловіка, дружини або партнера поєднується зі статусом чоловіка, дружини або партнера, який забезпечує фінансову підтримку. Це означає, що жертва продовжує бути об'єктом жорстокості в країні походження, що породжує відмову в наданні захисту де-факто. Це особливо стосується тих випадків, коли країна походження має нижчі стандарти запобігання, захисту й притягнення до відповідальності у сфері насильства стосовно жінок і домашнього насильства, ніж країна перебування. Виселення таких жертв не лише має негативні наслідки для їхнього життя, але й перешкоджає правоохоронним органам боротися з насильством стосовно жінок і побутовим насильством. В результаті, п. 2 вимагає від Сторін належних заходів, які забезпечать можливість для жертв, що опиняються в подібних ситуаціях, діставати відстрочення термінів провадження у справі про виселення та звертатися з заявою про надання статусу перебування на гуманітарних засадах. Пункт 2 поширюється на випадки, коли домашнє насильство вчиняє хтось з подружжя або партнер, а жертва – дружина, чоловік або партнер – буде виселений/виселена також. Мета цього положення полягає в забезпеченні захисту від виселення; сам по собі він не є дозвіл на проживання.

307. Пункт 3 навіяний статтею 14 (1) Конвенції Ради Європи про заходи протидії торгівлі людьми (CETS № 197). Цей пункт по-

кладає на Сторони зобов'язання щодо поновлюваного дозволу на перебування, який видається жертвам домашнього насильства на умовах, передбачених внутрішнім законодавством. Він передбачає дві вимоги щодо видачі дозволу на перебування. По-перше, ним охоплюються ситуації, коли через особисті обставини жертв змушувати їх залишити територію країни було б нерозсудливо (пп. «а»). Відповідність жертви вимозі щодо особистої ситуації визначається за чинниками її безпеки, стану здоров'я, сімейних обставин, ситуації в країні походження тощо. По-друге, ним передбачається вимога співпраці з компетентними органами в розслідуванні або кримінальному провадженні щодо правопорушника (пп. «b»). Це означає, що жертві можна надавати дозвіл на перебування тоді, коли в розслідуванні й кримінальному провадженні потрібна співпраця й свідчення жертви. Питання щодо терміну дії дозволу на перебування розв'язують Сторони, хоча такий термін повинен відповідати меті цього положення. Крім того, на Сторони Конвенції покладається зобов'язання щодо надання поновлюваного дозволу. Дозволи не поновлюються або скасовуються в порядку, передбаченому внутрішнім законодавством Сторін.

308. Пунктом 4 охоплюються ситуації, коли жертву примусового шлюбу, яка має дозвіл на перебування на території Сторони Конвенції, вивозять до іншої країни, внаслідок чого вона втрачає статус на перебування в країні постійного проживання. У більшості держав – членів Ради Європи дозвіл на перебування втрачає чинність тоді, коли його власник залишає країну на термін, що перевищує визначену кількість місяців поспіль. Водночас ця умова поширюється лише на осіб, які залишають країну добровільно. Якщо жертву примусового шлюбу вивозять за кордон без її згоди, і вона перевищує гарантований або наданий термін перебування за межами території Сторони, на якій вона постійно проживає, статус перебування втрачає чинність. Виходячи з цього, цей підпункт зобов'язує Сторони Конвенції забезпечувати можливість таким жертвам заново дістати статус перебування у зв'язку з тим, що їх змусили залишити країну постійного проживання, зокрема у разі розірвання або скасування шлюбу.

309. Насамкінець, слід зазначити, що п. 2 статті 78 стосовно застережень дозволяє майбутнім Сторонам цієї Конвенції залишати

за собою право застосовувати чи не застосовувати положення статті 59 лише в окремих випадках чи за особливих умов.

Стаття 60.

Заяви про надання притулку, які ґрунтуються на гендерній ознаці

310. Законодавство у сфері надання притулку так і не розв'язало питання відмінностей між жінками й чоловіками, а саме, чому та як вони переживають переслідування. Така гендерна сліпота при встановленні статусу біженця та міжнародного захисту закінчувалася тим, що заяви жінок, які намагалися уникнути насильства за гендерною ознакою, залишалися невизнані. Однак протягом останнього десятиліття розвиток сфери прав людини і стандартів, а також судової практики забезпечив збільшення кількості держав – членів Ради Європи, які деякі форми насильства стосовно жінок визнають формами переслідування за гендерною ознакою у значенні статті 1 А(2) Конвенції від 1951 року про статус біженців. Немає сумнівів у тому, що зґвалтування та інші форми насильства за гендерною ознакою (наприклад, жіноче обрізання, насильство у зв'язку з посагом, тяжкі випадки домашнього насильства або торгівлі людьми) – це все форми переслідування з боку державних або недержавних суб'єктів.

311. Хоча пункт 1 присвячений тому, що вже відбувається на практиці, автори вважали за потрібне вписати зобов'язання Сторін щодо необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб насильство стосовно жінок за гендерною ознакою могло бути визнане як форма переслідування в розумінні статті 1 А (2) Конвенції про статус біженців 1951 року та як форма тяжкої шкоди. Іншими словами, до Сторін Конвенції висувається вимога визнавати, що насильство стосовно жінок за гендерною ознакою може перетворюватися на форму переслідування, внаслідок чого жертвам надається статус біженця. Визнання насильства за гендерною ознакою формою переслідування у значенні статті 1 А(2) передбачає визнання того, що жінку можуть переслідувати з гендерних причин, а саме через її ідентичність і статус жінки. Сторони також зобов'язані забезпечувати, щоб насильство стосовно жінок за гендерною озна-

кою могло визнаватися формою тяжкої шкоди, що стає підставою для додаткового (субсидіарного) захисту. Це не означає, що всі випадки насильства за гендерною ознакою будуть автоматично вважатися «тяжкою шкодою». Це означає, що міжнародний захист може надаватися жінкам, які мають громадянство третіх країн або не мають громадянства, не відповідають вимогам щодо статусу біженця, але у разі повернення до країни походження або попереднього перебування вони можуть наразитися на насильство за гендерною ознакою, що може призвести до нелюдського або такого, що принижує людську гідність, ставлення або серйозної загрози життю людини. Відповідно, право на міжнародний захист не обмежується захистом за Конвенцією 1951 року, а може також походити з інших утверджених міжнародних і регіональних стандартів, наприклад ЄКПЛ або Директиви Європейського Союзу з питань професійної кваліфікації. Водночас цей підпункт не має на меті відхилення положень Конвенції 1951 року, зокрема стосовно умов надання статусу біженця, передбачених у статті 1 цієї Конвенції.

312. Пункт 2 доповнює зобов'язання, передбачене в п. 1. Зобов'язання, викладене в цьому положенні, має подвійний характер. З одного боку, воно вимагає від Сторін забезпечення гендерно чутливого тлумачення кожної підстави, передбаченої в Конвенції 1951 року. Обґрунтований страх переслідування повинен мати стосунок до однієї чи декількох підстав, передбачених у Конвенції 1951 року. При дослідженні підстав для переслідування насильство за гендерною ознакою часто відносять до підстави «належності до окремої соціальної групи», не помічаючи інших підстав. Гендерно чутливе тлумачення передбачає визнання й розуміння того, який вплив може мати гендер на причини того виду переслідування або шкоди, від якого страждає особа. З іншого боку, п. 2 вимагає від Сторін забезпечувати можливість надання статусу біженця у разі встановлення того факту, що страх переслідування зумовлюється однією з цих підстав. Слід зазначити, що прийняття гендерно чутливого тлумачення не означає, що всі жінки автоматично будуть мати право на статус біженця. Що призводить до обґрунтованого страху переслідування, залежатиме від конкретних обставин у кожній окремій справі. Особливо важливо зазначити, що статус біженця повинен надаватися «згідно з відповідними чинними інструмен-

тами», тобто на умовах, однозначно передбачених цими інструментами, наприклад вимогами статті 1 Конвенції 1951 року.

313. Стосовно переслідування за ознакою раси або національності, жінки можуть потерпати від переслідування, спрямованого конкретно на них як жінок. Це може бути, наприклад, сексуальне насильство та контроль народжуваності у разі расових і етнічних «чисток». При переслідуванні за релігійною ознакою жінки можуть переслідуватися за недотримання релігійних норм і звичаїв, якими диктується прийнятна поведінка. Це особливо стосується злочинів в ім'я так званої «честі», від яких непропорційно страждають жінки. Збільшується кількість заяв у гендерній сфері про переслідування за ознакою належності до окремої соціальної групи, і поступово вони дістали міжнародну підтримку. При розгляді справ жінок, які втікають від переслідування за гендерною ознакою – жіночого обрізання, примусового шлюбу і навіть тяжких випадків домашнього насильства в світлі формування ними «окремої соціальної групи», жінкам дозволяється надавати притулок. Отже, деяких жінок можна відносити до окремої групи, яка має спільні, властиві їй та незмінні або інші основоположні характеристики, а не просто спільний досвід втечі від переслідування. Насамкінець, до переслідування за політичні погляди може належати переслідування за погляди на гендерні ролі. Наприклад, деяких жінок можуть переслідувати за недотримання ними прийнятих в суспільстві ролей та норм прийнятної поведінки та за виступи проти традиційних гендерних ролей. В необхідних заходах, спрямованих на забезпечення гендерно чутливого тлумачення визначення терміну «біженець», Сторони можуть орієнтуватися на «Методичні рекомендації УВКБ ООН з питань міжнародного захисту: переслідування за гендерною ознакою в контексті статті 1A(2) Конвенції 1951 року та (або) Протоколу 1967 з питань статусу біженців від травня 2002 року. Крім того, при забезпеченні гендерно чутливого тлумачення кожної підстави з передбачених у Конвенції, Сторони мають право за власним бажанням поширити тлумачення на гомосексуалів, лесбійок, бісексуалів або трансгендерних осіб, які можуть потерпати від особливих форм переслідування й насильства за гендерною ознакою.

314. П. 3 містить декілька зобов'язань. Перше зобов'язання, яке покладається на Сторони, стосується розроблення гендерно чутли-

вих процедур з урахуванням відмінностей між жінками й чоловіками в частині життєвого досвіду й конкретних потреб щодо захисту для забезпечення їхнього права на безпеку під час роботи над стандартами поведінки з ними для прийому шукачів притулку. Окрім іншого, до гендерно чутливих процедур прийняття можуть належати такі: виявлення жертв насильства стосовно жінок на найраніших етапах; окреме проживання неодружених чоловіків і жінок; окремі туалети або щонайменше розклад користування окремо для жінок і чоловіків і контроль над його дотриманням; замки на дверях кімнат; достатнє освітлення в приймальній; охорона, зокрема охоронці-жінки, які пройшли підготовку з питань гендерно специфічних потреб мешканців; підготовка працівників приймальної кімнати; кодекс поведінки, вимоги якого поширюються також на приватні підприємства, які надають послуги; встановлений порядок втручання й захисту в разі насильства за гендерною ознакою; надання інформації жінкам і дівчатам з питань гендерного насильства та наявних служб допомоги.

315. Пункт 3 також зобов'язує створювати служби підтримки шукачів притулку, які надаватимуть допомогу з урахуванням гендерних чинників і забезпечуватимуть їхні безпосередні потреби. Це може передбачати такі заходи: додаткове психологічне соціальне консультування, медичну допомогу постраждалим від травм, бо багато жінок-шукачів притулку, наприклад, потерпають від сексуального та інших форм насильства, а тому вони особливо вразливі. Служби підтримки також повинні спрямовувати свою роботу на забезпечення самостійності жінок і допомагати їм заново будувати своє життя.

316. Велике значення має розроблення та запровадження методичних рекомендацій з гендерних питань для відповідних учасників, які допомагатимуть їм зрозуміти, як вносити у свої програми й практику гендерно чутливі елементи. Методичні рекомендації – це та література, яка дозволяє посилити обізнаність з питань окремих потреб у захисті жінок-шукачів притулку, які стали жертвами або над якими нависла загроза насильства за гендерною ознакою. Водночас Сторони повинні пам'ятати, що для успішної роботи потрібні заходи, які забезпечать втілення в життя таких методичних рекомендацій. Методичні рекомендації повинні бути орієнтовані на

покращення обізнаності й реагування на культурно-релігійні особливості або особисті чинники й розпізнавання травм.

317. Для належного розгляду заяв про надання притулку від жінок і дівчат, які стали жертвами насильства за гендерною ознакою, п. 3 зобов'язує розробляти гендерно чутливі процедури щодо пошуку притулку, які містять порядок визначення статусу біженця та подання заяви про міжнародний захист (див. також п. 312 *в кінці*). Він передбачає *серед іншого*: надання жінкам інформації щодо порядку надання притулку; можливість для жінок, які перебувають на утриманні, особистої співбесіди окремо й за відсутності членів сім'ї; можливість для жінок повідомляти про власні потреби щодо захисту та гендерно специфічні обставини, які передбачають окремий порядок звернення з заявою про міжнародний захист; розроблення методичних рекомендацій з питань розгляду заяв шукачів притулку з урахуванням гендерного чинника, підготовка з цих питань. У ньому також передбачаються гендерно чутливі співбесіди та допомога перекладача за необхідності; можливість для позивача висловити свої побажання щодо статі інструктора, який проводитиме співбесіду, й перекладача, які Сторони повинні задовольнити тоді, коли такі прохання резонні; повага до конфіденційності інформації, отриманої за результатами співбесід. Подальші рекомендації Сторони можуть знайти в роботі Парламентської асамблеї в цій галузі, зокрема в Резолюції 1765 (2010) та Рекомендації 1940 (2010) з питань заяв про надання притулку в гендерній сфері.

318. У чотирьох попередніх пунктах цієї глави надано докладний перелік можливих заходів для Сторін, які можуть вживатися в ході виконання положень, передбачених у п. 3. Причина цього полягає в тому, що автори хотіли навести в цьому роз'ясненні декілька прикладів належної практики, розробленої на сьогодні в декількох державах. Водночас слід зазначити, що п. 3 дозволяє кожній Стороні обирати гендерно чутливі процедури, методичні рекомендації, які будуть розроблятися, й служби підтримки, які будуть створюватися.

Стаття 61. Невислання

319. Вписаний у статтю 33 Конвенції про статус біженців 1951 року, принцип *невислання* становить опору порядку надання притулку й міжнародного захисту: він дістав статус міжнародного звичаєвого права. Це означає, що він поширюється на всі держави незалежно від того, зв'язані вони чи ні Конвенцією 1951 року.

320. Принцип *невислання* має особливо актуальне значення для шукачів притулку та біженців. Відповідно до цього принципу, за деякими винятками й обмеженнями, передбаченими в Конвенції 1951 року, держави не повинні вислати або повертати шукача притулку або біженця до будь-якої країни, де їхнє життя чи свобода була б під загрозою. Стаття 3 ЄКПЛ також передбачає неповернення особи туди, де для неї може критися реальна загроза тортур, нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поводження або покарання. Вислання або повернення особи туди, де її будуть переслідувати, суперечить зобов'язанню міжнародної спільноти щодо забезпечення прав усіх громадян. Принцип *невислання* також передбачає те, що нема заборони доступу на територію країни шукачів притулку, які прибули на її кордон або яким не дають доступу на кордон.

321. Захист від вислання стосується будь-якої особи, яка належить до біженців за умовами Конвенції 1951 року. Він також поширюється на шукачів притулку, яким офіційно присвоєний цей статус, і яким може загрожувати переслідування у разі повернення до країни походження або країни постійного проживання. Пункт 1 містить зобов'язання держав за міжнародним правом щодо поваги до принципу *невислання* жертв насильства за гендерною ознакою, які можуть побоюватися переслідування в разі повернення.

322. Пункт 2 підтверджує, що зобов'язання щодо поваги до принципу *невислання* нарівні поширюється на жертв насильства стосовно жінок, яким потрібен захист, чим доповнює перший пункт, а саме: в п. 2 повторюється зобов'язання Сторін щодо необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб жертви насильства стосовно жінок, які потребують захисту, попри їхній статус або місце перебування, за жодної обставини не поверталися до будь-якої країни, де існувала б реальна загроза їхньому

життю або де вони могли б бути піддані тортурам або нелюдському чи принизливому поводженню або покаранню. Це означає, що цей захист від повернення поширюється на всіх жертв насильства стосовно жінок, які за своєю заявою про надання притулку ще не дістали статус біженця за Конвенцією 1951 року незалежно від їхнього статусу щодо країни походження або проживання, і над якими у разі видворення/депортації може нависати загроза насильства за гендерною ознакою, яка може перерости у вищезгадане жорстоке поводження. Навіть у разі відмови у задоволенні заяви про надання притулку держави повинні подбати про недопущення видворення/депортації таких осіб до країни, де існує реальна загроза їхньому життю або де вони можуть бути піддані тортурам або нелюдському чи принизливому поводженню або покаранню. Водночас цей пункт не повинен читатися так, ніби він суперечить відповідним положенням Конвенції 1951 року; і він, зокрема, не перешкоджає застосуванню п. 2 статті 33 цієї Конвенції.

ГЛАВА VIII.

Міжнародне співробітництво

323. Глава VIII містить положення щодо міжнародного співробітництва між Сторонами Конвенції. Ці положення не зводяться до правової співпраці в кримінальних і цивільних справах, а поширюються також на співпрацю у сфері запобігання всім формам насильства, охопленим цією Конвенцією, та надання допомоги жертвам насильства такого роду.

324. У питаннях правового співробітництва загалом, і зокрема в кримінальній сфері, Рада Європи вже має солідний комплекс інструментів запровадження стандартів. Тут слід згадати про Європейську конвенцію про екстрадицію (ETS № 24), Європейську конвенцію про взаємодопомогу в кримінальних справах (ETS № 30), протоколи до них (ETS № 86, 98, 99, 182), Європейську конвенцію про міжнародну дійсність кримінальних вироків (ETS № 70), Конвенцію про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (ETS № 141), Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму (CETS № 198). Ці угоди,

які виступають структурними інструментами, поширюються на велику кількість злочинів, і їх застосування дозволяє забезпечити правове співробітництво в кримінальних справах, які стосуються злочинів, передбачених цією Конвенцією. Позаяк усі держави – члени Ради Європи є сторонами Європейської конвенції про екстрадицію та Європейської конвенції про правову взаємодопомогу, авторам зазвичай рекомендується не відтворювати положення про правову взаємодопомогу й екстрадицію в спеціалізованих інструментах, а вносити вищезгадане загальне положення й посилатися іншим чином на горизонтальні інструменти в роз'ясненні до відповідної конвенції.

325. Виходячи з цього, автори вирішили не відтворювати в цій Конвенції положення, які вже містяться в структурних інструментах, подібних до тих, що згадано вище. Наприклад, вони вирішили не запроваджувати окремих механізмів взаємодопомоги на зміну іншим інструментам та чинним механізмам на тих підставах, що загалом набагато ефективніший спосіб – покладатися на механізми, запроваджені чинними угодами про взаємодопомогу й екстрадицію, якими працівники на місцях володіють в повному обсязі. Отже, ця глава містить лише положення, які доповнюють зміст чинних конвенцій.

Стаття 62.

Загальні принципи

326. Стаття 62 передбачає загальні принципи, якими має керуватися міжнародне співробітництво.

327. Передовсім вона зобов'язує Сторони до широкого співробітництва, й зокрема намагатися максимально усувати перешкоди на шляху оперативного обігу інформації та доказів.

328. Далі стаття 62 виразно вказує на загальний характер зобов'язання щодо такого співробітництва: воно охоплює запобігання, боротьбу й притягнення до відповідальності за всі форми насильства, охоплені цією Конвенцією (пп. «а»), захист і надання допомоги жертвам (пп. «b»), розслідування або провадження справ про кримінальні злочини, передбачені Конвенцією (пп. «с»), забез-

печення виконання відповідних судових рішень Сторін у цивільних і кримінальних справах (пп. «d»).

329. Пункт 2 ґрунтується на підпунктах 2 і 3 статті 11 Рамкового рішення Ради Європейського Союзу «Про положення жертв у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 року. Він має на меті полегшення порядку подання скарги жертвами, які можуть звертатися з заявою до компетентного органу в країні проживання.

330. Далі орган або відкриває провадження, якщо це дозволяється внутрішнім законодавством, або передає заяву до органів тієї держави, на території якої було скоєне правопорушення згідно з відповідними положеннями інструментів у сфері співробітництва, дія яких поширюється на цю державу.

331. Пункт 3 дозволяє Стороні, для якої питання взаємної правової допомоги в кримінальних справах, екстрадиції або при виконанні судових рішень у цивільних або кримінальних справах, винесених іншою Стороною цієї Конвенції, зумовлюються наявністю угоди, вважати цю Конвенцію правовою підставою для надання взаємної правової допомоги Стороні, з якою вона не уклала такого договору. Це положення, яке не має значення для держав – членів Ради Європи у сфері взаємодопомоги в кримінальних справах і екстрадиції, бо існують Європейські конвенції про екстрадицію і взаємодопомогу в кримінальних справах від 1957 і 1959 рр. і протоколи до них, цікаве через можливість приєднання до Конвенції, яка надається третім державам.

332. І насамкінець, п. 4 передбачає, що Сторони докладають зусиль для внесення питань запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби із цими явищами в програми допомоги розвитку, передбачені на користь третіх держав. Такі програми втілюються на території багатьох держав – членів Ради Європи та охоплюють різні напрямки: відновлення або зміцнення верховенства права, інституційний розвиток системи правосуддя, боротьбу зі злочинністю, технічну допомогу в реалізації міжнародних конвенцій. Деякі з цих програм можуть втілюватися в країнах з дуже поширеним насильством стосовно жінок і домашнім насильством. У цьому контексті видається правильним належне врахування в програмах дій тих питань, які головню стосуються запобігання

злочинності подібних форм, зокрема з огляду на захист жертв згідно з вимогами п. 5 статті 18.

Стаття 63.

Заходи стосовно осіб, які перебувають в ситуації ризику

333. Головна мета цього положення полягає в заохоченні Сторін Конвенції до обміну інформацією, а додатково в цьому конкретному випадку – до запобігання окремим актам насильства стосовно жінок і домашнього насильства у зв'язку з низкою правопорушень, передбачених цією Конвенцією. Деякі форми насильства, охоплені цією Конвенцією, можуть мати транснаціональний вимір. Виходячи з цього, автори визначили деякі правопорушення, передбачені цією Конвенцією, наприклад примусовий шлюб або жіноче обрізання, і запровадили принцип, яким проголошується, що Сторона, яка володіє інформацією, що дає резонні підстави вважати, що особа перебуває в ситуації безпосереднього ризику заподіяння будь-якого акту зазначеного насильства, повинна передавати таку інформацію Стороні, на території якої можуть статися такі акти насильства. Така інформація повинна спиратися на «обґрунтовані підстави» вважати, що ризик існує. Автори не вважали за необхідне вносити до Конвенції критерії визначення обґрунтованості підстав, а тому питання стосовно того, коли передавати інформацію з метою недопущення подібних актів насильства, виходячи з відомостей, зібраних у кожному окремому випадку, вирішили залишити на розсуд Сторін. Така інформація містить подробиці щодо захисних приписів на користь осіб, яким загрожує небезпека.

Стаття 64.

Інформація

334. Стаття 64 обґрунтовує принцип, уже наявний у полі міжнародного співробітництва, зокрема у сфері кримінальних справ; цей принцип передбачає ефективний і своєчасний обмін інформацією між державами з метою або недопущення можливого правопорушення, передбаченого Конвенцією, або розслідування чи при-

тягнення до відповідальності правопорушника. Зокрема, п. 1 вимагає від Запитуваної Сторони повідомлення Сторони-Запитувача про результати будь-яких вчинених дій. Пункт 2 залишає на вибір Сторін (виходячи з формулювання, такі дії не обов'язкові) рішення щодо того, надсилати іншій Стороні чи ні інформацію, отриману в рамках розслідування. Це може відбуватися і без «попереднього письмового запиту» з боку іншої Сторони.

335. Аналогічно, пункт 3 передбачає принцип, відповідно до якого після отримання інформації (яка головно надходить до центрального адміністративного органу, відповідального за міжнародне співробітництво в кримінальних справах) Сторона повинна передати її відповідним органам, уповноваженим працювати з такою інформацією згідно з внутрішнім законодавством країни. Зазвичай відповідним органом виступає, наприклад, поліція, органи прокуратури або судді. Далі відповідні органи аналізують інформацію та розв'язують питання щодо розслідування або судового процесу. Слід зазначити, що обмін інформацією, який вимагається цим положенням, не обмежується розслідуванням у кримінальних справах або провадженням, а поширюється на заходи в рамках цивільного законодавства разом з захисними приписами.

Стаття 65.

Захист даних

336. Це положення стосується питання персональних даних у зв'язку з усіма формами насильства, охопленими цією Конвенцією. Позаяк існує небезпека для осіб, і зокрема для жертв, у разі поширення даних про них без заходів захисту й контролю, стаття 65 безпосередньо посилається на Конвенцію про захист осіб у зв'язку з автоматизованим опрацюванням персональних даних (ETS № 108) в частині їх зберігання й використання. В цій статті стверджується, що таке положення застосовується згідно з зобов'язаннями, взятими Сторонами за вищезазначеною Конвенцією. Водночас це не заважає Сторонам, які не є Сторонами Конвенції № 108, ратифікувати дану Конвенцію. Конвенція № 108 передбачає, зокрема, зберігання персональних даних лише в установлених правомірних цілях, і їх не дозволяється використовувати в будь-який спосіб, який виявиться

несумісним з ними. Вона також передбачає зберігання даних такого роду в формі, яка не дозволить встановлювати особу суб'єкта, і не довше терміну, необхідного для досягнення цілей, заради яких ці дані перебувають на обліку та зберігаються. Конвенція № 108 так само встановлює обов'язкову вимогу щодо вжиття належних заходів безпеки, спрямованих на недопущення несанкціонованого доступу, внесення змін або розголошення даних.

ГЛАВА IX.

Механізм моніторингу

337. Глава IX Конвенції містить положення, спрямовані на забезпечення ефективної реалізації Конвенції Сторонами. У своєму попередньому звіті комітет САНВІО зазначив, що «на думку Комітету, сильний і незалежний механізм моніторингу має надзвичайно велике значення для забезпечення адекватної реакції на цю проблему з боку всіх Сторін Конвенції.» Відповідно, автори вирішили, що система моніторингу, передбачена Конвенцією, повинна стати однією з її сильних сторін. Механізм моніторингу розрахований на сферу застосування цієї Конвенції. Конвенція передбачає створення групи експертів з питань дій у сфері насильства стосовно жінок і домашнього насильства (далі – «ГРЕВІО») – експертного органу в складі незалежних і висококваліфікованих експертів з питань прав людини, гендерної рівності, насильства стосовно жінок і домашнього насильства, кримінального права, надання допомоги й захисту жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства, на який покладається завдання «моніторингу реалізації цієї Конвенції Сторонами». Конвенція також передбачає створення Комітету Сторін у складі представників Сторін Конвенції.

Стаття 66.

Група експертів з дій проти насильства стосовно жінок і домашнього насильства

338. Як зазначено вище, ГРЕВІО відповідає за моніторинг реалізації Конвенції Сторонами. Вона має у своєму складі щонайменше 10 і щонайбільше 15 членів.

339. Пункт 2 цієї статті підкреслює необхідність забезпечення географічного й гендерного балансу, а також багатопланового досвіду при обранні членів ГРЕВІО, які повинні бути громадянами Сторони Конвенції. Кандидатів у члени ГРЕВІО висувають Сторони й обирає Комітет Сторін.

340. Пункт 3 містить критерії для обрання членів ГРЕВІО залежно від того, скільки буде ратифікацій Конвенції.

341. У пункті 4 надаються основні характеристики експертів у складі ГРЕВІО, а також критерії їхнього обрання, які можна звести до двох загальних рис: «незалежність і досвід». Зокрема, члени ГРЕВІО повинні представляти відповідних дійових осіб та відомства, які працюють у сфері насильства стосовно жінок і домашнього насильства. Якщо кандидатів висувають Сторони, до їх числа, наприклад, можуть входити представники НУО.

342. В пункті 5 зазначено, що процедуру обрання членів ГРЕВІО (але не самих виборів членів) визначає Комітет міністрів. Це й зрозуміло, бо процедура виборів становить важливу частину застосування Конвенції. Це Конвенція Ради Європи, і тому автори вважали, що таку функцію слід залишити для Комітету міністрів, а самі Сторони відповідатимуть за обрання членів ГРЕВІО. Перш ніж вирішувати, яким має бути порядок виборів, Комітет міністрів проводить консультації з усіма Сторонами й дістає від них одностайну згоду. Такою вимогою визнається, що всі Сторони Конвенції повинні мати змогу визначати таку процедуру на рівних правах.

343. У пункті 6 зазначено, що ГРЕВІО складає свій власний регламент.

344. Мета п. 7 полягає в тому, щоб дозволити всім членам делегацій, які перебувають у країні з візитом у порядку, передбаченому пп. 9, 14 статті 68, мати рівні права й користуватися однаковими привілеями й імунітетами. Генеральна угода Ради Європи про привілеї та імунітети відкрита лише для держав-членів. Водночас Конвенція відкрита також і для держав, які не входять до складу Ради Європи. Що ж до інших конвенцій Ради Європи стосовно порядку відвідування країн, встановлений порядок вимагає від Комітету міністрів звернення щодо підписання державами, які не входять до складу Ради Європи, двостороннього договору, що пе-

редбачає довготривалий процес, який може відстрочувати їхнє приєднання до Конвенції. У зв'язку з цим, а також для того, щоб стати запобіжним заходом на майбутнє, це положення безпосередньо внесли до тексту Конвенції з метою уникнення тривалих процедур при обговоренні двосторонніх договорів з державами, які не входять до складу Ради Європи.

Стаття 67.

Комітет Сторін

345. У статті 67 запроваджено ще один стрижень такої системи моніторингу – політичний орган («Комітет Сторін») у зазначеному вище складі.

346. Комітет Сторін скличе на своє перше засідання генеральний секретар Ради Європи протягом одного року після набуття чинності Конвенції. На цьому засіданні будуть обрані члени ГРЕВІО. Наступні зустрічі будуть відбуватися за зверненням однієї третини Сторін, генерального секретаря Ради Європи та голови ГРЕВІО.

347. Створення цього органу забезпечить рівну участь усіх Сторін в ухваленні рішень та веденні моніторингу Конвенції, а також зміцнить співпрацю між Сторонами, між Сторонами і ГРЕВІО з метою забезпечення належної й ефективної реалізації Конвенції.

348. Пункт 3 передбачає ухвалення Комітетом Сторін власного регламенту.

Стаття 68.

Процедура

349. У статті 68 розглянуто функціонування процедури моніторингу та взаємодія між ГРЕВІО й Комітетом Сторін.

350. У пп. 1, 2 передбачено, що ГРЕВІО розглядає звіт про загальні законодавчі та інші заходи кожної Сторони, якими запроваджуються в дію положення цієї Конвенції, з представниками відповідної Сторони. Цей звіт надається представниками відповідної Сторони та ґрунтується на анкеті, складеній ГРЕВІО. Ідея полягає в тому, щоб отримати загальний план законодавчих та інших заходів,

які запроваджують Сторони після приєднання до Конвенції в частині конкретної та загальної реалізації Конвенції.

351. У пункті 3 уточнено, що подальші процедури після першого звіту та оцінки, передбачені в пп. 1, 2, поділяються на раунди, а ГРЕВІО визначає ті положення, на яких буде зосереджуватися моніторинг. Ідея полягає в тому, що ГРЕВІО самостійно визначає положення для процедури моніторингу на початку кожного раунду, положення для процедури моніторингу протягом відповідного періоду.

352. У пункті 4 передбачено, що ГРЕВІО визначає найвідповідніші засоби для оцінення. Це може бути анкета чи будь-яке інше звернення щодо надання інформації. Термін «анкета» означає комплекс запитань у письмовій формі або інструкцій про отримання інформації кількісного та якісного характеру щодо заходів реалізації Конвенції. Це виходить за рамки збору статистичних/цифрових даних – це забезпечується в рамках моніторингу реалізації Рекомендації Rec (2002)5 з питань захисту жінок від насильства. Крім того, в цьому пункті уточнюється, що відповідна Сторона повинна реагувати на запити ГРЕВІО. Від Сторін Конвенції не слід вимагати надання відповідей щодо реалізації Рекомендації Rec (2002)5 з питань захисту жінок від насильства.

353. Пунктом 5 передбачено важливий принцип стосовно того, що ГРЕВІО може отримувати інформацію від неурядових організацій, громадянського суспільства та національних правозахисних структур.

354. Підпунктами 6, 7, 8 запроваджено принцип стосовно того, що ГРЕВІО має належним чином використовувати будь-які наявні джерела інформації. Це також допоможе уникати непотрібного дублювання роботи та заходів, які вже відбувалися в різні моменти.

355. У пункті 9 підкреслено, що ГРЕВІО може субсидіарно організовувати візити до країн. Автори вирішили уточнити, що візити до країн мають бути допоміжними засобами моніторингу, які вживаються лише в разі необхідності у двох випадках: 1) коли отриманої інформації недосить, і коли інших варіантів отримати інформацію не існує, або 2) коли ГРЕВІО отримує вірогідну інформацію про те, що ситуація стала проблемною та вимагає невідкладної уваги з

метою запобігання або зменшення масштабів чи числа серйозних порушень Конвенції. Такі візити до країни повинні організовуватися у співпраці з компетентними органами відповідної Сторони: вони мають плануватися заздалегідь, а строки узгоджуються з національними органами, які повинні своєчасно отримати відповідне повідомлення.

356. У пп. 10, 11 розглянуто етап підготування проекту звіту та висновків ГРЕВІО. З цих положень стає зрозумілим, що ГРЕВІО повинен проводити діалог з представниками відповідної Сторони під час підготування звіту й висновків. Саме завдяки такому діалогу положення Конвенції будуть втілюватися належним чином. ГРЕВІО оприлюднює свій звіт і висновки разом з будь-якими коментарями, наданими відповідною Стороною. Цим завершується робота ГРЕВІО з цією Стороною. Комітет Сторін не може вносити змін або поправок у звіт й висновки ГРЕВІО, які оприлюднюються після ухвалення.

357. У пункті 12 розглянуто роль Комітету Сторін у процедурі моніторингу. В ньому зазначено, що Комітет Сторін може ухвалювати на основі звіту й висновків ГРЕВІО рекомендації, адресовані цій Стороні, стосовно заходів, необхідних для виконання висновків ГРЕВІО, в яких зазначаються строки надання інформації про їхнє виконання, а також стосовно сприяння співробітництву з цією Стороною з метою належного виконання цієї Конвенції. Цей механізм забезпечить повагу до незалежності ГРЕВІО у виконанні функції моніторингу і внесе «політичний» вимір у діалог між Сторонами.

358. Підпункти 13, 14, 15 передбачають окремий порядок, за яким ГРЕВІО надається право звернутися до відповідної Сторони з запитом про надання звіту про виконання нею заходів, спрямованих на запобігання тяжким, серйознішим або стійким формам насильства, охопленим цією Конвенцією. Умова звернення з запитом про надання спеціального звіту – вимога про надання ГРЕВІО вірогідних відомостей щодо ситуації, коли проблеми вимагають невідкладної уваги з метою запобігання або обмеження масштабу чи кількості серйозних порушень Конвенції». Виходячи з отриманої інформації (від відповідної Сторони або з будь-якого іншого джерела), ГРЕВІО може призначити одного або декількох членів для розслідування і термінового доведення результатів до відома ГРЕВІО. В

дуже виняткових випадках розслідування може також передбачати відвідування відповідної країни. Основна роль призначеного «доповідача (доповідачів)» має полягати у зборі необхідної інформації стосовно фактів відповідної ситуації. В регламенті ГРЕВІО будуть передбачені деталі порядку проведення розслідування, але основна мета полягає в точнішому роз'ясненні ГРЕВІО ситуацій, в яких, виходячи з вірогідної інформації, чимала кількість жертв потерпають від одних і тих же форм насильства. Результати дослідження передаються разом з будь-якими коментарями й рекомендаціями відповідній Стороні та у встановленому порядку Комітетові Сторін і Комітетові міністрів Ради Європи.

Стаття 69.

Загальні рекомендації

359. Навіяна статтею 21 (1) Конвенції, ця стаття передбачає можливість для ГРЕВІО ухвалювати, де це доречно, загальні рекомендації про виконання цієї Конвенції. Загальні рекомендації мають спільне значення для всіх Сторін і стосуються статей або тематики цієї Конвенції. Вони не орієнтовані конкретно на якусь Сторону. Хоча ці загальні рекомендації не мають обов'язкової юридичної сили, Сторони, звертаючись до них, можуть дістати глибше розуміння різних тематичних питань Конвенції і чіткий орієнтир для себе, що допоможе їм ефективно втілювати положення Конвенції. Ці рекомендації також мають стати частиною порядку моніторингу в майбутньому.

Стаття 70.

Парламентське залучення до моніторингу

360. У цьому положенні розглядається роль національних парламентів у моніторингу виконання вимог цієї Конвенції. В п. 1, 2, Сторони Конвенції зобов'язуються запрошувати національні парламенти до участі в моніторингу (п. 1) та надавати їм звіти ГРЕВІО для консультацій (п. 2). Автори наголосили на важливій ролі національних парламентів у виконанні вимог Конвенції, що в багатьох випадках вимагає законодавчих змін. У результаті, на їхню думку,

національні парламенти потрібно залучати до оцінювання ходу виконання вимог Конвенції.

361. У пункті 3 цього положення уточнюється участь Парламентської асамблеї Ради Європи в моніторингу виконання Сторонами заходів, спрямованих на реалізацію цієї Конвенції. Це перше положення такого роду в Конвенції Ради Європи, і в ньому передбачено, що Парламентську асамблею будуть періодично запрошувати до контролю над реалізацією Конвенції. Цим положенням автори хотіли підтвердити важливу роль Парламентської асамблеї у винесенні питань насильства стосовно жінок на політичний порядок денний як Ради Європи, так і держав у її складі. Враховуючи багаторічну активну роботу Асамблеї над цим питанням і велику кількість рекомендацій у цій сфері, її участь у моніторингу цієї Конвенції істотно поглиблює його результати.

ГЛАВА X.

Зв'язок з іншими міжнародними інструментами

Стаття 71.

Зв'язок з іншими міжнародними інструментами

362. У статті 71 розглянуто зв'язок Конвенції з іншими міжнародними інструментами.

363. Відповідно до вимог Віденської конвенції 1969 року стосовно закону про угоди, стаття 71 спрямована на забезпечення гармонійного співіснування Конвенції з іншими багатосторонніми або двосторонніми угодами чи інструментами, в яких розглядаються питання, що також охоплені Конвенцією. До них належить, наприклад, Європейська конвенція про захист прав та основоположних свобод людини та протоколи до неї, Європейська соціальна хартія (зі змінами, ETS № 163), Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми (CETS № 197), Конвенція ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації жінок і факультативний протокол до неї, Конвенція про права дітей і факультативні протоколи до неї з питань залучення дітей до збройних конфліктів, торгівлі дітьми, дитячої проституції й дитячої порнографії, Міжнародна конвенція про

всі форми расової дискримінації й факультативний протокол до неї, Конвенція 1951 років щодо статусу біженця й факультативний протокол до неї, Конвенція ООН про права інвалідів.

364. Ця Конвенція створена з метою посилення захисту й забезпечення підтримки жертвам насильства стосовно жінок і домашнього насильства. Виходячи з цього, п. 1 статті 71 має на меті не перешкоджати зобов'язанням, породженим іншими міжнародними інструментами, сторонами яких є Сторони цієї Конвенції на сьогодні, або сторонами яких вони стануть, та які містять положення з питань, охоплених цією Конвенцією. Це положення ще раз чітко окреслює мету Конвенції, яка полягає в захисті прав жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства і забезпеченні їхнього захисту на найвищому рівні.

365. У пункті 1 статті 71 виразно заявлено, що Сторони мають право укладати двосторонні або багатосторонні угоди або інші правові інструменти з питань, охоплених цією Конвенцією. Водночас це формулювання дає ясно зрозуміти, що Сторонам не дозволяється укладати будь-який договір, що відступає від цієї Конвенції.

ГЛАВА XI.

Поправки до Конвенції

366. Сторони можуть пропонувати поправки до положень Конвенції. Про них мають повідомляти генерального секретаря Ради Європи та всі держави – члени Ради Європи, будь-яку державу, що підписалася, будь-яку Сторону, Європейський Союз та будь-яку державу, яку запросили підписати чи приєднатися до Конвенції.

367. Далі Комітет міністрів розглядає й приймає поправку. Перш ніж вирішувати долю поправки, Комітет міністрів проводить консультації й дістає одностайну згоду всіх Сторін Конвенції. Такою вимогою визнається, що Сторони Конвенції повинні мати змогу брати участь у процесі ухвалення рішень стосовно поправок на рівних правах.

ГЛАВА XII.

Прикінцеві положення

368. За деякими винятками, положення цієї глави мають у своїй основі «Типові прикінцеві положення конвенцій та договорів, які укладаються з Радою Європи», затверджені Комітетом міністрів на 315 зустрічі заступників у лютому 1980 року. В статтях 73–81 або використовується стандартний текст типових положень, або їх складають, виходячи з практики укладання довгострокових угод Ради Європи.

Стаття 73.

Дія Конвенції

369. Стаття 73 захищає положення внутрішнього законодавства й обов'язкових міжнародних інструментів, якими надається додатковий захист особам від насильства стосовно жінок і домашнього насильства; ця Конвенція не повинна тлумачитися таким чином, який допускає обмеження захисту такого роду. Вислів «сприятливіші права» стосується забезпечення особі сприятливішої позиції, ніж та, що передбачена Конвенцією.

Стаття 74.

Вирішення спорів

370. Автори вирішили внести в текст Конвенції статтю про врегулювання спорів, яка покладає на Сторони зобов'язання прагнути передусім мирного врегулювання будь-якого спору стосовно застосування чи тлумачення Конвенції.

371. Різні види мирного врегулювання, зазначені в першому пункті цієї статті (переговори, примирення, арбітраж), загально-визнані в міжнародному праві. Ці методи врегулювання не кумулятивні, а тому Сторони не зобов'язані вичерпувати їх усі, перш ніж дістати право вдаватися до інших методів мирного врегулювання. Відповідні Сторони повинні узгоджувати будь-який порядок врегулювання спорів.

372. Пункт 2 передбачає, що Комітет міністрів Ради Європи може встановлювати позасудовий порядок, до якого Сторони можуть звертатися у разі виникнення спору щодо застосування чи тлумачення Конвенції. Автори вирішили не задувати про судові процедури, наприклад порядок, яким керується Міжнародний суд, бо декілька країн, які брали участь у роботі над цією Конвенцією, не прийняли цей судовий орган за обов'язкову інстанцію й не заохотили це робити у зв'язку саме з цією Конвенцією. Водночас ця стаття не заважає Сторонам, між якими виникає спір, звертатися до Міжнародного суду за умови, що вони погоджують між собою такий порядок.

Стаття 75.

Підписання й набуття чинності

373. У пункті 1 зазначено, що Конвенція відкрита для підписання не лише державами – членами Ради Європи, а й членами Євросоюзу та державами, які не є членами Ради Європи (Канада, Ватикан, Японія, Мексика, Сполучені Штати), але брали участь у її написанні. Після набуття Конвенцією чинності в порядку, передбаченому пунктом 3, інші держави, які не є членами, можуть запрошуватися приєднуватися до Конвенції відповідно до п. 1 статті 76.

374. Пункт 2 передбачає передання документів про ратифікацію, прийняття або затвердження цієї Конвенції генеральному секретареві Ради Європи.

375. Пункт 3 встановлює кількість держав, які ратифікують, приймуть або затвердять Конвенцію, необхідну для набуття нею чинності – 10. Ця цифра відбиває віру в те, що для успішного виконання непростого завдання запобігання й боротьби з насильством щодо жінок і домашнього насильства потрібно мати групу у складі достатньої кількості держав. Водночас їх не так уже й багато для того, щоб забезпечити набуття Конвенцією чинності без зайвих зволікань. Згідно з практикою Організації у сфері укладення угод, десять перших держав (але хоча б не менш ніж вісім) повинні бути членами Ради Європи.

Стаття 76.

Приєднання до Конвенції

376. Після консультацій зі Сторонами і їхньої одностайної згоди Комітет міністрів може запросити будь-яку державу, яка не є членом Ради Європи і не брала участі в написанні Конвенції, приєднатися до неї. Це рішення вимагає двох третин голосів відповідно до статті 20.d Статуту Ради Європи та одностайного рішення Сторін Конвенції.

Стаття 77.

Територіальне застосування

377. Пунктом 1 розглядаються території, на які поширюється Конвенція. Тут слід зазначити, що непоширення державою, яка є Стороною, дії цієї Конвенції на частину своєї території без поважної причини (наприклад, наявності різних правових систем для питань, розглянутих у Конвенції) буде несумісне з предметом та метою Конвенції.

378. Пункт 2 стосується поширення дії Конвенції на території, за міжнародні відносини на яких відповідають Сторони або від імені яких вони уповноважені брати зобов'язання.

379. Що стосується конкретно цієї Конвенції, і без перешкодження дії положень, передбачених у статті 44, ця Конвенція не створює будь-яких екстериторіальних зобов'язань.

Стаття 78.

Застереження

380. У статті 78 зазначено, що жодне застереження стосовно будь-якого положення цієї Конвенції не дозволяється, крім винятків, передбачених підпунктами 2, 3 цієї статті. Оголошення про застереження, передбачені пунктами 2, 3, передбачає пояснення Стороною підстав для таких застережень.

381. У пункті 2 цієї статті міститься перелік статей, щодо положень яких автори не дійшли одностайної згоди, попри намагання знайти компроміс. Такі застереження мають на меті уможливлен-

ня якомога ширшої ратифікації Конвенції й водночас мають дозволити Сторонам зберегти свої основоположні правові концепції. Це стосується положень таких статей: п. 2 статті 30 (компенсація з боку держави); п. 1 е, 3, 4 (юрисдикція) статті 44; п. 1 статті 55 (провадження *ex parte* й *ex officio*); статті 58 (строк давності); статті 59 (статус перебування). Слід зазначити, що можливість застережень надалі обмежується статтями 55, 58, бо застереження до п. 1 статті 55 дозволяються лише щодо передбачених у статті 35 дрібних правопорушень, і так само застереження до статті 58 дозволяються лише щодо положень статей 37, 38, 39.

382. У пункті 3 передбачено окрему форму застереження до статей 33 (психологічне насильство) і 34 (переслідування). Сторони мають право самостійно вирішувати, чи передбачати некримінальні санкції за поведінку, зазначену в цих статтях. Відповідно, така можливість застереження поширюється не на згадані статті в цілому, а лише на порядок їхньої реалізації Сторонами на національному рівні.

383. Пункт 4, в якому передбачена можливість відкликання застережень у будь-який час, спрямований на усунення в майбутньому розбіжностей в законодавстві країн, у якому були втілені положення цієї Конвенції.

Стаття 79.

Дійсність і перегляд застережень

384. Застереження – це винятки в єдиному порядку забезпечення дотримання стандартів Конвенції, а тому автори вважали за необхідне запровадити порядок періодичного розгляду застережень для заохочення Сторін до їх скасування або з'ясування підстав для їх збереження. Згідно з п. 1, застереження до пп. 2, 3 статті 78 діють протягом 5 років. Такий термін був встановлений, щоб забезпечити баланс між завданням поступового усунення чинних застережень з одного боку, а з іншого – необхідністю забезпечення достатнього часу для перегляду Сторонами своїх застережень на національному рівні. Після закінчення цього терміну застереження втрачають чинність, крім тих, які будуть однозначно поновлені. В будь-якому

разі Сторони мають довести до відома генерального секретаря Ради Європи свої наміри щодо чинних застережень.

385. Пункт 2 містить порядок, згідно з яким застереження, які не поновлювалися, втрачають чинність автоматично. І насамкінець, згідно з п. 3 статті 79 Сторони повинні перед поновленням застереження або на прохання пояснювати ГРЕВІО, на яких підставах вони продовжуватимуть його дію. У разі поновлення застереження, необхідності в попередньому запиті з боку ГРЕВІО немає. В усіх випадках ГРЕВІО матиме змогу ознайомитися з поясненнями Сторони щодо продовження дії своїх застережень.

Стаття 80. Денонсація

386. Згідно з Віденською конвенцією ООН стосовно Закону «Про угоди», стаття 80 дозволяє будь-якій Стороні денонсувати Конвенцію.

Стаття 81. Повідомлення

387. Стаття 81 містить перелік повідомлень з боку генерального секретаря Ради Європи, який виступає в ролі довіреної особи з питань Конвенції, і в ній також названі адресати таких повідомлень (держави та Європейський Союз).

К О Н В Е Н Ц І Я
Ради Європи про запобігання
насилъству стосовно жінок і
домашньому насилъству та
боротьбу із цими явищами

Відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина)
11 травня 2011р.
та пояснювальна доповідь

Підписано до друку 05.06.2014. Формат 60х84 1/16.
Папір крейдований. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 11,16.

Видавництво «K.I.C.»
04080 Київ-80, а/с 1, тел. (044) 462 52 69,
<http://books.dovidka.com.ua>

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК, №677 від 19.11.2001 р.

Надруковано ТОВ «Дорадо-Друк»
09000, м. Сквир, вул. Щорса, 7
(044) 501-75-69
www.doradoalliance.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 2600 від 01.09.2006 р.

Конвенція про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством (CETS № 210) (Стамбульська конвенція) та пояснювальна доповідь до неї були схвалені Радою Європи в 2011 році. Вона є першим юридично зобов'язальним документом по боротьбі з насильством щодо жінок та домашнім насильством в Європі. Документ містить широкий спектр зобов'язань, націлених на запобігання насильства, захисту жертв, притягнення винних до відповідальності, реалізації скоординованої політики і сприяння міжнародному співробітництву. Конвенція також передбачає механізм моніторингу. Стамбульська конвенція визнає насильство щодо жінок як порушення прав людини і є важливим кроком у напрямку досягнення гендерної рівності юридично і фактично.

ВІЛЬНІ ВІД СТРАХУ. ВІЛЬНІ ВІД НАСИЛЛЯ

SAFE FROM FEAR. SAFE FROM VIOLENCE

www.coe.int/web/stop-violence-against-women-ukraine

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини континенту. Вона включає в себе 47 держав-членів, 28 з яких є членами Європейського союзу. Усі держави-члени Ради Європи підписалися під Європейською конвенцією з прав людини – договір, спрямований на захист прав людини, демократії та верховенства закону. Європейський суд з прав людини контролює здійснення Конвенції у державах-членах.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE